

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૦૯] ૧૨ એસ.સી.આર. ૫૪

નાહર ઇન્ડસ્ટ્રીયલ એન્ટરપ્રાઇઝિસ લિમિટેડ

વિરુદ્ધ

હોંગકોંગ એન્ડ શાંઘાઈ બેંકિંગ કોર્પોરેશન

(સિવિલ અપીલ નંબર ૪૭૯૬/૨૦૦૯)

જુલાઈ ૨૯, ૨૦૦૯

[એસ.બી. સિંહા અને અશોક કુમાર ગાંગુલી, ન્યાયમૂર્તીઓ]

રિકવરી ઓફ ડેટ્સ ડ્યૂ ટુ બેંક્સ એન્ડ ફાયનાન્સિયલ ઇન્સ્ટીટ્યુશન્સ

એક્ટ, ૧૯૯૩/કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮:

કલમો ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૨, ૨૫, ૩૧/કલમો ૩, ૪, ૫, ૯, ૧૬, ૧૭,

૧૮, ૧૯, ૨૦, ૯૬, ૧૦૦, ૧૫૧, ૧૯૫ અને ઓર્ડર XLI રૂલ્સ ૧, ૫.

દાવો – શું હાઈકોર્ટ/સુપ્રિમ કોર્ટ પાસે એક રાજ્યમાં આવેલી સિવિલ કોર્ટમાં પેન્ડિંગ દાવાને ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા છે.

કોર્ટે ઠેરવેલ કે: એ હકીકત કે એક કાનૂની કલ્પના ઊભી કરવામાં આવી છે અને ટ્રિબ્યુનલ અથવા એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલને સીપીસીની કલમ ૧૮૫ અને પ્રકરણ XXVI ના હેતુઓ માટે સિવિલ કોર્ટ ગણવામાં આવેલ છે, તે પોતે જ સૂચવે છે કે સંસદનો ઇરાદો સિવિલ કોર્ટની હકૂમત છીનવી લેવાનો નહોતો – આ કાનૂની કલ્પનાનો મર્યાદિત ઉપયોગ છે – તેનો વ્યાપ અને કાર્યક્ષેત્ર વધારી શકાય નહીં ટ્રાન્સફરની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, હાઈકોર્ટ અને સુપ્રિમ કોર્ટ પરોક્ષ રીતે વાદીના અધિકારમાં ઘટાડો કરશે જે પ્રત્યક્ષ રીતે થઈ શકતો નથી – તે સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત કરે છે કે સંસદીય ઇરાદો એવો હતો કે માત્ર દીવાની દાવાઓ જ એક સિવિલ કોર્ટમાંથી બીજી સિવિલ કોર્ટમાં આંતરરાજ્ય ટ્રાન્સફરનો વિષય બને છે – જો આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે, તો વાદીના તમામ અધિકારો અકબંધ રહે છે, કોઈ અધિકાર છીનવાઈ જતો નથી અને કોઈ અધિકાર હળવો થતો નથી – જ્યાં કોડના મુખ્ય ભાગમાં કોઈ બાબત માટે સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય, ત્યાં સામાન્ય રીતે અંતર્ગત સત્તાનો આશરો લેવામાં આવશે નહીં – જો કોઈ દાવો સિવિલ કોર્ટમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાનો હોય, તો દેવાદાર સીપીસીની કલમ ૮૬ થી ૧૦૦ ના સંદર્ભમાં ઉપલી અદાલત સમક્ષ અપીલ કરવાનો અધિકાર સહિતના કેટલાક અધિકારો ગુમાવશે – ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ ટ્રાન્સફરની કોઈ સ્પષ્ટ સત્તા અસ્તિત્વમાં નથી જે હાલના કેસની હકીકતોને લાગુ

પડે - ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અરજી માત્ર બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાના કહેવા પર તેના દેવાની વસૂલાત માટે જ થઈ શકે છે - જો કાઉન્ટર કલેમના સંદર્ભમાં પણ સિવિલ કોર્ટની હકૂમત બાધિત હોત, તો કાયદામાં તેમ જણાવ્યું હોત અને કાઉન્ટર કલેમની જોગવાઈ દાખલ કરવા માટે કલમો ૧૭ અને ૧૮ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હોત - જ્યાં સુધી દેવું લેણું ન થાય ત્યાં સુધી બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ ટ્રિબ્યુનલનો સંપર્ક કરી શકતી નથી - આવા સંજોગોમાં દીવાની દાવો ચાલશે - દેવાદાર પૂર્વ-અગમચેતી ભર્યા દાવા દાખલ કરી શકે છે અને મનાઈહુકમ મેળવી શકે છે પરંતુ તે સિવિલ કોર્ટની હકૂમતને સંપૂર્ણપણે રદ કરવાનો આધાર બની શકે નહીં - ભારતીય બંધારણ, અનુચ્છેદો ૨૨૬, ૨૨૭.

ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦:

અનુચ્છેદો ૧૩૯એ, ૧૪૨ - હેઠળની સત્તા - વિશાળ અને વિસ્તૃત - સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે આશરો લઈ શકાય છે - જો કે, શરતો લાદી શકાય છે - પરંતુ હાલનો કેસ અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ હકૂમત વાપરવા માટે યોગ્ય કેસ નથી.

અપીલ અને ટ્રાન્સફર પિટિશનોમાં, સામેલ પ્રશ્ન એ હતો કે શું હાઈકોર્ટ/સુપ્રિમ કોર્ટ પાસે એક રાજ્યમાં આવેલી સિવિલ કોર્ટમાં પેન્ડિંગ દાવાને બીજા રાજ્યમાં આવેલી ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા છે.

સિવિલ અપીલ મંજૂર કરતાં અને ટ્રાન્સફર પિટિશનો ફગાવતાં, કોર્ટે

ઠેરવેલ: ૧. નિર્વિવાદપણે, જો કે, સુધારા અધિનિયમ ૧/૨૦૦૦ અને સુધારા અધિનિયમ ૩૦/૨૦૦૪ દ્વારા સુધારાઓ અમલમાં આવ્યા પછી, ડેટ્સ

રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ પાસે સેટ ઓફ અને કાઉન્ટર-ક્લેમના દાવાઓ નક્કી કરવાની હકૂમત રહેશે. એવું બની શકે કે બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા રિકવરી ઓફ ડેટ્સ ડ્યૂટી બેંક્સ એન્ડ ફાયનાન્સિયલ ઇન્સ્ટીટ્યુશન્સ એક્ટ, ૧૯૯૩ ની કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમ (૯) ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં, આવા કાઉન્ટર-ક્લેમને ક્રોસ-સૂટ ગણવામાં આવતો હોવા છતાં, એવી રજૂઆત કરવાનો હકદાર રહેશે કે તેનો નિર્ણય ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ન થવો જોઈએ. જો આવી રજૂઆત કરવામાં ન આવી હોય, તો ટ્રિબ્યુનલ પાસે એક તરફ બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાના દાવા પર અને બીજી તરફ ઉધાર લેનારના ક્રોસ-ઓબ્જેક્શન્સ પર અંતિમ ચુકાદો પસાર કરવાની હકૂમત રહેશે. [પેરા ૯] [૯૪-બી-ડી]

કોફેક્સ એક્સપોર્ટ્સ લિ. વિ. કેનરા બેંક એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ દિલ્લી ૩૫૫; દિલ્લી હાઈકોર્ટ બાર એસો. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ દિલ્લી ૩૨૫ અને યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. દિલ્લી હાઈકોર્ટ બાર એસો. (૨૦૦૨) ૪ એસ.સી.સી. ૨૭૫, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૨.૧. જ્યારે ઇન્ડિયન બેંકમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે સંમતિ સાથે ટ્રાન્સફર કરી શકાય છે, ત્યારે રંજન કેમિકલ્સમાં સદર પ્રશ્નની અવગણના કરવામાં આવી હતી. જ્યારે ઇન્ડિયન બેંકમાં બેન્ચના ધ્યાનમાં સિવિલ કોર્ટ વિરુદ્ધ ટ્રિબ્યુનલની હકૂમતનો પ્રશ્ન સર્વોપરી હતો, ત્યારે રંજન કેમિકલ્સમાં તેને કોઈ મહત્વ આપવામાં આવ્યું ન હતું. તે એ આધાર પર આગળ વધ્યું કે જો કેટલાક મુદ્દાઓ સમાન હોય અને જો રજૂ કરવામાં આવનાર કેટલાક પુરાવા પણ

સામાન્ય હોય તો સંયુક્ત ટ્રાયલ માન્ય રહેશે, ખાસ કરીને જ્યારે બંને કાર્યવાહી સમાન વ્યવહારો અથવા વ્યવહારોની શ્રેણીમાંથી ઉદ્ભવતી હોય જેના માટે અધિનિયમની કલમ ૧૯ ની કેટલીક પેટા-કલમો ધ્યાને લેવામાં આવી ન હતી. રંજન કેમિકલ્સમાં કોર્ટે પોતાની સમક્ષ ખોટો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કર્યો, એટલે કે સિવિલ કોર્ટની હકૂમતના બાકાત વિરુદ્ધ ટ્રિબ્યુનલની હકૂમત. ઇન્ડિયન બેંકનો નિર્ણય અધિનિયમ તેમજ કોડની તમામ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લઈને લેવામાં આવ્યો હતો. તે પ્રશ્નની બારીકાઈઓમાં ઉતર્યો હતો. તેણે તમામ બંધનકર્તા પૂર્વચુકાદાઓનો સંદર્ભ આપ્યો હતો. તે એક સુવિચારિત નિર્ણય હતો. તેથી, રંજન કેમિકલ્સ, સમક્ષ બેન્ચ હોવાને કારણે ઇન્ડિયન બેંકના નિર્ણય પર આધારિત હતું. તે વિપરીત અભિપ્રાય લઈ શક્યું ન હોત. એવું પણ ઠેરવવામાં આવ્યું ન હતું કે ઇન્ડિયન બેંક ખોટો હતો, સ્પષ્ટપણે ખોટો હોવાની વાત તો દૂર રહી. [પેરા ૧૨] [૧૦૩-બી-એફ]

૨.૨. રંજન કેમિકલ્સમાં, કોર્ટે પોતાની સમક્ષ ઉપરોક્ત પ્રશ્ન ઉપસ્થિત ન કર્યો હોવાથી, તેણે ઇન્ડિયન બેંકમાં સમક્ષ બેન્ચના નિર્ણયને તે પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાનમાં લેવો જોઈતો હતો. વધુમાં એ નોંધવું જોઈએ કે ઇન્ડિયન બેંક અભિજીત ટી ને સ્પષ્ટ કરી રહ્યું હતું. તેથી, ઇન્ડિયન બેંકના પેરા ૨૫ માં નિર્ધારિત શરતો પણ તે સંદર્ભમાં વાંચવી જોઈએ, અન્યથા, તે ચુકાદાનું ખોટું વાંચન અને ખોટું અર્થઘટન કરવા તરફ દોરી જશે. [પેરા ૧૨] [૧૦૪-સી-ઈ]

ઇન્ડિયન બેંક વિ. એબીએસ મરીન પ્રોડક્ટ્સ (પી) લિમિટેડ (૨૦૦૬)
૫ એસ.સી.સી. ૭૨; સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. રંજન કેમિકલ્સ લિમિટેડ અને
અન્ય, (૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૮૭; યુનાઇટેડ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, કલકત્તા
વિ. અભિજીત ટી કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્ય (૨૦૦૦) ૭ એસ.સી.સી.
૩૫૭; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. રઘુબીર સિંહ, (૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી.
૭૫૪; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. ગોડફ્રે ફિલિપ્સ ઇન્ડિયા લિમિટેડ, (૧૯૮૫)
૪ એસ.સી.સી. ૩૬૮; સબ-કમિટી ઓફ જ્યુડિશિયલ એકાઉન્ટેબિલિટી વિ.
યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૮૨) ૪ એસ.સી.સી. ૮૭ અને સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ
દાઉદી બોહરા કમ્યુનિટી વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૨૦૦૫) ૨ એસ.સી.સી.
૬૭૩, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૩.૧. ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ ટ્રાન્સફર માટેની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને
કલમ ૩૧ જે જણાવે છે કે આ અધિનિયમ હેઠળ ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના પહેલાં
તરત જ કોર્ટ સમક્ષ પેન્ડિંગ હોય તેવા માત્ર દાવાઓ અથવા કાર્યવાહી જ
ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર થયેલી ગણાશે. કલમ ૩૧ સ્વીકાર્ય રીતે હાલના કેસની
હકીકતો અને સંજોગોને લાગુ પડતી નથી. આ બાબતમાં કોઈ વિવાદ નથી.
વધુમાં, તે કોઈપણ વિવાદથી પર છે કે કોર્ટમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર માટે
ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ અન્ય કોઈ જોગવાઈ અસ્તિત્વમાં નથી. તેથી,
સામાવાળાઓ એવો દાવો કરવા માટે ડીઆરટી એક્ટની કોઈપણ જોગવાઈઓ

પર આધાર રાખતા નથી અને રાખી શકતા નથી કે કોર્ટ પાસે ટ્રાન્સફરનો નિર્દેશ આપવાની અન્ય કોઈ સત્તા હતી. [પેરા ૧૩] [૧૦૬-બી-ડી]

૩.૨. ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ ટ્રાન્સફરની કોઈ સ્પષ્ટ સત્તા અસ્તિત્વમાં નથી જે હાલના કેસની હકીકતોને લાગુ પડતી હોય. આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને સમગ્ર વૈધાનિક માળખું સુવ્યાખ્યાયિત હોવાથી, કોઈ વધુ વિસ્તરણની જરૂર નથી. [પેરા ૧૩] [૧૦૭-એ-બી]

રઘુનાથ રાય બરેજા અને અન્ય વિ. પંજાબ નેશનલ બેંક અને અન્ય, (૨૦૦૭) ૨ એસ.સી.સી. ૨૩૦, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૪.૧. સિવિલ કોર્ટ એ ન્યાય વહીવટ માટે કાયદા દ્વારા સ્થાપિત સંસ્થા છે. જો કે, વિવિધ પ્રકારની અદાલતોની રચના કરતા વિવિધ પ્રકારના કાયદા અસ્તિત્વમાં છે. કઈ અદાલતો સિવિલ કોર્ટની વ્યાખ્યામાં આવશે તે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર હેઠળ જ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૯ હેઠળ અભિપ્રેત સિવિલ કોર્ટોનો ઉલ્લેખ તેની કલમો ૪ અને ૫ માં જોવા મળે છે. કેટલાક દાવા રેવેન્યુ કોર્ટ સમક્ષ થઈ શકે છે, કેટલાક દાવા પ્રેસિડેન્સી સ્મોલ કોઝિઝ કોર્ટ સમક્ષ થઈ શકે છે. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર પોતે જ નક્કી કરે છે કે રેવેન્યુ કોર્ટો હાઈકોર્ટને તાબાની અદાલતો રહેશે નહીં. [પેરા ૧૫] [૧૦૯-જી-એચ; ૧૧૦-એ-બી]

૪.૨. સિવિલ કોર્ટો બંગાળ, આગ્રા અને આસામ સિવિલ કોર્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૭ જેવા કાયદાઓ હેઠળ રચવામાં આવે છે. તેના સંદર્ભમાં સિવિલ કોર્ટોની

નાણાકીય અને પ્રાદેશિક હક્કમત નક્કી કરવામાં આવે છે. જો કે, દાવાના વિષયવસ્તુને નિર્ધારિત કરવાની હક્કમત કોડની કલમ ૯ માંથી ઉદ્ભવે છે. [પેરા ૧૫] [૧૧૦-સી-ડી]

૪.૩. ભલે ગમે તે હોય, અદાલતની સરખામણીમાં 'સિવિલ કોર્ટ' શબ્દનું અર્થઘટન કાયદાના લખાણ અને સંદર્ભને ધ્યાનમાં રાખીને કરવું જોઈએ. [પેરા ૧૫] [૧૧૧-ડી]

સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. વિ. અંશુમાન શુક્લા, (૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૪૮૭; ભારત બેંક લિમિટેડ વિ. એમ્પ્લોયઝ ઓફ ભારત બેંક લિમિટેડ ૧૯૫૦ એસ.સી.આર. ૪૫૯; પી. સારથી વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૦) ૫ એસ.સી.સી. ૩૫૫ અને સ્ટેટ ઓફ મધ્યપ્રદેશ અને અન્ય વિ. અંશુમાન શુક્લા (૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૪૮૭, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૫.૧. કોડમાં એવી જોગવાઈ કે જે હિતકારી સ્વરૂપની છે અને તે પ્રકારની પરિસ્થિતિમાં સામાજિક ન્યાયના સિદ્ધાંતને પૂર્ણ કરે છે તે લાગુ કરવામાં આવી છે, પરંતુ તે પોતે જ ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ બનાવશે નહીં. અધિનિયમની કલમ ૨૫ ના હેતુ માટે ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ કેમ ગણવામાં આવી છે તેનું કોઈ કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. અદાલત એ આધાર પર આગળ વધી હોય તેવું જણાય છે કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા એવોર્ડ સામે મોટર વ્હીકલ્સ એક્ટ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૭૩ ના સંદર્ભમાં હાઈકોર્ટ સમક્ષ અપીલ થઈ શકે છે, આમ દર્શાવે છે કે તે સિવિલ કોર્ટના અધિક્રમનો એક ભાગ છે. આમ, મોટર એક્સિડન્ટ

ક્લેઈમ્સ ટ્રિબ્યુનલ એ હાઈકોર્ટને તાબાની અદાલત છે. મોટર વ્હીકલ્સ એક્ટ, ૧૯૮૮ હેઠળથી વિપરીત ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદા સામે હાઈકોર્ટ સમક્ષ કોઈ અપીલ થતી નથી. બંને ટ્રિબ્યુનલોનું માળખું અલગ રીતે રચાયેલું છે અને તે સંપૂર્ણપણે અલગ હેતુઓ પૂર્ણ કરવા માટે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે. જો ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ ગણવામાં આવે, તો દેવાદાર અથવા તો ત્રીજા પક્ષકાર પાસે બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા પહેલા સંપર્ક કરે તેની રાહ જોયા વિના સ્વતંત્ર રીતે તેનો સંપર્ક કરવાનો અધિકાર હોવો જોઈએ. તેના કાઉન્ટર-ક્લેમનું ચાલુ રહેવું એ સંપૂર્ણપણે બેંક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીઓના ચાલુ રહેવા પર નિર્ભર છે. તેની સમક્ષ દેવાદાર દ્વારા કોઈ જાહેરાત આધારિત દાદ માંગી શકાતી નથી. એ સાચું છે કે નુકસાનીનો દાવો ચલાવવાપાત્ર રહેશે પરંતુ તે કાઉન્ટર-ક્લેમના અધિકારને લંબાવીને પ્રદાન કરવામાં આવ્યો છે. ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ હુકમનામું પસાર કરી શકતી નથી. તે માત્ર વસૂલાત પ્રમાણપત્રો જ જારી કરી શકે છે. વચગાળાનો હુકમ આપવાની ટ્રિબ્યુનલની સત્તા સાવચેતી સાથે ક્ષીણ થયેલી છે. [પેરા ૧૬] [૧૧૫-સી-એચ; ૧૧૬-એ-બી]

૫.૨. સ્વીકાર્ય રીતે ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીમાં વિગતવાર તપાસ, ઊલટતપાસ, એવિડન્સ એક્ટની જોગવાઈઓ તેમજ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની અન્ય જોગવાઈઓ જેવી કે પ્રશ્નાવલી, દસ્તાવેજોની શોધ અને સ્વીકૃતિ લાગુ કરવાની જરૂર નથી. આવી કાર્યવાહીનો આશરો લેવો એ એક અપવાદ રહેશે. ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીનું સંપૂર્ણ ધ્યાન

બેંકની કાયદેસર રીતે વસૂલવાપાત્ર બાકી રકમ પર કેન્દ્રિત છે. તેમનો પોતાનો અધિક્રમ છે. તેઓ અનિવાર્યપણે હાઈકોર્ટને તાબા હેઠળ છે. તેમના ચુકાદાઓ સામેની અપીલો ઉપલી અદાલત સમક્ષ થશે. હાઈકોર્ટ સદર અદાલતો પર પુનરીક્ષણ તેમજ દેખરેખની તેની સત્તા વાપરવા માટે હકદાર છે. [પેરા ૧૬] [૧૧૬-બી-ઈ]

૫.૩. માત્ર કોઈ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ દીવાની સ્વરૂપના મુદ્દાને નિર્ધારિત કરવા માટે હકદાર છે તે કારણસર જ, તે પોતે એવા તારણ પર દોરી જશે નહીં કે તે સિવિલ કોર્ટ છે. સદર હેતુ માટે, અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, સિવિલ કોર્ટના તમામ લક્ષણો પ્રાપ્ત થાય તે પહેલાં એક કાનૂની કલ્પના ઊભી કરવી જરૂરી છે. ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ ગણી શકાય જો તે હુકમનામું પસાર કરી શકતી હોત અને તેની પાસે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર અને/અથવા એવિડન્સ એક્ટની જોગવાઈઓના સ દર્ભમાં પૂર્ણ ટ્રાયલ હાથ ધરવા સહિત સિવિલ કોર્ટના તમામ લક્ષણો હોત. [પેરા ૧૬] [૧૧૬-એફ-એચ; ૧૧૭-એ]

૫.૪. હવે એ સ્થાપિત કાયદો છે કે અદાલતની હકૂમત અધિનિયમના હેતુ અને ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી થવી જોઈએ. જો સંસદે, તેના હેતુ અને ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખીને, બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ ઝડપથી દેવાની વસૂલાત કરી શકે તે માટે અલગ ટ્રિબ્યુનલ બનાવવાનું યોગ્ય માન્યું હોય, જેના માટે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર તેમજ એવિડન્સ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ

જોગવાઈઓનો આશરો લેવો અનિવાર્ય ન હોય, તો હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનના સિદ્ધાંતનો આશરો લઈને, તેના પર અન્ય કોઈ હકૂમત લાદી શકાય નહીં જેથી આ અદાલત સિવિલ કોર્ટમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં કેસ ટ્રાન્સફર કરી શકે. [પેરા ૧૬] [૧૧૭-એ-સી]

૫.૫. હાઈકોર્ટનો સામાન્ય રીતે ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની તેની રિટ હકૂમત અથવા અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની તેની હકૂમતનો ઉપયોગ કરીને સંપર્ક કરી શકાય છે. હાઈકોર્ટ આવી હકૂમત માત્ર અદાલતો પર જ નહીં પરંતુ ટ્રિબ્યુનલો પર પણ વાપરે છે. ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદાઓ અને હુકમો સામેની અપીલો નક્કી કરવા માટે એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલોની રચના કરવામાં આવી છે. તેથી, હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો હાલના કેસમાં લાગુ પડતા નથી. જો સંસદનો ઈરાદો ટ્રિબ્યુનલોને સિવિલ કોર્ટ બનાવવાનો હોત, તો એક કાનૂની કલ્પના ઊભી કરી શકાઈ હોત. આંધ્રપ્રદેશ લેન્ડ ગ્રેબિંગ એક્ટ જેવા કાયદાઓ છે જ્યાં આવી કાનૂની કલ્પના ઊભી કરવામાં આવી છે. [પેરા ૧૬] [૧૧૭-એચ; ૧૧૮-એ-બી]

૫.૬. જ્યારે હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનનો સિદ્ધાંત એક લાભદાયક સિદ્ધાંત છે, ત્યારે તેને એવા કેસ સુધી લંબાવી શકાય નહીં જે વિસંગતતા તરફ દોરી જાય. અસ્પષ્ટતાને કારણે જ્યારે મુશ્કેલી કે શંકા ઊભી થાય ત્યારે જ અન્ય બાબતોની સાથે તેનો આશરો લઈ શકાય છે. જ્યારે અધિનિયમના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુને

પ્રોત્સાહન આપવાનું હોય ત્યારે તેને પ્રાધાન્ય આપવાનું હોય છે. [પેરા ૧૬]
[૧૧૮-સી-ડી]

ભગવતી દેવી વિ. મેસર્સ આઈએસ ગોયલ, ૧૯૮૩ [એસીજે ૧૨૩];
કુસુમ ઈગોટ્સ એન્ડ એલોયસ વિ. પંજાબ નેશનલ બેંક, (૨૦૦૫) ૧૨
એસ.સી.સી. ૩૫૮; રાજસ્થાન સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ વિ. પૂનમ પાહવા,
(૧૯૯૭) ૬ એસ.સી.સી. ૧૦૦; ડૉલી કાંતિભાઈ પટેલ વિ. બાલુ તુકારામ,
(૨૦૦૧) ૯ એસ.સી.સી. ૭૨૩; મોહન સિંહ વિ. સાહેબ સિંહ, (૨૦૦૦) ૯
એસ.સી.સી. ૪૦૩; કાહલોન વિ. કે. પરમાશિવમ, (૨૦૦૪) ૧૩ એસ.સી.સી.
૫૬૪ અને મેસર્સ જય શિવ સિમેન્ટ વિ. અલ્હાબાદ બેંક, (જેટી) ૨૦૦૦ (૮)
એસસી ૩૨૩, અલગ તારવવામાં આવ્યા.

ન્યૂ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. નુસ્લી નેવિલ વાડિયા અને
અન્ય (૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૨૭૯; દિલીપ એસ. દહાણુકર વિ. કોટક
મહિન્દ્રા કંપની લિમિટેડ અને અન્ય (૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૫૨૮; સાઉથ
ઈસ્ટર્ન કોલફીલ્ડ્સ લિમિટેડ વિ. સીસીઈટી, એમપી (૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી.
૩૪૦; યુકો બેંક વિ. રાજેન્દ્ર લાલ કપૂર (૨૦૦૮) ૫ એસ.સી.સી. ૨૫૭ અને
શ્રી રામ સાહા વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય જેટી ૨૦૦૪ (૯) એસસી
૧૩૬: (૨૦૦૪) ૧૧ એસ.સી.સી. ૪૯૭, લાગુ ન પડતા હોવાનું ઠેરવવામાં
આવ્યું.

પરમાનંદ પેગુ વિ. સ્ટેટ ઓફ આસામ, (૨૦૦૪) ૭ એસ.સી.સી. ૭૭૯;
ડેટાવેર ડિઝાઇન લેબ્સ વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, [૨૦૦૫] ૧૨ કંપની કેસ
૧૭૬ (કેરળ) પૃષ્ઠ ૧૮૪ પર અને વી. લક્ષ્મીનરસમ્મા વિ. એ. ચાદૈયા (મૃત્યુ
પામેલ) અને અન્ય, ૨૦૦૯ (૩) સ્કેલ ૬૮૫, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ વિ. ડેટ્રોઈટ ટિમ્બર એન્ડ લમ્બર કંપની, ૨૦૦ યુ.એસ.
૩૨૧, ૩૩૭, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૬. ટ્રિબ્યુનલની રચના એક ચોક્કસ હેતુ માટે કરવામાં આવી હતી જે તેના
ઉદ્દેશ્યોના કથન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. અધિનિયમની પ્રસ્તાવના પણ તે તરફ
નિર્દેશ કરે છે. તેની પાસે મર્યાદિત હક્કમત છે. આ અધિનિયમ હેઠળ, મૂળ
સ્વરૂપમાં, સેટ ઓફ અથવા કાઉન્ટર-ક્લેમનો દાવો ધ્યાને લેવાની કોઈ સત્તા
પણ નહોતી. દેવાદાર દ્વારા તેની સમક્ષ કોઈ સ્વતંત્ર કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાતી
નથી. કોન્ટ્રાક્ટના સામાન્ય કાયદા હેઠળ તેમજ લોન કરારની શરતોના સંદર્ભમાં
દેવાદારનો સ્વતંત્ર અધિકાર હોઈ શકે છે. તે અધિકારના સમર્થન માટે કોઈ મંચ
બનાવવામાં આવ્યો નથી. સિવિલ કોર્ટની હક્કમત માત્ર તે બાબતોના સંદર્ભમાં
બાધિત છે જે કડક રીતે તેની કલમ ૧૭ ના દાયરામાં આવે છે અને તેનાથી
આગળ નહીં. તેથી, સિવિલ કોર્ટની હક્કમત ચાલુ રહેશે. [પેરા ૧૭] [૧૧૯-ઈ-
૭]

ઇન્ડસ્ટ્રીયલ ક્રેડિટ એન્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિ. ગ્રેપ્કો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ, (૧૯૯૯) ૪ એસ.સી.સી. ૭૧૦, આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૭. અધિનિયમની કલમ ૩ માં સમાવિષ્ટ અદાલતના અધિક્રમના દાયરામાં આવે તેવા સંજોગોમાં જ કોર્ટ એ કોડની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં હાઈકોર્ટને તાબાની રહેશે. જો કે, આનો અર્થ એ નથી કે જ્યારે કોર્ટના પ્રિસાઈડિંગ જજ અથવા પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર કોઈ કાયદા હેઠળ તેને આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરે ત્યારે પણ તે હાઈકોર્ટને તાબાની અદાલત રહેશે નહીં. એમ્પ્લોઈઝ સ્ટેટ ઇન્સ્યોરન્સ એક્ટ હેઠળ વિવાદનો નિર્ણય કરતી વખતે અદાલત અથવા લેન્ડ એક્ટિવિઝશન એક્ટ હેઠળની રેફરન્સ કોર્ટ, ઇલેક્શન ટ્રિબ્યુનલ અથવા મોટર વ્હીકલ્સ એક્સિડન્ટ ક્લેઈમ ટ્રિબ્યુનલ તરીકે કામ કરતી ટ્રિબ્યુનલ, કોડ હેઠળ એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમ સામે પુનરીક્ષણ હકૂમત વાપરતી વખતે અથવા મ્યુનિસિપલ એક્ઝ્સ જેવા વિશેષ કાયદાઓ હેઠળ અપીલ સત્તા વાપરતી વખતે પણ હાઈકોર્ટને તાબાની અદાલત રહેશે. જો કે, ઉપરોક્ત હેતુ માટે પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર એવી અદાલત સંભાળતા હોવા જોઈએ જે અન્યથા અદાલતોના અધિક્રમના દાયરામાં આવતી હોય. [પેરા ૧૮] [૧૨૧-એફ-એચ; ૧૨૨-એ-બી]

એન.પી. બાલકૃષ્ણન વિ. પી.એમ.આર. મરિયુમ્મા, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ કેરળ ૮૯; મેસર્સ બ્રુક બોન્ડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ

ઈન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એપી ૫૨૬; દેવેન્દ્ર સોમાભાઈ નાઈક વિ. મેસર્સ એક્ચ્યુરેટ ટ્રાન્સશીટ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ ગુજરાત ૧૪૧; સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા વિ. મધુમિતા કન્સ્ટ્રક્શન (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ કલકત્તા ૭ અને ગ્રેટર બોમ્બે કોઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિ. યુનાઇટેડ ચાર્ન ટેક્સ (પી) લિમિટેડ, (૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૨૩૬, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૮.૧. સિવિલ કોર્ટ પાસે દાવો ચલાવવાની નિર્વિવાદ હકૂમત છે. જો દાવો ત્રાસદાયક હોય અથવા અન્યથા ચલાવવાપાત્ર ન હોય તો કોડની શરતો અનુસાર તેના સંદર્ભમાં પગલાં લઈ શકાય છે. પરંતુ જો સિવિલ કોર્ટોમાં દાખલ કરાયેલા તમામ દાવાઓ, ભલે તે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા ડીઆરટી સમક્ષ દાખલ કરાયેલી અરજ સાથે અભિન્ન રીતે જોડાયેલા હોય, ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે, તો તે પરોક્ષ રીતે સિવિલ કોર્ટોની હકૂમત છીનવી લેવા સમાન બનશે. દેવાદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવાઓ બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવાઓ સામે કાઉન્ટર ક્લેમ હોઈ પણ શકે અથવા ન પણ હોઈ શકે પરંતુ તે હેતુ માટે વાદીની સંમતિ જરૂરી છે. વધુમાં સામાવાળાઓની એ રજૂઆત સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે કે ડીઆરટી એક્ટની કલમ ૧૭ અને ૧૮ માં સમાવિષ્ટ વૈધાનિક જોગવાઈઓએ સિવિલ કોર્ટની હકૂમત છીનવી લીધી છે કારણ કે સદર જોગવાઈઓ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે સિવિલ કોર્ટની હકૂમત માત્ર આવી બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને મળવાપાત્ર દેવાની વસૂલાત માટે બેંકો

અને નાણાકીય સંસ્થાઓની અરજીઓના સંબંધમાં જ બાધિત છે. સિવિલ કોર્ટ દાવામાં પક્ષકારોના સંબંધિત દાવાઓ નક્કી કરવા માટે હકદાર છે. તે કોડની કલમ ૩ માં દર્શાવેલ અદાલતોના અધિક્રમના દાયરામાં આવવી જોઈએ. જ્યાં સુધી કોઈ કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે અથવા આવશ્યક ગર્ભિતાર્થ દ્વારા બાધિત ન હોય ત્યાં સુધી તેની પાસે દીવાની સ્વરૂપના તમામ વિવાદો નક્કી કરવાની હકૂમત રહેશે. સિવિલ કોર્ટની હકૂમત માત્ર કલમ ૧૮ માં સમાવિષ્ટ બાબતોના સંદર્ભમાં જ બાકાત રહેશે જેનો તેની કલમ ૧૭ સાથે સીધો સહસંબંધ છે, એટલે કે તે બાબત બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાને ચૂકવવાપાત્ર દેવા સંબંધિત હોવી જોઈએ. ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અરજી માત્ર તેના દેવાની વસૂલાત માટે બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાના કહેવા પર જ થઈ શકે છે. આ સંદર્ભમાં વધુમાં નોંધવું જોઈએ કે જો કાઉન્ટરક્લેમના સંદર્ભમાં પણ સિવિલ કોર્ટોની હકૂમત બાધિત હોત, તો કાયદામાં તેમ જણાવ્યું હોત અને કાઉન્ટરક્લેમની જોગવાઈ દાખલ કરવા માટે કલમો ૧૭ અને ૧૮ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હોત. [પેરા ૧૯] [૧૨૫-ઇ-એચ; ૧૨૬-એ-ઇ]

૮.૨. એ ચાદ રાખવું જોઈએ કે સિવિલ કોર્ટની હકૂમત મૂળભૂત સ્વરૂપની છે. જ્યાં સુધી તે સ્પષ્ટપણે અથવા આવશ્યક ગર્ભિતાર્થ દ્વારા છીનવાઈ ન જાય ત્યાં સુધી તેની પાસે તમામ પ્રકારના દાવા ચલાવવાની હકૂમત રહેશે. [પેરા ૧૯] [૧૨૭-બી-સી]

૮.૩. આ અધિનિયમ, જો કે, એક ચોક્કસ હેતુ માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો પરંતુ અધિનિયમની કલમો ૧૭ અને ૧૮ માં સ્પષ્ટપણે પૂરી પાડવામાં આવેલી હકૂમતના અપવર્જનને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું માનવું મુશ્કેલ છે કે સિવિલ કોર્ટની હકૂમત સંપૂર્ણપણે છીનવાઈ ગઈ છે. નિર્વિવાદપણે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓએ રૂપિયા ૧૦ લાખથી ઓછી રકમના તેમના દાવાના અમલ માટે સિવિલ કોર્ટો સમક્ષ દીવાની દાવા દાખલ કરવા પડશે. માત્ર ઉપરોક્ત રકમથી વધુના બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના દાવા માટે જ તેમણે ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલનો સંપર્ક કરવો પડશે. તે પણ કોઈપણ શંકા વિનાનું છે કે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓએ, અધિનિયમની કલમો ૧૭ અને ૧૮ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અનિવાર્યપણે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ તેમની ક્લેમ પિટિશનો દાખલ કરવી જરૂરી છે. આનાથી ઊલટું સાચું નથી. દેવાદારો તેમના સેટ ઓફ અથવા કાઉન્ટર-ક્લેમના દાવા માત્ર ત્યારે જ દાખલ કરી શકે છે જ્યારે ક્લેમ એપ્લિકેશન દાખલ કરવામાં આવે અને અન્યથા નહીં. આપેલ પરિસ્થિતિમાં પણ બેંકો અને/અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓ સેટ-ઓફ અથવા કાઉન્ટર ક્લેમના દાવાઓ સિવિલ કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવા માટે યોગ્ય હુકમ પસાર કરવા ટ્રિબ્યુનલને કહી શકે છે. ટ્રિબ્યુનલ એ ઉચ્ચ સત્તા ધરાવતી ટ્રિબ્યુનલ નથી. તે એક વ્યક્તિની ટ્રિબ્યુનલ છે. કેટલાક વિશેષ અધિનિયમોથી વિપરીત, ઉદાહરણ તરીકે આંદ્રપ્રદેશ લેન્ડ ગ્રેબિંગ (પ્રોહિબિશન) એક્ટ, ૧૯૮૨, તેમાં

એવી કોઈ માન્યતા જોગવાઈ નથી કે ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ ગણવામાં આવશે.

[પેરા ૧૯] [૧૩૦-એ-ઈ]

૮.૪. પક્ષકારોની જવાબદારીઓ અને અધિકારો અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવ્યા નથી. માત્ર એક નવું મંચ ઊભું કરવામાં આવ્યું છે. જ્યાં સુધી દેવું લેણું ન થાય ત્યાં સુધી બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ ટ્રિબ્યુનલનો સંપર્ક કરી શકતી નથી. આવા સંજોગોમાં, નિર્વિવાદપણે દીવાની દાવો ચાલશે. એવી શક્યતા છે કે દેવાદાર પૂર્વ-અગમચેતી ભર્યા દાવા દાખલ કરી શકે અને મનાઈહુકમ મેળવી શકે, પરંતુ તે એકલું જ, કોડની કલમ ૯ ની વિરુદ્ધમાં સિવિલ કોર્ટની હકૂમતને સંપૂર્ણપણે રદ કરવાનો આધાર ગણી શકાય નહીં. તેની વ્યક્તિગત ફરિયાદોના નિવારણ માટે કોડની અન્ય જોગવાઈઓનો આશરો લેવો પડશે. સિવિલ કોર્ટની હકૂમત આ અધિનિયમ સાથે સુસંગત નથી તેવી રજૂઆત સ્વીકારવી પણ મુશ્કેલ છે. [પેરા ૧૯] [૧૩૦-એફ-એચ; ૧૩૧-એ]

૮.૫. માત્ર બંને અધિનિયમોમાં સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાઓમાં અસંગતતાના કારણસર, સિવિલ કોર્ટની હકૂમત છીનવાઈ ગઈ હોવાનું કહી શકાય નહીં. કલમ ૨૨ ની પેટા-કલમ (૨) મર્યાદિત રીતે કોડની જોગવાઈઓની લાગુ પડવાની બાબત સાથે સંબંધિત છે. પેટા-કલમ (૩) એક કાનૂની કલ્પના ઊભી કરે છે કે ટ્રિબ્યુનલ અથવા એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીને ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમો ૧૯૩ અને ૨૨૮ ના અર્થમાં અને કલમ ૧૯૬ ના તમામ હેતુઓ માટે ન્યાયિક કાર્યવાહી ગણવામાં આવશે. એ હકીકત કે એક કાનૂની

કલ્પના ઊભી કરવામાં આવી છે અને ટ્રિબ્યુનલ અથવા એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલને કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ ની કલમ ૧૯૫ અને પ્રકરણ **XXVI** ના હેતુઓ માટે સિવિલ કોર્ટ ગણવામાં આવશે, તે પોતે જ સૂચવે છે કે સંસદનો ઇરાદો સિવિલ કોર્ટની હકૂમત છીનવી લેવાનો નહોતો. ગમે તે સંજોગોમાં, સદર કાનૂની કલ્પનાનો મર્યાદિત ઉપયોગ છે. તેનો વ્યાપ અને કાર્યક્ષેત્ર વધારી શકાય નહીં. ફેમિલી કોર્ટ્સ એક્ટ જેવા સંસદીય કાયદાઓ ફેમિલી કોર્ટોને તમામ સત્તાઓ આપે છે જે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર હેઠળ સિવિલ કોર્ટના કાર્યો કરવા માટે આવશ્યક છે. આ અદાલત સ્વીકારે છે કે દીવાની દાવાના નિકાલમાં લાંબો સમય લાગે છે. પરંતુ નિર્વિવાદપણે સંક્ષિપ્ત અને ઝડપી ટ્રાયલનો ઉપાય પોતે સિવિલ કોર્ટની હકૂમત છીનવી લેવા માટે પૂરતો નથી. જો સંસદનો આવો ઇરાદો હોત, તો તે સ્પષ્ટપણે કહી શકી હોત. કેસસ ઓમિસસ, જેમ કે જાણીતું છે, ઉમેરી શકાતું નથી. [પેરા ૧૯] [૧૩૧-બી; ૧૩૨-એચ; ૧૩૩-એ-એફ]

ધૂલાભાઈ વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી., (૧૯૬૮) ૩ એસ.સી.આર. ૬૬૨; દ્વારકા પ્રસાદ અગ્રવાલ વિ. રમેશ ચંદર અગ્રવાલ, (૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૨૨૦; નાગરી પ્રચારિણી સભા વિ. ફિક્થ એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ એન્ડ સેશન્સ જજ, ૧૯૯૧ સપ્લીમેન્ટ (૨) એસ.સી.સી. ૩૬; રમેશ ચંદ અરદાવતિયા વિ. અનિલ પંજવાણી, (૨૦૦૩) ૭ એસ.સી.સી. ૩૫૦; રાજસ્થાન એસઆરટીસી વિ. ઝાકિર હુસૈન, (૨૦૦૫) ૭ એસ.સી.સી. ૪૪૭ અને વિજય કુમાર શર્મા વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૧૯૯૦) ૨ એસ.સી.સી. ૫૬૨, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૯.૧. કોડમાં માત્ર પ્રક્રિયાગત જોગવાઈઓ જ નથી પરંતુ મૂળભૂત અધિકારો પણ છે; અપીલનો અધિકાર તેમાંથી એક છે. યોગ્ય સરકાર દ્વારા સમયાંતરે સૂચિત કરવામાં આવે તે મુજબ અદાલતની નાણાકીય હક્કમતને ધ્યાનમાં રાખીને કોડની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં અપીલનું મંચ નક્કી કરવામાં આવે છે. મુકદ્દમા કરનાર પક્ષકાર પાસે પ્રથમ અપીલ ચાલુ રાખવાનો અધિકાર છે. હાઈકોર્ટ સમક્ષ બીજી અપીલ પણ ચલાવવાપાત્ર છે, અલબત્ત અદાલતની વિચારણા માટે કાયદાના પ્રશ્નો હોવા જોઈએ તે શરતને આધીન. સદર હેતુ માટે કોઈ પૂર્વ-થાપણ જમા કરાવવાની જરૂર નથી, જેમ કે અધિનિયમની શરતો મુજબ જરૂરી છે કે મંજૂર કરાયેલ રકમના ૭૫% જમા કરાવવા જરૂરી છે, અલબત્ત તેનાથી વિરુદ્ધના હુકમને આધીન, જે ડેટ રિકવરી એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવી શકે છે. શરતી અપીલનો આવો અધિકાર, અધિકારની બાબત તરીકે અપીલ ચાલુ રાખવાના પક્ષકારના અધિકારમાં ઘટાડો કરે છે. આમ કહેતી વખતે, આ અદાલત એ હકીકતથી અજાણ નથી કે કોડના ઓર્ડર **XLI** રૂલ ૧ ના સંદર્ભમાં, નાણાકીય હુકમનામું પસાર થવાના કિસ્સામાં રકમ જમા કરાવવી જરૂરી છે. જો કે, સદર જોગવાઈ ડિરેક્ટરી હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું છે. ઓર્ડર **XLI** રૂલ ૧ ને તેના ઓર્ડર **XLI** રૂલ ૫ સાથે વાંચવો જરૂરી છે. [પેરા ૨૦] [૧૩૫-સી-એફ]

૯.૨. હાઈકોર્ટની રચના જે કાયદા હેઠળ કરવામાં આવી છે તેના સંદર્ભમાં અથવા લેટર્સ પેટન્ટની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં હાઈકોર્ટની મૂળ હક્કમત સમક્ષ

પણ દીવાની દાવો ચલાવવાપાત્ર હોઈ શકે છે. તેની સમક્ષ દાખલ કરાયેલા દાવામાં હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમનામા સામે ઈન્ટ્રા કોર્ટ અપીલ ઉપલબ્ધ છે. જો કે, જો કોઈ દીવાની દાવો ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે, તો વાદી કોડ તેમજ એવિડન્સ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાગત પદ્ધતિના સંબંધમાં તેના અધિકારથી વંચિત થઈ જશે. તેનો અપીલનો અધિકાર પણ મર્યાદિત થઈ જશે. ટ્રાન્સફરની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, હાઈકોર્ટ અને આ અદાલત આમ પરોક્ષ રીતે મુકદ્દમા કરનાર પક્ષકારના અધિકારમાં ઘટાડો કરશે જે પ્રત્યક્ષ રીતે થઈ શકતો નથી. તે સ્પષ્ટપણે સંસદીય ઈરાદો સ્થાપિત કરે છે કે માત્ર દીવાની દાવાઓ જ એક સિવિલ કોર્ટમાંથી બીજી સિવિલ કોર્ટમાં આંતરરાજ્ય ટ્રાન્સફરનો વિષય છે. જો આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે, તો વાદીના તમામ અધિકારો અકબંધ રહે છે, કોઈ અધિકાર છીનવાઈ જતો નથી અને કોઈ અધિકાર હળવો થતો નથી. [પેરા ૨૦] [૧૩૬-બી-ઈ]

કોલોનિયલ સુગર રિફાઈનિંગ કંપની વિ. ઈરવિંગ, (૧૯૦૫) એસી ૩૬૯ (પીસી); ગરિકાપતિ વીરૈયા વિ. એન. સુબ્બૈયા ચૌધરી, ૧૯૫૭ એસ.સી.આર. ૪૮૮; દિલીપ એસ. દહાણુકર વિ. કોટક મહિન્દ્રા કંપની લિમિટેડ અને અન્ય, (૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૫૨૮; સિહોર નગર પાલિકા બ્યુરો વિ. ભાલભુભાઈ વીરાભાઈ એન્ડ કંપની, (૨૦૦૫) ૪ એસ.સી.સી. ૧; માલવા સ્ટ્રીપ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. જ્યોતિ લિમિટેડ (૨૦૦૯) ૨ એસ.સી.સી. ૪૨૬ અને

ટ્રાન્સમિશન કોર્પોરેશન ઓફ એ.પી. વિ. સી.એચ. પ્રભાકર અને અન્ય,
(૨૦૦૪) ૫ એસ.સી.સી. ૫૫૧, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૧૦.૧. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૫૧ આ અદાલતને કોઈ અસાધારણ હક્કમત આપતી નથી. તે તમામ સિવિલ કોર્ટોની અંતર્ગત સત્તાનું રક્ષણ કરે છે, એટલે કે ટ્રાયલ જજથી લઈને આ અદાલત સુધી. આમ, જ્યાં કોડના મુખ્ય ભાગમાં કોઈ બાબત માટે સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય, ત્યાં સામાન્ય રીતે અંતર્ગત સત્તાનો આશરો લેવામાં આવશે નહીં. કોડની કલમ ૧૫૧ નો મૂળભૂત સિદ્ધાંત સામાન્ય રીતે ત્યાં લાગુ થશે જ્યાં સ્થિતિ અસ્પષ્ટ હોય. તે નિર્વિવાદપણે આનુષંગિક સત્તાઓ આપે છે. તે અદાલતને એવું કંઈક કરવાની સત્તા આપે છે જે તેનાથી વિરુદ્ધની કોઈપણ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં ન્યાયને આગળ વધારશે અને અન્યાય અટકાવશે. એક કેસને એક કોર્ટમાંથી બીજી કોર્ટમાં અથવા અલગ રાજ્યની હક્કમત ધરાવતી એક ટ્રિબ્યુનલમાંથી બીજી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા એ અસાધારણ હક્કમત છે. સદર સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે, આ અદાલતે મોટી સંખ્યામાં પરિબળો ધ્યાનમાં લેવા પડશે. જો અસાધારણ પરિસ્થિતિ ઊભી થાય તો જ આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો હોય છે અને અન્યથા નહીં. [પેરા ૨૧] [૧૩૬-એફ-એચ; ૧૩૭-એ-બી]

૧૦.૨. વધુમાં વાદી ડોમિનસ લિટિસ છે. તે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમો ૧૬ થી ૨૦ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને કોઈપણ સિવિલ કોર્ટમાં દાવો દાખલ કરી શકે છે જેની હક્કમત હેઠળ અન્ય

બાબતોની સાથે દાવાનું કારણ ઉદ્ભવે છે. જો સિવિલ કોર્ટની હકૂમત બાધિત ન હોય અથવા જો તે સામાન્ય કાયદાના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને બે અલગ અલગ મંચોમાં કાર્યવાહી ચાલુ રાખવા માટે હકદાર હોય, તો તે તેમાંથી એક પસંદ કરી શકે છે. ડીઆરટી એક્ટની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને દેવાદાર ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ કાર્યવાહી ચાલુ રાખવા માટે હકદાર રહેશે નહીં. જો કોઈ દાવો સિવિલ કોર્ટમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાનો હોય, તો તે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમો ૯૬ અને ૧૦૦ ના સંદર્ભમાં ઉપલી અદાલત સમક્ષ અપીલ કરવાનો અધિકાર સહિત કેટલાક અધિકારો ગુમાવશે. [પેરા ૨૧] [૧૩૯-એ-ડી]

૧૦.૩. આ અદાલત એવું માનવા માટે પણ પ્રેરાઈ શકતી નથી કે કેસ ટ્રાન્સફર કરવાનો અધિકાર પ્રક્રિયાગત સ્વરૂપનો હોવાથી તેનું ઉદારતાપૂર્વક અર્થઘટન થવું જોઈએ. તેના કારણે પક્ષકારનો મૂળભૂત અધિકાર છીનવી શકાય નહીં. પ્રક્રિયાના નિયમો ન્યાય પ્રદાન કરવા માટે છે અને તેને નિષ્ફળ બનાવવા માટે નહીં. [પેરા ૨૧] [૧૪૦-ઈ-એફ]

પદ્મા સેન અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસસી ૨૧૮; મનોહર લાલ ચોપરા વિ. રાય બહાદુર રાવ રાજા શેઠ હીરાલાલ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસસી ૫૨૭; રાજસ્થાન સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન અને અન્ય વિ. બાલ મુકુંદ બૈરવા, ૨૦૦૯ (૨) સ્કેલ ૪૨૮; યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય વિ. દિલ્લી હાઈકોર્ટ બાર એસોસિએશન અને અન્ય

(૨૦૦૨) ૪ એસ.સી.સી. ૨૭૫; મેસર્સ રામ ચંદ એન્ડ સન્સ સુગર મિલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. કન્હૈયાલાલ ભાર્ગવ અને અન્ય એ.આઇ.આર. ૧૯૬૬ એસસી ૧૮૯૯; એન.ટી. વેલુસ્વામી થેવર વિ. જી. રાજા નૈનાર અને અન્ય [એ.આઇ.આર. ૧૯૫૯ એસસી ૪૨૨; મેસર્સ લક્ષ્મીરતન એન્જિનિયરિંગ વર્ક્સ લિમિટેડ વિ. આસિસ્ટન્ટ કમિશનર (જ્યુડિશિયલ) ૧, સેલ્સ ટેક્સ, કાનપુર રેન્જ, કાનપુર અને અન્ય એ.આઇ.આર. ૧૯૬૮ એસસી ૪૮૮; ઇન્ડસ્ટ્રીયલ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિ. માર્શલ્સ પાવર એન્ડ ટેલિકોમ (૧) લિમિટેડ અને અન્ય (૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૧૦૬; દુર્ગા હોટેલ કોમ્પ્લેક્સ વિ. રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (૨૦૦૭) ૫ એસ.સી.સી. ૧૨૦ અને દુર્ગેશ શર્મા વિ. જયશ્રી, (૨૦૦૮) ૯ એસ.સી.સી. ૬૪૮, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૧૧. નિર્વિવાદપણે, ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદો ૧૩૯એ અને ૧૪૨ હેઠળ આ અદાલતની સત્તા વિશાળ અને વિસ્તૃત છે. આ અદાલત સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે તેનો આશરો લઈ શકે છે. આમ કરતી વખતે, આ અદાલત શરતો લાદવા માટે હકદાર રહેશે. આ અદાલતનો અભિપ્રાય છે કે ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ હકૂમત વાપરવા માટે આ યોગ્ય કેસ ન હોઈ શકે. [પેરા ૨૨] [૧૪૧-ડી-ઇ; ૧૪૨-બી]

મર્ડિયા કેમિકલ્સ લિમિટેડ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩૧૧, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૧૨. એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે પક્ષકારોની દલીલો તેમજ જે હેતુ અને ઉદ્દેશ્ય માટે ટ્રિબ્યુનલની રચના કરવામાં આવી છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને, તેણે બેંકના દાવાઓનો ઝડપથી નિકાલ કરવા આગળ વધવું જોઈએ. આ અદાલતને કોઈ શંકા નથી કે પક્ષકારોના સંબંધિત દાવાઓ અને તેના સ્વરૂપને નિર્ધારિત કરતી વખતે, ટ્રિબ્યુનલ કાયદાની તમામ આવશ્યકતાઓનું પાલન કરશે. [પેરા ૨૩]
[૧૪૨-સી-ડી]

કેસ લો રેકૉર્ડ્સ:

(૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૭૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૫
(૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૮૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૫
(૨૦૦૮) ૮ એસ.સી.સી. ૬૪૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૬
એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ દિલ્હી ૩૫૫	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૮
એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ દિલ્હી ૩૨૫	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૮
(૨૦૦૨) ૪ એસ.સી.સી. ૨૭૫	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૮
(૨૦૦૦) ૭ એસ.સી.સી. ૩૫૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૦
(૧૯૮૯) ૨ એસ.સી.સી. ૭૫૪	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૨
(૧૯૮૫) ૪ એસ.સી.સી. ૩૬૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૨
(૧૯૯૨) ૪ એસ.સી.સી. ૮૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૨
(૨૦૦૫) ૨ એસ.સી.સી. ૬૭૩	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૨
(૨૦૦૭) ૨ એસ.સી.સી. ૨૩૦	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૩
(૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૪૮૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૫
૧૯૫૦ એસ.સી.આર. ૪૫૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૫
(૨૦૦૦) ૫ એસ.સી.સી. ૩૫૫	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૫
(૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૪૮૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૫
૧૯૮૩ [એસીજે ૧૨૩]	અલગ તારવવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
(૨૦૦૫) ૧૨ એસ.સી.સી. ૩૫૮	અલગ તારવવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬

(૧૯૯૭) ૬ એસ.સી.સી. ૧૦૦	અલગ તારવવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
(૨૦૦૧) ૯ એસ.સી.સી. ૭૨૩	અલગ તારવવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
(૨૦૦૦) ૯ એસ.સી.સી. ૪૦૩	અલગ તારવવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
(૨૦૦૪) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૬૪	અલગ તારવવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
(જેટી) ૨૦૦૦ (૮) એસસી ૩૨૩	અલગ તારવવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
(૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૨૭૯	લાગુ ન પડતા હોવાનું	પેરા ૧૬ ઠેરવવામાં આવ્યું
(૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૫૨૮	લાગુ ન પડતા હોવાનું	પેરા ૧૬ ઠેરવવામાં આવ્યું
(૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૩૪૦	લાગુ ન પડતા હોવાનું	પેરા ૧૬ ઠેરવવામાં આવ્યું
(૨૦૦૮) ૫ એસ.સી.સી. ૨૫૭	લાગુ ન પડતા હોવાનું	પેરા ૧૬ ઠેરવવામાં આવ્યું
જેટી ૨૦૦૪ (૯) એસસી ૧૩૬	લાગુ ન પડતા હોવાનું	પેરા ૧૬
(૨૦૦૪) ૧૧ એસ.સી.સી. ૪૯૭	ઠેરવવામાં આવ્યું	
(૨૦૦૪) ૭ એસ.સી.સી. ૭૭૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
[૨૦૦૫] ૧૨ કંપની કેસ ૧૭૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
(કેરળ) પૃષ્ઠ ૧૮૪ પર		
૨૦૦૯ (૩) સ્કેલ ૬૮૫	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
૨૦૦ યુ.એસ. ૩૨૧, ૩૩૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૬
(૧૯૯૯) ૪ એસ.સી.સી. ૭૧૦	આધાર રાખવામાં આવ્યો	પેરા ૧૭
એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ કેરળ ૮૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૮
એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એપી ૫૨૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૮
એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ ગુજરાત ૧૪૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૮
એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ કલકત્તા ૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૮
(૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૨૩૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૮
(૧૯૬૮) ૩ એસ.સી.આર. ૬૬૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૯
(૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૨૨૦	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૯
૧૯૯૧ સપ્લીમેન્ટ (૨) એસ.સી.સી.	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૯

(૨૦૦૩) ૭ એસ.સી.સી. ૩૫૦	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૯
(૨૦૦૫) ૭ એસ.સી.સી. ૪૪૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૯
(૧૯૯૦) ૨ એસ.સી.સી. ૫૬૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૧૯
(૧૯૦૫) એસી ૩૬૯ (પીસી)	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૦
૧૯૫૭ એસ.સી.આર. ૪૮૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૦
(૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૫૨૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૦
(૨૦૦૫) ૪ એસ.સી.સી. ૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૦
(૨૦૦૯) ૨ એસ.સી.સી. ૪૨૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૦
(૨૦૦૪) ૫ એસ.સી.સી. ૫૫૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૦
એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસસી ૨૧૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસસી ૫૨૭	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
૨૦૦૯ (૨) સ્કેલ ૪૨૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
(૨૦૦૨) ૪ એસ.સી.સી. ૨૭૫	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
એ.આઈ.આર. ૧૯૬૬ એસસી ૧૮૯૯	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
એ.આઈ.આર. ૧૯૫૯ એસસી ૪૨૨	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસસી ૪૮૮	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
(૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૧૦૬	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
(૨૦૦૭) ૫ એસ.સી.સી. ૧૨૦	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૧
(૨૦૦૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩૧૧	સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો	પેરા ૨૨

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસડિક્શન: સિવિલ અપીલ નંબર ૪૭૯૬/૨૦૦૯.

ટ્રાન્સફર એપિલિકેશન નંબર ૧૮૬/૨૦૦૮ માં ચંદીગઢ ખાતેની પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના તારીખ ૧૫.૯.૨૦૦૮ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

ટી.પી.(સી) નંબર ૧૧૯૫/૨૦૦૮.

વિથ

ટી.પી. (સી) નંબર ૧૧૯૬/૨૦૦૮, ૧૨૦૭-૧૨૦૮/૨૦૦૮.

ઉપસ્થિત પક્ષકારો તરફે ડૉ. એ.એમ. સિંઘવી, અશોક દેસાઈ, શ્યામ દિવાન, કે.કે. વેણુગોપાલ, રાકેશ જિવેદી, આર.એફ. નરીમન, એસ. ગણેશ, નંદિની ગોરે, દિયા કપૂર, પ્રેમતોષ મિશ્રા, પ્રજ્ઞા સિંહ બઘેલ, લક્ષ્મી રામચંદ્રન, જતિન મોંગિયા, (માણિક કરંજાવાલા માટે), સમીર પારેખ, એચ. જયેશ, હુઝેફા નાસિકવાલા, નીતિન થુકરાલ, અર્જુન ગર્ગ, રુખમિણી બોબડે, રુચિ અગ્રવાલ (પારેખ એન્ડ કંપની માટે) બી. રાજેન્દ્રન, આઈ. અબરાર, વી. બાલાજી, પરવેશ ઠાકુર, (નરેન્દ્ર કુમાર માટે).

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તી એસ.બી. સિંહ દ્વારા આપવામાં આવેલ.

૧. પરવાનગી આપવામાં આવી.

પ્રસ્તાવના

૨. શું હાઈકોર્ટ અને/અથવા આ અદાલત પાસે એક રાજ્યમાં આવેલી સિવિલ કોર્ટમાં પેઝિંગ દાવાને બીજા રાજ્યમાં આવેલી ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા છે તે અહીં સામેલ પ્રશ્ન છે.

પૃષ્ઠભૂમિ હકીકતો

૩. અમે સિવિલ અપીલ @એસએલપી (સી) નંબર ૨૪૭૧૫/૨૦૦૮ માંથી આ બાબતની હકીકતો નોંધી શકીએ છીએ. તે ચંદીગઢ ખાતેની પંજાબ

અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા ટ્રાન્સફર એપિલકેશન નંબર ૧૮૬/૨૦૦૮ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૫મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૮ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી ઉદ્ભવે છે જેના દ્વારા અને જે હેઠળ અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ અને સિવિલ જજ (જુનિયર ડિવિઝન), લુધિયાણા સમક્ષ પેનિંગ દાવો મુંબઈ ખાતેની ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ-III માં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો હતો.

અમારી સમક્ષના વિવાદના કેટલાક પક્ષકારો રિકવરી ઓફ ડેટ્સ ડ્યૂટ બેંક્સ એન્ડ ફાયનાન્સિયલ ઇન્સ્ટીટ્યુશન્સ એક્ટ, ૧૯૯૩ (૧૯૯૩ અધિનિયમ) ના દાયરા હેઠળની બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓ છે. અન્ય પક્ષકારો આવી બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓના દેવાદારો છે. અત્રેના પક્ષકારોએ વિવિધ કરારો કર્યા હતા જેના સંદર્ભમાં બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓએ દેવાદારોને નાણાં ધીર્યા હતા.

અપીલકર્તાએ સામાવાળા સાથે ઇન્ટરનેશનલ સ્વેપ્સ એન્ડ ડેરિવેટિવ્ઝ એગ્રીમેન્ટ કર્યો હતો. તારીખ ૧.૧૧.૨૦૦૬ ના રોજ, અપીલકર્તા અને સામાવાળાએ વૈશ્વિક સ્તરે ઉપયોગમાં લેવાતા માર્કેટ સ્ટાન્ડર્ડ માસ્ટર એગ્રીમેન્ટ અને આઈએસડીએ (આઈએસડીએ માસ્ટર એગ્રીમેન્ટ) (જે હવે પછી "માસ્ટર એગ્રીમેન્ટ" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) દ્વારા પ્રકાશિત શિઝ્યુલમાં પ્રવેશ કર્યો જેમાં સામાવાળાએ જોખમના એક્સપોઝરના હેજિંગ અથવા રૂપાંતર માટે ડેરિવેટિવ વ્યવહારો હાથ ધર્યા હતા. સદર માસ્ટર એગ્રીમેન્ટ એટલે કે આઈએસડીએ

એટ્રીમેન્ટ જેમાં તેના શિડ્યુલનો સમાવેશ થાય છે તે હેઠળ, અપીલકર્તાએ સામાવાળા સાથે દસ વ્યવહારો કર્યા હતા અને તે દસ વ્યવહારોમાંથી, અપીલકર્તાએ ચાર વ્યવહારો સમેટી લીધા હતા (અપીલકર્તાના કહેવાથી પરસ્પર સંમત મૂલ્ય પર બંધ કર્યા); એક વ્યવહાર પાકી ગયો હતો અને એક આકસ્મિક ઘટના બનવાને કારણે સમાપ્ત થઈ ગયો હતો. તમામ છ વ્યવહારોમાં, અપીલકર્તાને સામાવાળા પાસેથી આશરે રૂપિયા ૧,૮૭,૦૦,૦૦૦/- (રૂપિયા એક કરોડ સિત્યાસી લાખ પૂરા) ની કુલ રકમ પ્રાપ્ત થઈ હતી. તારીખ ૧૩મી જુલાઈ, ૨૦૦૭ ના બંને ૨ વ્યવહારો સ્વેપ સંદર્ભ: NCW ૦૭૨૦૦૯૯૯૬ અને સ્વેપ સંદર્ભ: NCW ૦૭૨૦૦૯૯૯૭ ના સંબંધમાં, અપીલકર્તાને આજ સુધી સામાવાળા પાસેથી રૂપિયા ૧૩,૦૦,૦૦૦ (રૂપિયા તેર લાખ પૂરા) મળ્યા છે.

તારીખ ૦૨.૦૪.૨૦૦૮ ની સ્થિતિએ, અપીલકર્તા અને સામાવાળા વચ્ચે તારીખ ૧૩.૦૭.૨૦૦૭, ૧૩.૦૭.૨૦૦૭, ૨૬.૦૭.૨૦૦૭ અને ૩૦.૦૭.૨૦૦૭ ના ચાર ફોરેન એક્સચેન્જ ડેરિવેટિવ વ્યવહારો બાકી હતા.

અપીલકર્તાએ તારીખ ૦૩.૦૪.૨૦૦૮ ના પોતાના પત્ર દ્વારા તે ચાર વ્યવહારોમાંથી માત્ર બે વ્યવહારોને એટલે કે રકમી જુલાઈ ૨૦૦૭ અને ૩૦મી જુલાઈ, ૨૦૦૭ ના ટ્રેડ તારીખવાળા વ્યવહારોને અસ્વીકાર, ખંડન અને રદ કરવાનો દાવો કર્યો હતો.

અપીલકર્તાએ લુધિયાણા ખાતેની સિવિલ કોર્ટમાં એવી જાહેરાત માંગતો દાવો દાખલ કર્યો કે તેમની વચ્ચે થયેલા તારીખ ૨૬.૭.૨૦૦૭ અને

૩૦.૭.૨૦૦૭ ના ફોરેન એક્સચેન્જ ડેરિવેટિવ કરારો ગેરકાનૂની હોવાને કારણે અને ફોરેન એક્સચેન્જ મેનેજમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૦ તેમજ રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા જારી કરાયેલા પરિપત્રો અને માર્ગદર્શિકાઓનું ઉલ્લંઘન કરતા હોવાથી શૂન્ય છે, અને આમ, જાહેર નીતિ વિરુદ્ધ છે. સદર દાવાને સિવિલ સૂટ નંબર ૧૦૮/૨૦૦૮ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો હતો.

મનાઈદ્રુકમ આપવા માટેની અરજી પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી. તારીખ ૫.૪.૨૦૦૮ ના હુકમ દ્વારા, વિદ્વાન સિવિલ જજે બંને પક્ષકારોને સદર બે કરારોના સંબંધમાં યથાસ્થિતિ જાળવી રાખવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, જેમાં નિર્દેશ આપ્યો હતો કે:

"વિલંબથી હેતુ નિષ્ફળ ન જાય તે માટે, બંને પક્ષકારોને તારીખ ૧૬.૪.૨૦૦૮ સુધી હાલના કેસો સાથે સંકળાયેલા કરારો અંગે (આજની તારીખે) યથાસ્થિતિ જાળવી રાખવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. નિયમો મુજબ સીપીસીના ઓર્ડર ૩૯ રૂલ ૩ હેઠળ પાલન કરવામાં આવે. નિયત તારીખે પ્રતિવાદીઓ પર બજવણી કરાવવા માટે વાદીઓ પણ બંધાયેલા રહેશે. સમન્સ દસ્તી પણ આપવામાં આવે."

યથાસ્થિતિનો સદર હુકમ તારીખ ૮.૪.૨૦૦૮ ના રોજ અથવા તેની આસપાસ સામાવાળાને જણાવવામાં આવ્યો હોવાનું કહેવાય છે.

સામાવાળાએ પેનિંગ ડેરિવેટિવ વ્યવહાર સમાપ્ત કરતી તારીખ ૧૨.૪.૨૦૦૮ ની નોટિસ અપીલકર્તાને આપી હતી. અપીલકર્તા એવી રજૂઆત કરે છે કે સદર ડેરિવેટિવ વ્યવહારની સમાપ્તિ એ તારીખ ૫.૪.૨૦૦૮ ના રોજ વિદ્વાન સિવિલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા યથાસ્થિતિના હુકમનું ઉલ્લંઘન છે.

અપીલકર્તાએ સદર નોટિસનો જવાબ આપીને તેને પાછી ખેંચી લેવા જણાવ્યું હતું.

તારીખ ૧૫.૪.૨૦૦૮ ના રોજ અથવા તેની આસપાસ, સામાવાળા-બેંકે તારીખ ૧૩.૭.૨૦૦૭ ના બાકી રહેલા બે ફોરેન એક્સચેન્જ ડેરિવેટિવ કરારો હેઠળની બાકી રકમની વસૂલાત માટે મુંબઈ ખાતેની ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ઓરિજિનલ એપ્લિકેશન નંબર ૧૨૨/૨૦૦૮ તરીકે નોંધાયેલ અરજી સાથે વચગાળાની અરજી નંબર ૧૨૫/૨૦૦૮ તરીકે નોંધાયેલ વચગાળાની અરજી દાખલ કરી હતી.

દરમિયાન, તારીખ ૫.૪.૨૦૦૮ ના રોજ પસાર કરાયેલ યથાસ્થિતિનો હુકમ વિજ્ઞાન સિવિલ જજ દ્વારા તારીખ ૧૬.૪.૨૦૦૮ ના હુકમથી તારીખ ૨૩.૪.૨૦૦૮ સુધી લંબાવવામાં આવ્યો હતો. સામાવાળા-બેંક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી મૂળ અરજીમાં, ટ્રિબ્યુનલે તારીખ ૨૨.૪.૨૦૦૮ ના હુકમ દ્વારા અપીલકર્તાને દાવાનો વિષય ન હોય તેવા વ્યવહારોના સંબંધમાં તેની સ્થાવર મિલકતોનું હસ્તાંતરણ કરવા અથવા કોઈપણ રીતે તૃતીય પક્ષના હિતો ઊભા કરવા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો.

સામાવાળા-બેંકે તારીખ ૨૪.૪.૨૦૦૮ ના રોજ અપીલકર્તાને બે પત્રો પાઠવીને તારીખ ૨૬.૭.૨૦૦૭ અને ૩૦.૭.૨૦૦૭ ના બે વ્યવહારો હેઠળ બાકી નીકળતી રકમ ચૂકવવા જણાવ્યું હતું, અને તે જ દિવસે સદર બે ફોરેન

એક્સચેન્જ ડેરિવેટિવ કરારો હેઠળની બાકી રકમની વસૂલાત માટે ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ બીજી અરજી દાખલ કરી હતી.

તારીખ ૫.૪.૨૦૦૮ ના હુકમની સ્પષ્ટતા અને/અથવા મનાઈહુકમમાં ફેરફાર માટેની અરજી અપીલકર્તા દ્વારા સિવિલ જજ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવી હતી જેની સુનાવણી તારીખ ૧૩.૫.૨૦૦૮ અને ૧૭.૫.૨૦૦૮ ના રોજ થઈ હતી. આ બાબત તારીખ ૨૮.૫.૨૦૦૮ પર મુલતવી રાખવામાં આવી હતી.

વાદગ્રસ્ત થુકાદો

૪. સામાવાળાએ, જો કે, લુધિયાણા સિવિલ જજ સમક્ષ પેવિંગ કાર્યવાહીને મુંબઈ ખાતેની ડેટ્સ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ-III માં ટ્રાન્સફર કરવાની માંગ કરતી ટ્રાન્સફર અરજી તારીખ ૨૭.૫.૨૦૦૮ ના રોજ અથવા તેની આસપાસ પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરી હતી. અપીલકર્તા દ્વારા તારીખ ૨૮.૫.૨૦૦૮ ના રોજ સિવિલ કોર્ટ સમક્ષ મનાઈહુકમના ઉલ્લંઘન માટેની અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી. વાદગ્રસ્ત હુકમના આધારે, હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે લુધિયાણા કોર્ટમાં અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવાને કાઉન્ટર કલેમના સ્વરૂપમાં ડીઆરટી ટ્રિબ્યુનલ મુંબઈમાં ટ્રાન્સફર કરીને સદર અરજી મંજૂર કરી હતી.

એક્સિસ બેંક સહિતની બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓએ પણ ભારે સાવચેતીના ભાગરૂપે આ અદાલત સમક્ષ કોડની કલમ ૨૫ હેઠળ ટ્રાન્સફર પિટિશનો દાખલ કરી છે, જેને અનુક્રમે ટીપી (સી) નંબર ૧૨૦૭-

૧૨૦૯/૨૦૦૮ અને ૧૧૯૫/૨૦૦૮ તથા ૧૧૯૬/૨૦૦૮ તરીકે નોંધવામાં આવી છે.

એસએલપી (સી) નંબર ૨૪૭૧૫/૨૦૦૮ માં નોટિસ જારી કરતી વખતે આ અદાલતે, તારીખ ૨૦.૧૦.૨૦૦૮ ના હુકમ દ્વારા, નિર્દેશ આપ્યો હતો કે:-

"નોટિસ જારી કરો.

શ્રી સમીર પારેખ, એડવોકેટ સામાવાળા વતી નોટિસ સ્વીકારે છે.

આ પિટિશનમાં સામેલ પ્રશ્ન કાયદાનો શુદ્ધ પ્રશ્ન હોવાથી, કોઈ કાઉન્ટર એફિડેવિટ દાખલ કરવાની જરૂર નથી.

તારીખ ૨૭ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૮ ના રોજ અંતિમ નિકાલ માટે મૂકો.

અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે તે દિવસે, આ અદાલત વિચારણા કરશે કે શું આ અદાલત, આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો અને સંજોગોમાં, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ તેની હકૂમતનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

દરમિયાન, ટ્રાન્સફર એપિલિકેશન નંબર ૧૮૬/૨૦૦૮ માં પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના તારીખ ૧૫.૯.૨૦૦૮ ના અંતિમ ચુકાદા અને હુકમના અમલ પર તેમજ ઓરિજિનલ એપિલિકેશન શૂન્ય/૨૦૦૮ (લોજિંગ નંબર ૨૭૦) માં ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ, મુંબઈ સમક્ષની કાર્યવાહી પર સ્ટે રહેશે.

પક્ષકારો સુનાવણીની આગામી તારીખ પહેલાં લેખિત રજૂઆતો દાખલ કરશે."

ઉપસ્થિત થતા મુદ્દાઓ

૫. આ હકીકતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં, અમારી વિચારણા માટે ઉદ્ભવતા પ્રશ્નો નીચે મુજબ છે:

(૧). શું હાઈકોર્ટ/સુપ્રિમ કોર્ટ પાસે સિવિલ કોર્ટમાંથી ડીઆરટીમાં દાવો ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા છે, તે ધ્યાનમાં રાખીને કે,

(એ) સિવિલ કોર્ટમાંથી ડીઆરટીમાં ટ્રાન્સફર કરવાની અસર સિવિલ કોર્ટની હકૂમત છીનવી લેવાની છે જે સ્પષ્ટ વૈધાનિક જોગવાઈઓ વિના થઈ શકે નહીં.

(બી) ડીઆરટી સમક્ષની કાર્યવાહી સુધ્ધ જનેરિસ છે અને સિવિલ કોર્ટની પ્રક્રિયા કરતાં તદ્દન અલગ છે.

(સી) સીપીસી (કલમો ૨૨, ૨૩, ૨૪ અને ૨૫) હેઠળ ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા લાગુ પડતી નથી કારણ કે આ કલમો એવા કેસમાં લાગુ થાય છે જ્યાં ટ્રાન્સફર એક અદાલતમાંથી બીજી અદાલતમાં થતી હોય અને ડીઆરટી અદાલત નથી.

(ડી) ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા બેંકો દ્વારા દાખલ કરાયેલા તે કેસો પૂરતી મર્યાદિત છે જે અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો તે તારીખે પેન્ડિંગ હતા અને તે કેસોના સંદર્ભમાં જેમાં ડીઆરટીની હકૂમત છે.

(૨). શું ઇન્ડિયન બેંક વિ. એબીએસ મરીન પ્રોડક્ટ્સ (પી) લિમિટેડ [(૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૭૨] માં આ અદાલતનો નિર્ણય સિવિલ કોર્ટમાંથી ડીઆરટીમાં કાઉન્ટરક્લેમ તરીકે ચલાવવા માટે દાવો ટ્રાન્સફર કરવાના કેસમાં લાગુ પડે છે, અને શું સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. રંજન કેમિકલ્સ લિમિટેડ અને અન્ય, [(૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૮૭] માં સમક્ષ બે જજોની બેન્ચ

તેને ધ્યાને લીધા પછી અને ત્રણ જજોની મોટી બેન્ચને આ બાબત મોકલ્યા વિના તેના રેશિયોથી અલગ થઈ શકે?

(૩) ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા અસ્તિત્વમાં હોય તો પણ, કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, શું તેનો ઉપયોગ થવો જોઈતો હતો.

(૪) શું સિવિલ કોર્ટમાંથી ડીઆરટીમાં ટ્રાન્સફર કરવાનો નિર્દેશ આપવા માટે અનુચ્છેદ ૧૪૨ લાગુ પડે છે, ખાસ કરીને જ્યારે:

(૧) ડીઆરટી એક્ટ બેંક સામેનો દાવો ચલાવવા માટે સિવિલ કોર્ટની હકૂમતને બાધિત કરતો નથી અને તેથી આવી અસર લાવવા માટે અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં.

(૨) જ્યાં કોઈ કાયદો તે ક્ષેત્રને આવરી લેતો હોય ત્યાં અનુચ્છેદ ૧૪૨ લાગુ પડતો નથી.

(૩) અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર અન્યાય અટકાવવા અને પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે જ થવો જોઈએ.

(૫). શું અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની સત્તાઓના ઉપયોગમાં, પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે કેસની ટ્રાન્સફર કરવાનો

ઈનકાર કરવો જોઈએ અને દાવાના નિકાલ સુધી ડીઆરટી સમક્ષની કાર્યવાહી પર સ્ટે મૂકવો જોઈએ.

વકીલોની રજૂઆતો

૬. અપીલકર્તાઓ તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ ડૉ. એ.એમ. સિંઘવી, શ્રી એસ. ગણેશ, શ્રી રોહિંગ્ટન નરીમન અને શ્રી રાકેશ ક્લિવેટી એવી રજૂઆત કરશે:

(૧) હાઈકોર્ટ પાસે પેઝિંગ દીવાની દાવાને ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની કોઈ સત્તા નહોતી કારણ કે તે તેની હક્કમત બહારની બાબત હતી.

(૨) હાઈકોર્ટ અને/અથવા સુપ્રિમ કોર્ટ પાસે કેસને સિવિલ કોર્ટમાંથી ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા નથી કારણ કે:

(એ) સિવિલ કોર્ટમાંથી ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની અસર સિવિલ કોર્ટની હક્કમત છીનવી લેશે જે કોઈપણ સ્પષ્ટ વૈધાનિક જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં કાયદામાં અસ્વીકાર્ય છે.

(બી) ડેટ રિકવરીની કાર્યવાહી સુધ્ધ જેનેરેસ છે અને તે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર હેઠળ અનુસરવામાં આવતી પ્રક્રિયા કરતાં તદ્દન અલગ પ્રક્રિયા પૂરી પાડે છે.

(સી) હાઈકોર્ટમાં અથવા આ અદાલતમાં નિહિત ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા કલમો ૨૨, ૨૩, ૨૪ અને ૨૫ પૂરતી સીમિત હોવાથી, સિવિલ સૂટને ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાના હેતુ માટે તે લાગુ કરી શકાતી નથી, કારણ કે બાદમાં જણાવેલ સંસ્થા સિવિલ કોર્ટ નથી.

(ડી) ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા બેંકો દ્વારા દાખલ કરાયેલા કેસોના સંદર્ભમાં મર્યાદિત હોવી જોઈએ જે ડીઆરટી એક્ટ અમલમાં આવ્યો તે તારીખે પેન્ડિંગ હતા.

(ઈ) આ અદાલતે ઇન્ડિયન બેંક વિ. એબીએસ મરીન (ઉપર મુજબ) માં સ્પષ્ટપણે ઠેરવ્યું છે કે સદર અધિનિયમ અને કોડમાં સમાવિષ્ટ યોજનાને ધ્યાનમાં રાખીને, સિવિલ કોર્ટમાંથી કોઈ દાવાને ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં કાઉન્ટર કલેમ તરીકે ટ્રાન્સફર કરી શકાતો નથી, તેથી રંજન કેમિકલ્સ, (ઉપર મુજબ) માં લેવાયેલ વિપરીત અભિપ્રાય સારો કાયદો ગણી શકાય નહીં.

(એફ) કોડની કલમ ૨૩(૩) ની જોગવાઈ પ્રક્રિયાગત જોગવાઈ હોવાથી, જેમ કે આ અદાલત દ્વારા દુર્ગેશ શર્મા વિ. જયશ્રી, [(૨૦૦૮) ૯ એસ.સી.સી. ૬૪૮] માં ઠેરવવામાં આવ્યું છે, હાઈકોર્ટ પાસે તેને તાબાની સિવિલ કોર્ટમાં પેનિંગ દાવાને એવી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની કોઈ સત્તા/હકૂમત હોવાનું કહી શકાય નહીં જે હાઈકોર્ટે તાબાની નથી.

(જી) રંજન કેમિકલ્સ એ સમજવામાં નિષ્ફળ રહ્યું છે કે વાદીની સંમતિ વિના સિવિલ કોર્ટમાંથી ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં દાવાની ટ્રાન્સફર કરવાથી સિવિલ કોર્ટનો સંપર્ક કરવાના વાદીના વૈધાનિક અધિકારને નુકસાન પહોંચ્યું છે અને વધુમાં તેની હકૂમત છીનવાઈ ગઈ છે, જેમાંથી કોઈ પણ કાયદામાં ચોક્કસ સત્તા આપતી જોગવાઈ વિના આદેશ આપી શકાય નહીં અથવા નિર્દેશિત કરી શકાય નહીં.

(એચ) તે સુસ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિ છે કે સિવિલ કોર્ટની હકૂમત માત્ર ચોક્કસ અને અસ્પષ્ટ વૈધાનિક જોગવાઈ દ્વારા અથવા આવશ્યક ગર્ભિતાર્થ દ્વારા જ છીનવી શકાય છે.

(આઈ) બેંક અને/અથવા નાણાકીય સંસ્થા સામે વાદી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ નક્કી કરવાની હકૂમત ન ધરાવતી ટ્રિબ્યુનલમાં દાવાની ટ્રાન્સફર કરવાથી અપીલકર્તાના અધિકારોને અસર થશે. તે વધુમાં તેના અપીલના અધિકારને અસર કરશે, જે દાવો દાખલ કરવાની તારીખે વાદીને પ્રાપ્ત થયેલો અધિકાર છે. એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલ ચાલુ રાખવા માટેની શરતોમાંની એક શરત પૂર્વ-થાપણ હોવાથી, જો આવી ટ્રાન્સફરના અધિકારને માન્ય રાખવામાં આવે, તો તે અપીલના અધિકાર પર અમુક શરતોનો બોજ લાદવા સમાન બનશે જે આપવાનો સંસદનો ક્યારેય ઇરાદો નહોતો. અપીલ કરવાનો અબાધિત અધિકાર, જે વૈધાનિક છે, તે કાયદાના હસ્તક્ષેપ વિના મર્યાદિત બની જશે. આમ, જે પ્રત્યક્ષ રીતે કરવામાં આવ્યું નથી તે ટ્રાન્સફરના પરિણામે પરોક્ષ રીતે કરવામાં આવશે.

(જે) રંજન કેમિકલ્સનો નિર્ણય કરનાર બેન્ચ ઇન્ડિયન બેંકનો નિર્ણય કરનાર અગાઉની બેન્ચની સમકક્ષ બેન્ચ હોવાથી, ન્યાયિક શિસ્ત જાળવવા માટે તેનું પાલન કરવા બંધાયેલી હતી. કોઈપણ અસંમતિના કિસ્સામાં, તેના માટે

ઉપલબ્ધ એકમાત્ર રસ્તો આ પ્રશ્નને મોટી બેન્ચને મોકલવાનો હતો.

(કે) અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવામાં રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૪ ની કલમ ૪૫યુ અને ૪૫વી ના અર્થઘટન સંબંધિત કાયદાના જટિલ પ્રશ્નો તેમજ છેતરપિંડી વગેરે સંબંધિત પ્રશ્નો સામેલ હતા. આ પ્રશ્નોનો ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સંતોષકારક રીતે નિર્ણય કરી શકાતો નથી જે આવી બાબતોમાં કુશળતા ધરાવતી નથી.

(એલ) કેસોમાંના એક કેસમાં, લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૨ ના સંદર્ભમાં પરવાનગી સાથે મદ્રાસ હાઇકોર્ટની મૂળ હકૂમત સમક્ષ દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો છે અને વચગાળાના હુકમ સામે તેની કલમ ૧૫ હેઠળ દાખલ કરાયેલ ઇન્ટ્રા કોર્ટ અપીલ પેન્ડિંગ છે, દાવા તેમજ અપીલ બંનેના સંબંધમાં ટ્રાન્સફરનો કોઈ હુકમ પસાર થઈ શક્યો ન હોત કારણ કે ન તો ટ્રિબ્યુનલ કે ન તો એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ હાઇકોર્ટ તેમજ તેની ડિવિઝન બેન્ચનું સ્થાન લઈ શકે છે.

(એમ) લુધિયાણાના દાવામાં કોડના ઓર્ડર XXXIX રૂલ ૨ A હેઠળની અરજી પેન્ડિંગ હોવાથી, જેના સંબંધમાં ટ્રિબ્યુનલ પાસે હકૂમત નહોતી, જો ટ્રાન્સફરનો હુકમ પસાર

કરવામાં આવે તો મોટી વિસંગતતા સર્જાશે, કારણ કે દાવો તમામ આનુષંગિક અથવા પૂરક કાર્યવાહી સાથે ટ્રાન્સફર થવો જોઈએ જેના સંબંધમાં અધિનિયમ હેઠળ ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ પાસે કોઈ હકૂમત રહેશે નહીં.

(એન) વૈકલ્પિક રીતે, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા અસ્તિત્વમાં હોય તો પણ, આ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં અને ન્યાયના હિતમાં, તેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં.

(ઓ) આ અદાલતે ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ તેની હકૂમતનો ઉપયોગ પણ કરવો જોઈએ નહીં કારણ કે સદર અધિનિયમ બેંક સામે દીવાની કેસ ચલાવવા માટે સિવિલ કોર્ટની હકૂમતને બાધિત કરતો નથી કારણ કે આ ક્ષેત્ર કાયદા દ્વારા આવરી લેવાયેલું છે અને તે સ્થાપિત કાયદો છે કે ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર અન્યાય અટકાવવા અને પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે જ થઈ શકે છે.

બીજી તરફ, સામાવાળા તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી શ્યામ દિવાન અને શ્રી અશોક દેસાઈએ રજૂઆત કરી કે:-

(એ) અધિનિયમની કલમ ૨(જી) માં સમાવિષ્ટ 'દેવું' ની વ્યાખ્યાનો અર્થ કોઈપણ જવાબદારી થાય છે જે બેંક દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી કોઈપણ વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિ દરમિયાન કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી બેંક દ્વારા લેણી હોવાનો દાવો કરવામાં આવે છે અને તે તેના દાયરામાં કોઈપણ એવા કરારને લાવશે જેના અમલ માટે બેંક પાસે માત્ર ટ્રિબ્યુનલનો સંપર્ક કરવા સિવાય અન્ય કોઈ વિકલ્પ ન હોવો જોઈએ.

(બી) જ્યારે બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલ ચોક્કસ દાવો એ અધિનિયમની જોગવાઈઓના અર્થમાં 'દેવું' હોય, ત્યારે તે માત્ર ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા જ નક્કી અથવા નિર્ણિત થવો જોઈએ અને સિવિલ કોર્ટ દ્વારા નહીં.

(સી) બેંકના દાવા સામે લડવા માટે ઉધાર લેનારને ઉપલબ્ધ 'છેતરપિંડી', 'ખોટી રજૂઆત', 'અયોગ્ય વગ' અથવા અન્ય કોઈપણ બચાવના આક્ષેપો ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ જ ઉઠાવી શકાય છે અને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તેનો નિર્ણય અને નિર્ધારણ થઈ શકે છે.

(ડી) સિવિલ કોર્ટ અને/અથવા હાઈકોર્ટ સમક્ષ પેનિંગ બંને દાવાઓ તેમજ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પેનિંગ અરજીઓ પક્ષકારો વચ્ચે થયેલા માસ્ટર એગ્રીમેન્ટમાંથી ઉદ્ભવતી હોવાથી, હકૂમત ધરાવતી ટ્રિબ્યુનલ સદર પ્રશ્નો નક્કી કરવા માટે હકદાર રહેશે.

(ઈ) અધિનિયમની યોજના તેમજ કોડની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ટ્રિબ્યુનલને વિસ્તૃત અર્થ આપવો જોઈએ જેથી એવું માની શકાય કે ટ્રિબ્યુનલ વાસ્તવમાં અને સારૂપમાં એક અદાલત છે અને આમ હાઈકોર્ટ પાસે કોડની કલમ ૨૪ હેઠળ તેની હકૂમતના ઉપયોગમાં અને આ અદાલત પાસે તેની કલમ ૨૫ હેઠળ તેની હકૂમતના ઉપયોગમાં દાવાને ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની પૂરતી હકૂમત છે.

(એફ) જો એવું ઠેરવવામાં આવે કે ન તો હાઈકોર્ટ કે ન તો આ અદાલત પાસે આવી ટ્રાન્સફરનો નિર્દેશ આપવાની હકૂમત છે, તો ઉધાર લેનારાઓ ત્રાસદાયક પૂર્વ-અગમચેતી ભર્યા દાવા દાખલ કરવા અને મનાઈહુકમ મેળવવા માટે મુક્ત રહેશે જે ન્યાય વહીવટના કાર્યમાં અવરોધ ઊભો કરશે.

(જી) જો એવું પણ ઠેરવવામાં આવે કે હાઈકોર્ટ પાસે કોડની કલમ ૨૪ હેઠળ આવી ટ્રાન્સફરનો આદેશ આપવાની હકૂમત નહોતી, તો તેની કલમ ૧૫૧ હેઠળ તેની પાસે અંતર્ગત સત્તા હોવાનું માનવું જ જોઈએ.

(એચ) આ અદાલતે કોઈપણ સંજોગોમાં પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા અને ન્યાય વહીવટના કાર્યમાં અન્યાય ટાળવા માટે

ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ તેની હકૂમતનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

વૈધાનિક માળખું

૭. રિકવરી ઓફ ડેટ્સ ડ્યૂટ બેંક્સ એન્ડ ફાયનાન્સિયલ ઇન્સ્ટીટ્યુશન્સ એક્ટ, ૧૯૯૩

પક્ષકારોની સામસામેની રજૂઆતો ધ્યાને લેતાં પહેલાં, આપણે સૌ પ્રથમ સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈઓ દર્શાવવી જોઈએ. ૧૯૯૩ નો અધિનિયમ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને મળવાપાત્ર દેવાની ઝડપી સુનાવણી અને વસૂલાત માટે અને તેની સાથે જોડાયેલી અથવા તેને આનુષંગિક બાબતો માટે ટ્રિબ્યુનલોની સ્થાપના કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો. સદર અધિનિયમ ઘડવાના ઉદ્દેશ્યો અને કારણોનું કથન નીચે મુજબ છે:

"બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ હાલમાં લોનની વસૂલાતમાં અને તેમની પાસે ચાર્જ કરાયેલી જામીનગીરીઓના અમલમાં નોંધપાત્ર મુશ્કેલીઓનો અનુભવ કરે છે. બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને ચૂકવવાપાત્ર દેવાની વસૂલાત માટેની હાલની પ્રક્રિયાએ તેમના ભંડોળનો નોંધપાત્ર હિસ્સો બિનઉત્પાદક અસ્કયામતોમાં રોકી રાખ્યો છે, જેનું મૂલ્ય સમય જતાં ઘટી જાય છે. શ્રી એમ. નરસિંહમના નેતૃત્વ હેઠળની ફાઇનાન્સિયલ સિસ્ટમ પરની કમિટીએ આવી બાબતોના નિકાલ અને ઝડપી વસૂલાત માટે વિશેષ સત્તાઓ સાથે વિશેષ ટ્રિબ્યુનલોની સ્થાપનાને નાણાકીય ક્ષેત્રના સુધારાઓના સફળ અમલીકરણ માટે નિર્ણાયક ગણી છે. તેથી, એક એવી યોગ્ય વ્યવસ્થા ઘડી કાઢવાની તાત્કાલિક જરૂરિયાત અનુભવાઈ જેના દ્વારા બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની બાકી રકમ વિલંબ વિના વસૂલ કરી શકાય. ૧૯૮૧ માં, શ્રી ટી.

તિવારીના અધ્યક્ષપણા હેઠળની એક કમિટીએ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા સામનો કરવામાં આવતી કાનૂની અને અન્ય મુશ્કેલીઓની તપાસ કરી હતી અને કાયદામાં ફેરફાર સહિતના સુધારાત્મક પગલાં સૂચવ્યા હતા. તિવારી કમિટીએ સંક્ષિપ્ત પ્રક્રિયાને અનુસરીને બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની બાકી રકમની વસૂલાત માટે વિશેષ ટ્રિબ્યુનલોની સ્થાપના કરવાનું પણ સૂચન કર્યું હતું. વિશેષ ટ્રિબ્યુનલોની સ્થાપના માત્ર લાંબા સમયથી અનુભવાતી જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરશે એટલું જ નહીં, પરંતુ નરસિંહમ કમિટીના અહેવાલના અમલીકરણમાં પણ એક મહત્વપૂર્ણ પગલું બનશે. જ્યારે ૩૦મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૦ ના રોજ જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો દ્વારા દાખલ કરાયેલા પંદર લાખથી વધુ કેસો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા આશરે ૩૦૪ કેસો વિવિધ અદાલતોમાં પેન્ડિંગ હતા, ત્યારે દેવાની વસૂલાતમાં જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોની બાકી રકમમાં રૂપિયા ૫૬૨૨ કરોડથી વધુ અને નાણાકીય સંસ્થાઓની આશરે રૂપિયા ૩૯૧ કરોડની બાકી રકમ સામેલ હતી. મુકદ્દમાઓમાં આટલી મોટી રકમના જાહેર નાણાં અટવાઈ જવાથી દેશના વિકાસ માટે ભંડોળના યોગ્ય ઉપયોગ અને પુનઃચક્રણમાં અવરોધ ઊભો થાય છે."

કલમ ૨ એ અર્થઘટન કલમ છે.

કલમ ૨(જી) 'દેવું' ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેનો અર્થ કોઈપણ જવાબદારી (વ્યાજ સહિત) થાય છે જે કોઈપણ કાયદા હેઠળ બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા અથવા કન્સોર્ટિયમ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી કોઈપણ વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિ દરમિયાન રોકડમાં અથવા અન્યથા, પછી ભલે તે સુરક્ષિત હોય કે અસુરક્ષિત, અથવા સોંપાયેલ હોય, અથવા પછી ભલે તે કોઈપણ સિવિલ કોર્ટના હુકમનામા અથવા હુકમ હેઠળ અથવા કોઈપણ લવાદ એવોર્ડ હેઠળ અથવા અન્યથા અથવા ગીરો હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર હોય અને અરજીની તારીખે અમલમાં હોય અને કાયદેસર રીતે વસૂલવાપાત્ર હોય, બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા અથવા બેંકો અથવા

નાણાકીય સંસ્થાઓના કન્સોર્ટિયમ દ્વારા કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી લેણી હોવાનો દાવો કરવામાં આવે છે.

પ્રકરણ II ટ્રિબ્યુનલો અને એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલોની સ્થાપના સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૩ ની પેટા-કલમ (૧) ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના સાથે સંબંધિત છે. પેટા-કલમ (૨) પૂરી પાડે છે કે કેન્દ્ર સરકાર પેટા-કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત જાહેરનામામાં તે વિસ્તારો પણ સ્પષ્ટ કરશે કે જેની અંદર ટ્રિબ્યુનલ તેની સમક્ષ દાખલ કરાયેલી અરજીઓ સ્વીકારવા અને તેનો નિર્ણય કરવા માટે તેની હકૂમતનો ઉપયોગ કરી શકે છે. અધિનિયમનું પ્રકરણ III ટ્રિબ્યુનલોની હકૂમત, સત્તાઓ અને અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત છે.

કલમ ૧૭ નીચે મુજબ છે:

"કલમ ૧૭ - ટ્રિબ્યુનલોની હકૂમત, સત્તાઓ અને અધિકારક્ષેત્ર. (૧) ટ્રિબ્યુનલ નિયત દિવસથી અને ત્યારથી આવી બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને મળવાપાત્ર દેવાની વસૂલાત માટે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની અરજીઓ સ્વીકારવા અને તેનો નિર્ણય કરવાની હકૂમત, સત્તાઓ અને અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરશે.

(૨) એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ નિયત દિવસથી અને ત્યારથી આ અધિનિયમ હેઠળ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કરવામાં આવેલા અથવા કરાયેલા ગણાય તેવા કોઈપણ હુકમ સામેની અપીલો સ્વીકારવાની હકૂમત, સત્તાઓ અને અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરશે."

કલમ ૧૮ કલમ ૧૭ માં ઉલ્લેખિત બાબતોના સંબંધમાં તમામ અદાલતોની હકૂમતને બાધિત કરે છે (બંધારણના અનુચ્છેદો ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ સુપ્રિમ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ સિવાય). પ્રકરણ IV ટ્રિબ્યુનલોની પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૧૮ બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી કોઈપણ દેવું વસૂલ કરવા માટેની અરજીની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૮ ની પેટા-કલમ (૮) પ્રતિવાદીને પેટા-કલમ (૬) હેઠળ સેટ-ઓફની દલીલ કરવાના તેના અધિકાર ઉપરાંત અરજદાર સામે પ્રતિવાદીને મળતા દાવાના કારણના સંદર્ભમાં કોઈપણ અધિકાર અથવા દાવાને અરજદારના દાવા સામે કાઉન્ટર-ક્લેમ તરીકે રજૂ કરવા સક્ષમ બનાવે છે. પેટા-કલમ (૯) પૂરી પાડે છે કે આવા કાઉન્ટર ક્લેમની સમાન અસર ક્રોસ-સૂટ જેવી રહેશે. કલમ ૧૮ ની પેટા-કલમ ૨૨ ટ્રિબ્યુનલના પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસરને તેમાં નિર્દિષ્ટ દેવાની રકમની વસૂલાત માટે રિકવરી ઓફિસરને ટ્રિબ્યુનલના હુકમના આધારે તેમની સહી હેઠળનું પ્રમાણપત્ર જારી કરવાની સત્તા આપે છે.

આપણે, જો કે, નોંધી શકીએ છીએ કે અધિનિયમની કલમ ૧૮ માં બે વાર સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, – એકવાર અધિનિયમ ૧/૨૦૦૦ દ્વારા જે તારીખ ૧૭.૧.૨૦૦૦ થી અમલમાં આવ્યો હતો અને બીજી વાર અધિનિયમ ૩૦/૨૦૦૪ દ્વારા જે તારીખ ૧૧.૧૧.૨૦૦૪ થી અમલમાં આવ્યો હતો.

કલમ ૨૨ ટ્રિબ્યુનલ અને એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલની પ્રક્રિયા અને સત્તાઓની જોગવાઈ કરે છે, જેની પેટા-કલમ (૧) નીચે મુજબ છે:

"કલમ ૨૨ - ટ્રિબ્યુનલ અને એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલની પ્રક્રિયા અને સત્તાઓ.-(૧) ટ્રિબ્યુનલ અને એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ (૧૯૦૮ નો ૫) દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાથી બંધાયેલા રહેશે નહીં, પરંતુ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો દ્વારા માર્ગદર્શન મેળવશે અને, આ અધિનિયમની અને કોઈપણ નિયમોની અન્ય જોગવાઈઓને આધીન રહીને, ટ્રિબ્યુનલ અને એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ પાસે તેઓ જ્યાં બેઠક યોજશે તે સ્થાનો સહિત તેમની પોતાની પ્રક્રિયાનું નિયમન કરવાની સત્તા રહેશે."

કલમ ૨૪ પૂરી પાડે છે કે લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની જોગવાઈઓ, બને ત્યાં સુધી, ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ કરવામાં આવેલી અરજીને લાગુ પડશે.

કલમ ૩૧ પેનિંગ કેસોના ટ્રાન્સફરની જોગવાઈ કરે છે. તે આ રીતે વાંચવામાં આવે છે:

"કલમ ૩૧. પેનિંગ કેસોની ટ્રાન્સફર.-(૧) આ અધિનિયમ હેઠળ ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપનાની તારીખ પહેલાં તરત જ કોઈપણ અદાલત સમક્ષ પેનિંગ હોય તેવો દરેક દાવો અથવા અન્ય કાર્યવાહી, જે દાવો અથવા કાર્યવાહી જેના પર આધારિત છે તેનું દાવાનું કારણ એવું હોય કે જો તે આવી સ્થાપના પછી ઉદ્ભવ્યું હોત, તો આવી ટ્રિબ્યુનલની હકૂમત હેઠળ આવ્યું હોત, તે તે તારીખે આવી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર થયેલ ગણાશે:

પરંતુ શરત એ છે કે આ પેટા-કલમમાંનું કંઈપણ ઉપરોક્ત મુજબ કોઈપણ અદાલત સમક્ષ પેનિંગ કોઈપણ અપીલને લાગુ પડશે નહીં.

(ર) જ્યાં કોઈપણ દાવો અથવા અન્ય કાર્યવાહી પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈપણ અદાલતમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર થાય છે, -

(એ) અદાલત, આવી ટ્રાન્સફર પછી બને તેટલી વહેલી તકે, આવા દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહીના રેકર્ડ ટ્રિબ્યુનલને મોકલશે; અને

(બી) ટ્રિબ્યુનલ, આવા રેકર્ડ મળ્યા પછી, આવા દાવા અથવા અન્ય કાર્યવાહી સાથે, બને ત્યાં સુધી, કલમ ૧૯ હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજીના કેસની જેમ જ તે તબક્કાથી કે જે આવી ટ્રાન્સફર પહેલાં પહોંચ્યો હતો અથવા કોઈપણ અગાઉના તબક્કાથી જે ટ્રિબ્યુનલ યોગ્ય માને, કાર્યવાહી કરવા આગળ વધી શકે છે."

કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર

૮. આપણે, આ તબક્કે, કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર (કોડ) ની કેટલીક જોગવાઈઓ પણ નોંધી શકીએ છીએ, જે અહીં સુસંગત છે.

કલમ ૨ (૨) "હુકમનામું" ને ન્યાયનિર્ણયની ઔપચારિક અભિવ્યક્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જે તેને વ્યક્ત કરતી અદાલતના સંદર્ભમાં, દાવામાં વિવાદિત તમામ અથવા કોઈપણ બાબતોના સંદર્ભમાં પક્ષકારોના અધિકારોનો નિર્ણાયક રીતે નિકાલ કરે છે અને તે પ્રારંભિક અથવા અંતિમ હોઈ શકે છે. તેમાં વાદપત્રની નામંજૂરી અને કલમ ૧૪૪ ની અંદરના કોઈપણ પ્રશ્નનો નિર્ણય સામેલ ગણાશે, પરંતુ તેમાં સમાવેશ થશે નહીં-- (એ) કોઈપણ એવો ન્યાયનિર્ણય જેમાંથી અપીલ હુકમ સામેની અપીલ તરીકે થઈ શકે છે, અથવા

(બી) ગેરહાજરીના કારણે બરતરફીનો કોઈપણ હુકમ. તે વ્યાખ્યામાં એક સ્પષ્ટતા ઉમેરવામાં આવી છે જે જણાવે છે કે હુકમનામું પ્રારંભિક ત્યારે હોય છે જ્યારે દાવાનો સંપૂર્ણ નિકાલ થાય તે પહેલાં આગળની કાર્યવાહી કરવાની બાકી હોય. તે અંતિમ ત્યારે હોય છે જ્યારે આપો ન્યાયનિર્ણય દાવાનો સંપૂર્ણ નિકાલ કરે છે. તે અંશતઃ પ્રારંભિક અને અંશતઃ અંતિમ હોઈ શકે છે.

કલમ ૨(૮) હેઠળ 'જજ' ને સિવિલ કોર્ટના પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે. કલમ ૨(૧૪) "હુકમ" ને સિવિલ કોર્ટના કોઈપણ એવા નિર્ણયની ઔપચારિક અભિવ્યક્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે જે હુકમનામું નથી.

કોડની કલમ ૩ નીચે મુજબના શબ્દોમાં અદાલતોના અધિકમની જોગવાઈ કરે છે :-

"કલમ ૩ – અદાલતોની તાબેદારી

આ કોડના હેતુઓ માટે, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ હાઈકોર્ટને તાબાની છે, અને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ કરતા ઉતરતા દરજ્જાની દરેક સિવિલ કોર્ટ અને દરેક સ્મોલ કોઝિઝ કોર્ટ હાઈકોર્ટ અને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને તાબાની છે."

આ કોડ વિવિધ અદાલતોને માન્યતા આપે છે, જેમાં "રેવેન્યુ કોર્ટ" તેમાંથી એક છે. કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૨) જોગવાઈ કરે છે કે 'રેવેન્યુ કોર્ટ' સિવિલ કોર્ટ રહેશે નહીં.

કોડની કલમ ૯ સિવિલ કોર્ટને દીવાની સ્વરૂપના તમામ દાવાઓ ચલાવવાની સત્તા આપે છે સિવાય કે જે દાવાઓની નોંધ લેવાનું સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે બાધિત હોય.

તેની કલમો ૧૦ અને ૧૧ દાવા પર સ્ટે અને રેસ જ્યુડિકાટા સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૧૨ આગળના દાવા પર પ્રતિબંધની જોગવાઈ કરે છે.

દાવો દાખલ કરવાના સ્થળ અંગે કલમો ૧૫ થી ૨૧ હેઠળ વિચારણા કરવામાં આવી છે. કલમ ૨૨ એવા દાવાઓને ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા આપે છે જે એક કરતાં વધુ અદાલતોમાં દાખલ થઈ શકે તેમ હોય.

કોડની કલમ ૨૩ નીચે મુજબ છે:

"કલમ ૨૩-કઈ અદાલતમાં અરજી થઈ શકે.-(૧) જ્યાં હકૂમત ધરાવતી કેટલીક અદાલતો સમાન એપેલેટ કોર્ટને તાબાની હોય, ત્યાં કલમ ૨૨ હેઠળની અરજી એપેલેટ કોર્ટ સમક્ષ કરવામાં આવશે.

(૨) જ્યાં આવી અદાલતો અલગ-અલગ એપેલેટ કોર્ટોને તાબાની હોય પરંતુ સમાન હાઈકોર્ટને તાબાની હોય, ત્યાં અરજી સદર હાઈકોર્ટ સમક્ષ કરવામાં આવશે.

(૩) જ્યાં આવી અદાલતો અલગ-અલગ હાઈકોર્ટોને તાબાની હોય, ત્યાં અરજી તે હાઈકોર્ટ સમક્ષ કરવામાં આવશે જેની હકૂમતની સ્થાનિક મર્યાદામાં જે કોર્ટમાં દાવો લાવવામાં આવ્યો હોય તે આવેલી હોય."

કલમ ૨૪ ટ્રાન્સફર અને પાછા ખેંચવાની સામાન્ય સત્તા પૂરી પાડે છે.
કલમ ૨૪ ની પેટા-કલમ (૫) પૂરી પાડે છે કે દાવો અથવા કાર્યવાહી એવી
અદાલતમાંથી ટ્રાન્સફર કરી શકાય છે જેની પાસે તેને ચલાવવાની કોઈ હકૂમત
નથી. કલમ ૨૫ ની પેટા-કલમો (૧) અને (૫) નીચેની શરતોમાં સુપ્રિમ
કોર્ટની દાવાઓ ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા પૂરી પાડે છે:

"૨૫. સુપ્રિમ કોર્ટની દાવાઓ વગેરે ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા.-(૧)
કોઈ પક્ષકારની અરજી પર, અને પક્ષકારોને નોટિસ આપ્યા પછી,
અને જેઓ સાંભળવાની ઈચ્છા ધરાવતા હોય તેમને સાંભળ્યા
પછી, સુપ્રિમ કોર્ટ, કોઈપણ તબક્કે, જો સંતુષ્ટ થાય કે આ કલમ
હેઠળનો હુકમ ન્યાયના હિત માટે યોગ્ય છે, તો નિર્દેશ આપી શકે
છે કે કોઈપણ દાવો, અપીલ અથવા અન્ય કાર્યવાહી એક રાજ્યની
હાઈકોર્ટ અથવા અન્ય સિવિલ કોર્ટમાંથી અન્ય કોઈપણ રાજ્યની
હાઈકોર્ટ અથવા અન્ય સિવિલ કોર્ટમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે.

XXX

XXX

XXX

(૫) આ કલમ હેઠળ ટ્રાન્સફર કરાયેલા કોઈપણ દાવા, અપીલ
અથવા અન્ય કાર્યવાહીને લાગુ પડતો કાયદો તે કાયદો રહેશે કે જે
અદાલતમાં દાવો, અપીલ અથવા અન્ય કાર્યવાહી મૂળરૂપે દાખલ
કરવામાં આવી હતી તેણે આવા દાવા, અપીલ અથવા કાર્યવાહીને
લાગુ કરવો જોઈતો હતો."

કલમ ૧૫૩બી જોગવાઈ કરે છે કે ટ્રાયલ ખુદી અદાલતમાં યોજવી
આવશ્યક છે. ઓર્ડર XX રૂલ ૧ ની જોગવાઈઓ માત્ર એવું જ પ્રદાન કરતી નથી
કે સિવિલ કોર્ટે ખુદી અદાલતમાં ચુકાદો જાહેર કરવો જોઈએ પરંતુ તેણે તેના પર
તારીખ અને સહી પણ કરવી જોઈએ.

સુધારાઓની અસર

૯. ડેટ્સ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલની રચના કેસોની ચોક્કસ શ્રેણી નક્કી કરવા માટે કરવામાં આવી છે, એટલે કે – બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને મળવાપાત્ર દેવાની વસૂલાત. તેની પાસે વિશાળ સત્તાઓ છે. તે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને મળવાપાત્ર દેવાની વસૂલાત સંબંધિત અથવા તેની સાથે જોડાયેલા તમામ મુદ્દાઓ નક્કી કરી શકે છે. તેથી બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાના દાવા સામે લડવા માટે ઉધાર લેનારાઓ દ્વારા આખરે તેની સમક્ષ ઉઠાવી શકાય તેવા તમામ બચાવો પણ તેના દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે. નિર્ધિવાદપણે ૨૦૦૦ અને ૨૦૦૪ પહેલાં અધિનિયમના સુધારા અગાઉ, સેટ ઓફ અથવા કાઉન્ટર-ક્લેમની દલીલ દેવાદાર માટે ઉપલબ્ધ નહોતી.

શું હાઇકોર્ટ પાસે કાઉન્ટર ક્લેમને ડેટ્સ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા હતી તે પ્રશ્ન દિલ્લી હાઇકોર્ટ સમક્ષ કોફેક્સ એક્સપોર્ટ્સ લિ. વિ. કેનરા બેંક [એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ દિલ્લી ૩૫૫] માં વિચારણા માટે આવ્યો હતો જેમાં હાઇકોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ અદાલત નથી પરંતુ એક ટ્રિબ્યુનલ છે જે કોઈપણ દેવાની વસૂલાત માટે માત્ર બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓની અરજીઓ ચલાવવા માટે વિશેષ હકૂમત ધરાવતા કાયદા દ્વારા બનાવવામાં આવી છે. જો કે અધિનિયમની કલમ ૨૨ ની પેટા-કલમ (૨)

ની કલમો (એ) થી (બી) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને તેની પાસે અદાલતના તમામ લક્ષણો હતા પરંતુ તેને અદાલત ગણવામાં આવી નહોતી, અને એવો અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે:

"૩૮. એક કરતાં વધુ કારણોસર, અમારો અભિપ્રાય છે કે સેટ-ઓફ અથવા કાઉન્ટર કલેમ ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ધ્યાને લઈ શકાતો નથી. [...] તેને સીપીસીના ઓર્ડર ૮ ની જોગવાઈઓના સંદર્ભ દ્વારા કાઉન્ટર-કલેમ અથવા સેટ-ઓફની દલીલ ધ્યાને લેવાની હકૂમત આપવામાં આવી નથી. કાઉન્ટર-કલેમ અથવા કોસ સૂટ અથવા સેટ-ઓફની દલીલ ધ્યાને લેવી એ માત્ર હકૂમત વિનાનું જ નહીં પરંતુ નિર્રથક કવાયત પણ બનશે કારણ કે ટ્રિબ્યુનલ તેના પર નિર્ણય કરશે નહીં કે વાદી સામે પ્રતિવાદીની તરફેણમાં હુકમનામું પસાર કરશે નહીં. ટ્રિબ્યુનલની રચના કરનાર અને તેના પર હકૂમત આપનાર કાયદાએ તેના દ્વારા સેટ-ઓફ અથવા કાઉન્ટર કલેમ ધ્યાને લેવાની જોગવાઈ કરી નથી જેમ કે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર સિવિલ કોર્ટો માટે કરે છે. જો ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કાઉન્ટર કલેમ ચલાવવાનો હોય તો તેણે પક્ષકારો વચ્ચે ઉદ્ભવતા વિવાદોમાં જવું પડી શકે છે જો કે 'તે સમાન સ્વરૂપ ધરાવતા ન હોય'. એવા વિવાદો હોઈ શકે છે જે કલ્પનાના કોઈપણ તબક્કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ચલાવી શકાતા નથી. બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાઓ સંક્ષિપ્ત તપાસ દ્વારા નિકાલ કરવા સક્ષમ છે જ્યારે અન્ય વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાઓ તે રીતે નિકાલ કરવા સક્ષમ રહેશે નહીં. સુવિધાનો સિદ્ધાંત અને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ મુકદ્દમાની પદ્ધતિ (જેમ કે અધિનિયમમાં નિર્ધારિત છે) – બંને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ સેટ-ઓફ અથવા કાઉન્ટર કલેમ રજૂ કરવાનું બાકાત રાખે છે. જો ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ સેટ-ઓફ, કાઉન્ટર કલેમ અને કોસ સૂટ ઉઠાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવે તો તેની રચના પાછળનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય જ ખોવાઈ જશે."

સિવિલ કોર્ટ અને ટ્રિબ્યુનલ વચ્ચે હકૂમતના સંઘર્ષના સંબંધમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૩૯. બંનેમાંથી દરેકે પોતાની સંબંધિત હકૂમત ક્ષમતાની અંદર પહોંચેલા તારણોને અંતિમતા પ્રાપ્ત થશે. સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૧ ના સ્પષ્ટીકરણ VIII ના આધારે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સાંભળવામાં આવેલા અને નક્કી કરવામાં આવેલા મુદ્દાઓ રેસ જ્યુડિકાટી તરીકે કામ કરશે અને સિવિલ કોર્ટ સમક્ષના દાવામાં પક્ષકારોને બાંધશે. જો કે, સિવિલ કોર્ટ તેની હકૂમત ક્ષમતામાં આવતા આવા મુદ્દાઓ નક્કી કરવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે. જો સિવિલ કોર્ટે પોતાની પાસે રહેલા અને તેની સક્ષમતા હેઠળના મુદ્દાનો નિર્ણય કરવો જ પડે અને જો સિવિલ કોર્ટ દ્વારા અને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નોંધાયેલા તારણો વચ્ચે અનિવાર્ય સંઘર્ષ થાય, તો સિવિલ કોર્ટનું તારણ દેખીતી રીતે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નોંધાયેલા તારણોને ઓવરરાઈડ અને રદબાતલ કરશે કારણ કે અદાલત એ અદાલત છે અને ટ્રિબ્યુનલ એ ટ્રિબ્યુનલ છે; અગાઉની સંસ્થા ટ્રાયલ પર નિર્ણય કરે છે, બાદની સંસ્થા માત્ર કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો દ્વારા માર્ગદર્શિત સંક્ષિપ્ત તપાસ કરે છે જેમ કે અધિનિયમ જોગવાઈ કરે છે."

આમ, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ટ્રિબ્યુનલ સિવિલ કોર્ટ કરતાં ઉતરતી

છે. કોર્ટે તેના તારણોનો સારાંશ આપ્યો, આમ:

"૪૨. સારાંશમાં ઉપરના પેરા ૭ માં ઉલ્લેખિત પ્રશ્નોના અમારા જવાબો છે:—

૧. જે દાવાનું વિષયવસ્તુ ટ્રિબ્યુનલની હકૂમત સક્ષમતામાં આવે છે તે દાવાને સિવિલ કોર્ટ દ્વારા ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાનો માત્ર એટલા માટે ઇનકાર કરી શકાય નહીં કારણ કે સિવિલ કોર્ટ સમક્ષ કોસ સૂટ અથવા કાઉન્ટર કલેમ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે અથવા રજૂ કરવામાં આવ્યો છે.

૨. કોસ સૂટ અથવા કોસ કલેમ અથવા સેટ-ઓફના સ્વરૂપની દલીલને તે દાવા સાથે ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરી શકાતી નથી જેની સાથે તે જોડાયેલ છે અને જે ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર થવાને પાત્ર છે.

૩. બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવામાં ઉઠાવવામાં આવેલી સેટ-ઓફની દલીલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ચલાવી શકાતી નથી અને જો દાવાનું વિષયવસ્તુ અન્યથા ટ્રિબ્યુનલની હકૂમત સક્ષમતામાં આવતું હોય તો તે સિવિલ કોર્ટ સમક્ષ દાવો જાળવી રાખવા માટે પણ સક્ષમ બનાવશે નહીં."

આમ, અમારી વિચારણા માટે ઉદ્ભવતો એક પ્રશ્ન એ છે કે શું અધિનિયમ ૧/૨૦૦૦ અને અધિનિયમ ૩૦/૨૦૦૪ દ્વારા કલમ ૧૯ માં ટ્રિબ્યુનલને સેટ ઓફ અને/અથવા કાઉન્ટર કલેમનો દાવો નક્કી કરવાની સત્તા આપતા સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને, કોફેક્સ એક્સપોર્ટ્સ લિ. (ઉપર મુજબ) હજુ પણ સારો કાયદો છે.

ડેટ્સ રિકવરી એક્ટ, મૂળ સ્વરૂપમાં, બેંક/નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીમાં પ્રતિવાદીને કોઈપણ સેટ-ઓફનો દાવો કરવા અથવા તેમની સામે કોઈ કાઉન્ટરકલેમ કરવા સક્ષમ બનાવતી કોઈ જોગવાઈ ધરાવતો નહોતો. તે આધાર પર, અન્ય આધારોની સાથે, દિલ્લી હાઈકોર્ટ દ્વારા દિલ્લી હાઈકોર્ટ બાર એસો. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, [એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ દિલ્લી ૩૨૫] માં આ અધિનિયમને ગેરબંધારણીય ઠેરવવામાં આવ્યો હતો. આ અદાલત સમક્ષ સદર નિર્ણય સામેની અપીલ પેનિંગ હતી તે દરમિયાન, જો કે, ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ બેંકો/નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજીઓમાં પ્રતિવાદીઓ દ્વારા સેટ-ઓફ અને કાઉન્ટરકલેમની જોગવાઈ કરીને ક્ષતિ દૂર

કરવા માટે અધિનિયમ ૧/૨૦૦૦ દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. સુધારા મુજબના અધિનિયમની જોગવાઈઓને આ અદાલતે યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. દિલ્લી હાઇકોર્ટ બાર એસો. [(૨૦૦૨) ૪ એસ.સી.સી. ૨૭૫] માં માન્ય રાખી હતી.

નિર્વિવાદપણે, જો કે, ઉપરોક્ત સુધારાઓ અમલમાં આવ્યા પછી, ડેટ્સ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ પાસે સેટ ઓફ અને કાઉન્ટર-ક્લેમના દાવાઓ નક્કી કરવાની હકૂમત રહેશે. એવું બની શકે કે બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા અધિનિયમની કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમ (૯) ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં, આવા કાઉન્ટર-ક્લેમને કોસ-સૂટ ગણવામાં આવતો હોવા છતાં, એવી રજૂઆત કરવાનો હકદાર રહેશે કે તેનો નિર્ણય ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ન થવો જોઈએ. જો આવી રજૂઆત કરવામાં ન આવી હોય, તો ટ્રિબ્યુનલ પાસે એક તરફ બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાના દાવા પર અને બીજી તરફ ઉધાર લેનારના કોસ-ઓબ્જેક્શન્સ પર અંતિમ ચુકાદો પસાર કરવાની હકૂમત રહેશે.

ત્રણ સત્તામંડળો

અભિજીત ટી

૧૦. યુનાઈટેડ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, કલકત્તા વિ. અભિજીત ટી કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્ય [(૨૦૦૦) ૭ એસ.સી.સી. ૩૫૭] માં નોંધાયેલ ચુકાદા પર એવા મુદ્દા માટે આધાર રાખવામાં આવ્યો છે કે અત્રેના સામાવાળા દ્વારા દાવાના વિષયવસ્તુ તરીકે ચોક્કસ પાલન, કાયમી અને ફરજિયાત મનાઈહુકમની દાદ માટેનો દાવો પણ કાઉન્ટર કલેમના સ્વરૂપનો હતો. તેમાં નીચે મુજબના પ્રશ્નો ઘડવામાં આવ્યા હતા:

"(૧) શું બેંક દ્વારા દાખલ કરાયેલ દાવો નંબર ૪૧૦/૧૯૮૫ જેનો તારીખ ૨૯-૩-૮૪ ના ચુકાદા દ્વારા નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો અને જે ચુકાદો બેન્ચ દ્વારા તારીખ ૧૧-૮-૮૮ ના રોજ રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને સિંગલ જજને રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો હતો, તેને તારીખ ૨૭-૪-૮૪ ના રોજ (પશ્ચિમ બંગાળમાં) અધિનિયમની શરૂઆત પહેલાં તરત જ પેટિંગ ગણી શકાય નહીં અને શું તેને રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરી શકાય નહીં?"

(૨) પેટિંગ કાર્યવાહી પર અધિનિયમની કલમો ૧૮ અને ૩૧ ની સંયુક્ત અસર શું છે?"

(૩) શું બંને દાવાઓમાં પક્ષકારો વચ્ચે સામાન્ય મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત કરતો હોય તેવો ચોક્કસ પાલન માટે અને કાયમી તેમજ ફરજિયાત મનાઈહુકમ માટે દેવાદાર કંપની દ્વારા બેંક સામે દાખલ કરાયેલ દાવો નંબર ૨૭૨/૧૯૮૫ પેટિંગ હોવાની બાબત, દેવાદાર કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવો નંબર ૨૭૨/૮૫ સાથે ચલાવવા માટે હાઈકોર્ટની મૂળ હકૂમત સમક્ષ બેંકનો દાવો નંબર ૪૧૦/૮૫ જાળવી રાખવા માટેનું પૂરતું કારણ હતું?"

(૪) શું દેવાદાર કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલ દાવો નંબર ૨૭૨/૮૫, સારરૂપમાં, બેંક સામે "કાઉન્ટર-કલેમ" ના સ્વરૂપનો હતો અને તેવો હતો કે જે અધિનિયમની કલમ ૧૮(૮) થી (૧૧) ના કારણે (સુધારા અધિનિયમ ૧/૨૦૦૦ દ્વારા દાખલ કરાયા મુજબ) વિશેષ અધિનિયમ હેઠળ પણ આવતો હતો અને જો તેમ

હોય, તો શું સામાવાળા-કંપની દ્વારા હજુ પણ સફળતાપૂર્વક એવી દલીલ કરી શકાય કે કંપનીનો દાવો ૨૭૨/૮૫ પેવિંગ હોવાની બાબત હાઈકોર્ટની મૂળ હકૂમત સમક્ષ બેંકનો દાવો નંબર ૪૧૦/૮૫ જાળવી રાખવા માટેનો આધાર હતો?"

હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો લાગુ કરતાં તેમજ અધિનિયમના ઉદ્દેશ્યો અને કારણોના કથનને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે જો ઝડપી નિકાલ એ અધિનિયમનો હેતુ હોય, તો સામાવાળાની રજૂઆત સ્વીકારવામાં આવે તેવા સંજોગોમાં, અધિનિયમની કલમ ૧૮ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના કારણે કલકત્તા હાઈકોર્ટની મૂળ હકૂમત સમક્ષ દાવો કાયમ માટે પેવિંગ રહેશે, જેમાં જણાવ્યું હતું કે:

"ચોક્કસપણે, તે બેંકને ૧૯૯૩ ના અધિનિયમ પહેલાં કરતાં પછી વધુ ખરાબ સ્થિતિમાં મૂકશે કારણ કે અધિનિયમ પહેલાં, ઓછામાં ઓછી ભવિષ્યના કોઈ દિવસે બેંકના દાવાનો સિવિલ કોર્ટ દ્વારા નિર્ણય થવાની શક્યતા હતી, ભલે તે ગમે તેટલી દૂર હોય."

એવો અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો હતો:

"૩૮. અમારા મતે, સામાવાળા કંપની દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી ઉપરોક્ત દલીલો બેંક દ્વારા દાવો કરવામાં આવેલી રકમ સાથે અભિન્ન રીતે જોડાયેલી છે. કંપનીની દલીલ એ છે કે વ્યાજ વસૂલવાનું નથી અથવા ઓછા દરે વસૂલવાનું છે, હમાઓની મંજૂરી આપવાની છે અને વધુ નાણાં એડવાન્સ આપવા જોઈતા હતા. અમારા મતે, કંપની દ્વારા બેંક સામે તેના દાવો નંબર ૨૭૨/૮૫ માં કરવામાં આવેલા આ દાવાઓ 'કાઉન્ટર કલેમ' સમાન છે અને અધિનિયમની કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમો (૮) થી (૧૧) હેઠળ આવે છે (અધિનિયમ ૧/૨૦૦૦ દ્વારા દાખલ કરાયા મુજબ). ગુકસાની બાદ કરવાની દલીલ એ કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમો (૬) અને (૭) હેઠળ આવતી 'સેટ ઓફ' ના સ્વરૂપની છે."

કરારના ચોક્કસ પાલન, કાયમી અને ફરજિયાત મનાઈદુકમનો દાવો
કાઉન્ટર કલેમના સ્વરૂપનો હતો જે અધિનિયમની કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમ
(૮) ના દાયરામાં આવે છે તેવું ઠેરવતાં, એવો અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો
હતો:

"૪૧. તે સંબંધમાં કથિત કરારના કારણે વ્યાજ ન વસૂલવાનો
બેંકને નિર્દેશ આપતો કાયમી મનાઈદુકમ એ જ રીતે એવી દલીલ છે
કે કોઈ વ્યાજ વસૂલવાપાત્ર નથી. જ્યાં સુધી વધુ નાણાકીય સહાય
માટેની દલીલનો સંબંધ છે, તે પણ વ્યાપકપણે 'કાઉન્ટર-કલેમ'
ના સ્વરૂપની છે. આ તમામ કલમ ૧૯(૮) થી (૧૦) હેઠળ આવે
છે. ફરીથી, દાવામાં ઉઠાવવામાં આવેલી 'નુકસાની' બાદ કરવાની
દલીલ ખરેખર વ્યાપકપણે કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમ (૬) અને
(૭) હેઠળ આવતી "સેટ ઓફ" ની દલીલ છે.

૪૨. બંને દાવાઓ, બેંક દ્વારા સામાવાળા સામેનો એક (દાવો
૪૧૦/૮૫) અને બેંક સામે દેવાદાર દ્વારા બીજો (દાવો
૨૭૨/૮૫) જે સેટ-ઓફ અથવા કાઉન્ટર-કલેમના સ્વરૂપના
દાવાઓ અથવા દલીલો ઉઠાવે છે તે પરસ્પર જોડાયેલા છે.
સામાવાળાનો દાવો ઉપર જણાવ્યા મુજબ કલમ ૧૯ ની પેટા-
કલમો (૬), (૭) અને (૮) થી (૧૧) હેઠળ આવે છે. દાવો
૨૭૨/૮૫ ના વાસ્તવિક સ્વરૂપ અંગેનો અમારો નિર્ણય દેવાદાર-
કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલી એવી દલીલના સંદર્ભમાં જરૂરી બન્યો
છે કે કંપનીનો દાવો ૨૭૨/૮૫ સિવિલ કોર્ટમાં જાળવી રાખવાને
પાત્ર છે અને બેંક દ્વારા સંબંધિત દાવો ૪૧૦/૮૫ પણ જાળવી
રાખવાનો છે તેવી દલીલના કારણે. આવી દલીલ, ઉપર દર્શાવ્યા
મુજબ, સ્વીકારી શકાય નહીં. આમ, બંને દાવાઓ આ અધિનિયમ
હેઠળ આવતા દાવાઓ છે."

તેમાં કંપનીએ અમુક ક્રેડિટ સુવિધાઓ માટે અપીલકર્તા બેંકનો સંપર્ક કર્યો
હતો. જો કે, મંજૂરી પત્રો દ્વારા બેંકે રૂપિયા ૫,૦૦,૦૦૦/- સુધીની એડહોક
મંજૂરી આપી હતી; જ્યારે બેંકના જણાવ્યા મુજબ, કંપની સદર ક્રેડિટ

સુવિધાઓનો ઉપયોગ કરી શકી હતી પરંતુ એડવાન્સની રકમ ચૂકવવામાં ડિફોલ્ટ કર્યું હતું. બેંકે તેની વસૂલાત માટે ઓરિજિનલ એપ્લિકેશન દાખલ કરી હતી. બેંકે મધ્યમ ગાળાની લોન અને અન્ય કેટલીક ક્રેડિટ સુવિધાઓ પણ મંજૂર કરી હતી પરંતુ મંજૂર કરાયેલી લોનનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો. કંપનીએ વ્યાજ સાથે નુકસાની માટે દાવો દાખલ કર્યો હતો.

ઇન્ડિયન બેંક

૧૧. તે કેસમાં, નીચે મુજબના પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા:

"(૧) શું હાઇકોર્ટ સમક્ષ ઉધાર લેનારના દાવાનું વિષયવસ્તુ અને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ બેંકની અરજી અભિન્ન રીતે જોડાયેલા હતા?

(૨) શું કેટ્સ રિકવરી એક્ટની જોગવાઈઓ બેંક દ્વારા ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ઉધાર લેનાર સામે વસૂલાત અરજી દાખલ કરવાના સંજોગોમાં, બેંકની અરજીમાં કાઉન્ટરક્લેમ તરીકે ચલાવવા માટે સિવિલ કોર્ટ સમક્ષ ઉધાર લેનાર દ્વારા બેંક સામે દાખલ કરાયેલા સ્વતંત્ર દાવાને ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાનો આદેશ આપે છે કે જરૂરી બનાવે છે?

(૩) શું અભિજીતમાં કરવામાં આવેલું અવલોકન કે ઉધાર લેનાર દ્વારા બેંક સામે દાખલ કરાયેલ દાવો બેંકની અરજીઓમાં કાઉન્ટરક્લેમ તરીકે ચલાવવા માટે ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવો પડશે, તે આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંત તરીકે ગણવો જોઈએ, કે પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ સત્તાના ઉપયોગમાં એક અવલોકન તરીકે ગણવો જોઈએ?"

ક્રેડિટ સુવિધાઓ અને પેકેજિંગ સુવિધાઓ પરસ્પર અભિન્ન રીતે જોડાયેલી

નથી તેવું ઠેરવતાં જણાવ્યું હતું કે:

"૯. બેંકની અરજીમાં જે મુદ્દાઓ ઉદ્ભવ્યા હતા તે એ હતા કે શું ઉધાર લેનાર ઉછીના લીધેલા નાણાં પરત ચૂકવવામાં નિષ્ફળ ગયો અને શું બેંક દાવો કરેલી રકમ મેળવવા માટે હકદાર હતી. બીજી બાજુ, ઉધાર લેનારના દાવામાં જે મુદ્દાઓ ઉદ્ભવ્યા હતા તે એ હતા કે શું બેંકે અમુક નાણાં એડવાન્સ આપવાનું વચન આપ્યું હતું/સંમત થઈ હતી; શું બેંકે મંજૂરી પત્રની શરતો અનુસાર આવી લોન મુક્ત કરવાનો ઇનકાર કરીને ભંગ કર્યો હતો; શું ઉધાર લેનાર મંજૂરીના નિયમો અને શરતો પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ ગયો અને તેથી બેંકનો એડવાન્સ આપવાનો ઇનકાર વાજબી હતો; અને જો ભંગ થયો હોય તો પણ, શું ઉધાર લેનારને આવી બિન-ચુકવણીના કારણે કોઈ નુકસાન થયું હતું અને જો તેમ હોય તો શું ઉધાર લેનાર દાવો કરેલી રકમ મેળવવા માટે હકદાર હતો. જ્યારે બેંકનો દાવો ઉધાર લેનાર પાસેથી લેણી ચોક્કસ રકમ માટે હતો, ત્યારે ઉધાર લેનારનો દાવો નુકસાની માટે હતો જેના માટે પ્રથમ અદાલત દ્વારા એ નક્કી કરવું જરૂરી હતું કે શું બેંક નુકસાની ચૂકવવા માટે જવાબદાર હતી અને ત્યારબાદ આવી નુકસાનીના જથ્થાનું મૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી હતું. આમ બંને દાવાઓના વિષયવસ્તુ વચ્ચે બિલકુલ કોઈ સંબંધ નથી અને તેઓ કોઈપણ રીતે જોડાયેલા નથી. એકનો નિર્ણય બીજા પર નિર્ભર નથી. જો દાવા અને અરજીની સુનાવણી અલગ-અલગ મંચો દ્વારા અલગથી કરવામાં આવે અને નિર્ણય લેવામાં આવે તો પણ અલગ અને અસંગત પરિણામો આપવાની કોઈ આશંકા હોઈ શકે નહીં. સંજોગોમાં, એવું કહી શકાય નહીં કે ઉધાર લેનારનો દાવો અને બેંકની અરજી અભિન્ન રીતે જોડાયેલા હતા."

ત્યાં પ્રવર્તમાન વાસ્તવિક પરિસ્થિતિમાં, બેંક દ્વારા દાખલ કરાયેલ દાવો

અને બેંક સામે કંપનીનો દાવો અભિન્ન રીતે જોડાયેલા ન હોવાનું જણાયું હતું,

એટલે કે એકનો નિર્ણય બીજાના નિર્ણયને અસર કરશે નહીં.

અભિજીત ટી ને એવી અસર સાથે સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં પક્ષકારોના સંબંધિત દાવાઓ અભિન્ન રીતે જોડાયેલા ન હોય, ત્યાં ટ્રિબ્યુનલમાં દાવાની ટ્રાન્સફર માત્ર પક્ષકારોની સંમતિના આધારે જ થઈ શકે છે અને અન્યથા નહીં.

પ્રથમ પ્રશ્નનો જવાબ, આમ, નકારાત્મક આપવામાં આવ્યો હતો.

બીજા પ્રશ્ન પર, કોર્ટે અભિજીત ટી કંપની (પી) લિમિટેડ અને અન્ય (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયને અલગ તારવતાં એ પ્રશ્નના સંબંધમાં કે શું બેંકની અરજીમાં પ્રતિવાદીનો સ્વતંત્ર દાવો કાઉન્ટર ક્લેમ ગણી શકાય અને ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરી શકાય, નીચેના શબ્દોમાં અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે તે માત્ર ત્યારે જ લાગુ પડશે જ્યાં નીચેની શરતો સંતોષાય:

"૨૫. પ્રથમ સામાવાળાની રજૂઆતમાં કંઈક વજૂદ હોવાનું જણાય છે તેમ છતાં, અમે તે પાસાની તપાસ કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકતા નથી. અભિજીતમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનો કે (બેંકની અરજીમાં) પ્રતિવાદીનો સ્વતંત્ર દાવો કાઉન્ટરક્લેમ ગણી શકાય અને ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરી શકાય, તે માત્ર ત્યારે જ લાગુ થશે જો નીચેની શરતો સંતોષાય તે સ્પષ્ટ કરવું પૂરતું છે:

(૧) બેંકના દાવાનું વિષયવસ્તુ, અને બેંક સામે પ્રતિવાદીનો દાવો, એ અર્થમાં અભિન્ન રીતે જોડાયેલા હોવા જોઈએ કે એકનો નિર્ણય બીજાના નિર્ણયને અસર કરશે.

(૨) બંને પક્ષકારો (બેંક સામેના દાવામાં વાદી અને બેંક) ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ બેંકની અરજીમાં સ્વતંત્ર દાવાને કાઉન્ટરક્લેમ તરીકે ગણવા માટે સંમત થવા જોઈએ, જેથી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા બંનેની સુનાવણી અને નિકાલ થઈ શકે.

ટૂંકમાં અભિજીતનો નિર્ણય હકીકતો અને કાયદા બંને પર અલગ તારવી શકાય તેવો છે."

સુધારેલા અધિનિયમની કલમ ૧૪ ની પેટા-કલમો (૬) થી (૧૧) ની અસરના સંબંધમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૧૬. ... સુધારેલા અધિનિયમની કલમ ૧૮ ની પેટા-કલમો (૬) થી (૧૧) ની અસર એ છે કે બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા શરૂ કરાયેલા દાવા અથવા કાર્યવાહીમાં કોઈપણ પ્રતિવાદી:

(એ) આવી બેંક/નાણાકીય સંસ્થા પાસેથી તેના દ્વારા કાયદેસર રીતે વસૂલવાપાત્ર કોઈપણ ચોક્કસ રકમ, બેંક/નાણાકીય સંસ્થાની માંગ સામે સેટ-ઓફનો દાવો કરી શકે છે; અને

(બી) બેંક/નાણાકીય સંસ્થા સામે આવા પ્રતિવાદીને મળતા દાવાના કારણના સંબંધમાં કોઈપણ અધિકાર અથવા દાવાને, અરજી દાખલ કરતા પહેલા અથવા પછી, પરંતુ પ્રતિવાદીએ પોતાનો બચાવ રજૂ કર્યો તે પહેલાં અથવા બચાવ રજૂ કરવાનો સમય પૂરો થયો તે પહેલાં, બેંક/નાણાકીય સંસ્થાના દાવા સામે કાઉન્ટરક્લેમ તરીકે રજૂ કરી શકે છે, પછી ભલે આવો કાઉન્ટરક્લેમ નુકસાનીના દાવાના સ્વરૂપમાં હોય કે ન હોય. જે મહત્વનું છે તે એ છે કે કલમો ૧૭ અને ૧૮ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી. ઉધાર લેનારાઓ અથવા અન્ય લોકો દ્વારા બેંકો/નાણાકીય સંસ્થાઓ સામે શરૂ કરાયેલા સ્વતંત્ર દાવાઓ અથવા કાર્યવાહી ચલાવવા માટે સુધારા પછી પણ ટ્રિબ્યુનલને હકૂમત આપવામાં આવી નથી, કે આવા દાવાઓ અથવા

કાર્યવાહીના સંબંધમાં સિવિલ કોર્ટોની હકૂમત બાધિત કરવામાં આવી નથી. એકમાત્ર ફેરફાર જે કરવામાં આવ્યો છે તે એ છે કે પ્રતિવાદીઓને તેમને મળવાપાત્ર રકમની વસૂલાત માટે બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા પહેલેથી જ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીઓમાં કલમ ૧૮ ની પેટા-કલમો (૬) થી (૮) માં પૂરી પાડવામાં આવ્યા મુજબ સેટ-ઓફનો દાવો કરવા અથવા કાઉન્ટરક્લેમ કરવા સક્ષમ બનાવવામાં આવ્યા છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જે પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે અને પરવાનગી આપવામાં આવી છે તે બેંક/નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા પેનિંગ અરજીમાં પ્રતિવાદી દ્વારા કોસ-એક્શન છે, જેનો ઇરાદો બેંક/નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા તેની અરજીમાં કરવામાં આવેલા દાવા અને પ્રતિવાદીના કાઉન્ટરક્લેમ અથવા સેટ-ઓફના દાવાને એક સંયુક્ત કાર્યવાહી તરીકે રાખીને, સામાન્ય હુકમ દ્વારા નિકાલ કરવાનો છે."

એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું:

"૧૮. આ કેસમાં, પ્રથમ સામાવાળો તેનો કેસ ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવા માંગતો નથી. તેથી, તે સ્પષ્ટ છે કે નુકસાનીની વસૂલાત માટે હાઈકોર્ટમાં બેંક સામે પ્રથમ સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલ દાવો, સ્વતંત્ર દાવો હોવાથી, અને બેંક દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજીમાં કરવામાં આવેલ કાઉન્ટરક્લેમ ન હોવાથી, સદર દાવાને ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવા માટે બેંકની અરજી ગેરસમજભરી અને ચલાવવાપાત્ર નહોતી. હાઈકોર્ટ, જ્યાં કંપની દ્વારા બેંક સામે નુકસાની માટેનો દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, કંપની સામે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ બેંક દ્વારા અરજી દાખલ કરવામાં આવી તેના ઘણા સમય પહેલાં, દાવાના સંબંધમાં હકૂમત ચાલુ રાખે છે અને તેની હકૂમત ડેટ્સ રિકવરી એક્ટની કલમ ૧૮ અથવા અન્ય કોઈપણ જોગવાઈ હેઠળ બાકાત કે બાધિત નથી."

આ પ્રશ્ન રંજન કેમિકલ્સ (ઉપર મુજબ) માં ફરીથી વિચારણા માટે આવ્યો, જેમાં આ અદાલતે, અન્ય બાબતોની સાથે, એવું ઠેરવ્યું કે લોન વ્યવહારોમાંથી ઉદ્ભવતા સંબંધિત દાવાઓના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, જ્યારે

બંને કારણોની સંયુક્ત ટ્રાયલનો આદેશ આપવો ન્યાયી અને યોગ્ય હોય ત્યારે અદાલત તેની અંતર્ગત હકૂમતનો ઉપયોગ કરી શકે છે કારણ કે અધિનિયમમાં એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે ટ્રિબ્યુનલને તેના દાવામાં ઉધાર લેનાર દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાને ધ્યાને લેવાથી રોકવામાં આવી છે. ઇન્ડિયન બેંક (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયને અલગ તારવવાનો દાવો કરતાં, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે દાવામાં કંપનીનો દાવો બેંકની અરજીમાં કાઉન્ટર કલેમ તરીકે જાળવી શકાયો હોવાથી, બંને પક્ષકારોની સંમતિ હોય તો જ તેનો આદેશ આપી શકાય તેવી શરત દાખલ કરીને સંયુક્ત ટ્રાયલનો આદેશ આપવાની અદાલતની સત્તાને ઘટાડવાનું કોઈ કારણ નહોતું, જેમાં ઠેરવ્યું કે:

"૮. નામદાર ન્યાયાધીશોએ ઠેરવ્યું છે કે દાવાનું વિષયવસ્તુ અને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહી કોઈપણ રીતે જોડાયેલા નહોતા, પરંતુ અમને જણાય છે કે બંને મુકદ્દમાઓ બેંક અને કંપની વચ્ચેના સમાન વ્યવહાર અથવા વ્યવહારોની શ્રેણીમાંથી ઉદ્ભવે છે. જો, નામદાર ન્યાયાધીશો દ્વારા અવલોકન કર્યા મુજબ, ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ બેંક દ્વારા કરાયેલી અરજીમાં કાઉન્ટર કલેમ એ કંપની માટે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય નહોતો પરંતુ કંપની પાસે દાવો કરવાનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હતો, અને કંપનીએ દાવો દાખલ કરીને તે વિકલ્પનો ઉપયોગ કર્યો છે, તો પણ તે જો કેટ રિસ્કવરી ટ્રિબ્યુનલ પાસે કંપનીની કાર્યવાહી ધ્યાને લેવાની હકૂમત હોય તો કેટ રિસ્કવરી ટ્રિબ્યુનલમાં અરજી અને દાવાની સંયુક્ત ટ્રાયલનો આદેશ આપવાની અદાલતની સત્તાને કોઈપણ રીતે અસર કરતું નથી. જે નોંધવું સુસંગત છે તે એ છે કે દાવામાં કંપનીનો દાવો બેંકની અરજીમાં કાઉન્ટર-કલેમ તરીકે જાળવી શકાયો હોત, ભલે તે સમાન દાવાના કારણમાંથી ઉદ્ભવ્યો ન હોય. જો બંને પક્ષોની સંમતિ હોય તો જ સંયુક્ત ટ્રાયલનો આદેશ આપી શકાય તેવી શરત દાખલ કરીને સંયુક્ત ટ્રાયલનો આદેશ આપવાની અદાલતની સત્તાને ઘટાડવાનું કોઈ કારણ નથી. સંયુક્ત ટ્રાયલનો આદેશ આપવાની સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો પર અદાલતની અંતર્ગત સત્તા પક્ષકારોની ઈચ્છા પર નિર્ભર નથી પરંતુ તે ટ્રાયલની સુવિધા,

સમય અને ખર્ચની બચત અને પુરાવાના ઓછામાં ઓછા એક ભાગની પુનરાવૃત્તિ ટાળવા પર નિર્ભર છે જે સમય અને નાણાંની બચત તરફ દોરી જાય છે."

એવો અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો હતો:

"૧૧. સંયુક્ત ટ્રાયલનો આદેશ ત્યારે આપવામાં આવે છે જ્યારે અદાલતને જણાય કે આવા ટ્રાયલનો આદેશ આપવાથી દાવામાં મૂકવામાં આવેલા બે કારણોમાં લેવામાં આવતા અલગ ઓવરલેપિંગ પુરાવાઓ ટાળી શકાશે અને પક્ષકારોના હિતમાં અને કારણોની અસરકારક ટ્રાયલના હિતમાં તેમને સાથે ચલાવવાનું વધુ અનુકૂળ રહેશે. આ સત્તા અદાલતમાં અંતર્ગત સત્તા તરીકે રહેલી છે. એવી દલીલ સ્વીકારવી શક્ય નથી કે દરેક વખતે જ્યારે અદાલત કોઈ દાવાને બીજી અદાલતમાં ટ્રાન્સફર કરે છે અથવા સંયુક્ત ટ્રાયલનો આદેશ આપે છે, ત્યારે તેની પાસે પક્ષકારોની સંમતિ હોવી આવશ્યક છે. જો સંજોગો તેને વાજબી અને યોગ્ય ઠેરવતા હોય તો અદાલત પાસે યોગ્ય કેસમાં બીજા દાવા સાથે ચલાવવા માટે દાવો ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા છે. અમારા એવા તારણના પ્રકાશમાં કે દાવામાં કંપનીના દાવાને અધિનિયમની કલમ ૧૮ ના અથ માં સેટ ઓફ અને કાઉન્ટર કલેમનો દાવો ગણી શકાય, એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે શું ન્યાયના હિતમાં, પક્ષકારોની સુવિધા અને કાર્યવાહીની બહુલતા ટાળવા માટે, કોસ સૂટ તરીકે બેંક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી સાથે સંયુક્ત રીતે ચલાવવા માટે દાવાને ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવો જોઈએ. દેખીતી રીતે, ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહી સિવિલ કોર્ટમાં ટ્રાન્સફર કરી શકાતી નથી કારણ કે તે અધિનિયમ દ્વારા વિશેષ રૂપે રચાયેલી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહી છે અને તેને માત્ર તે અધિનિયમ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતે અને તે અધિનિયમ દ્વારા બનાવવામાં આવેલી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા જ ચલાવવાની હોય છે. તેથી, જો તે વાજબી અથવા યોગ્ય જણાય તો એકમાત્ર અન્ય વિકલ્પ દાવાને ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવાનો રહેશે."

પૂર્વચુકાદાનું મૂલ્ય

૧૨. અમારી વિચારણા માટે ઉદ્ભવતો મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે શું ટ્રાન્સફરના કારણસર સિવિલ કોર્ટની હકૂમત છીનવી શકાય અથવા અન્યથા ટ્રિબ્યુનલને આપી શકાય? ઇન્ડિયન બેંક અને રંજન કેમિકલ્સમાં આ અદાલતની સમકક્ષ બેન્ચે તેના પર પણ કંઈક અંશે અલગ મંતવ્યો લીધા હતા. જ્યારે ઇન્ડિયન બેંકમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે સંમતિ સાથે ટ્રાન્સફર કરી શકાય છે, ત્યારે રંજન કેમિકલ્સમાં સદર પ્રશ્નની અવગણના કરવામાં આવી હતી. જ્યારે ઇન્ડિયન બેંકમાં બેન્ચના ધ્યાનમાં સિવિલ કોર્ટ વિરુદ્ધ ટ્રિબ્યુનલની હકૂમતનો પ્રશ્ન સર્વોપરી હતો, ત્યારે રંજન કેમિકલ્સમાં તેને કોઈ મહત્વ આપવામાં આવ્યું ન હતું. તે એ આધાર પર આગળ વધ્યું કે જો કેટલાક મુદ્દાઓ સમાન હોય અને જો રજૂ કરવામાં આવનાર કેટલાક પુરાવા પણ સામાન્ય હોય તો સંયુક્ત ટ્રાયલ માન્ય રહેશે, ખાસ કરીને જ્યારે બંને કાર્યવાહી સમાન વ્યવહારો અથવા વ્યવહારોની શ્રેણીમાંથી ઉદ્ભવતી હોય જેના માટે અધિનિયમની કલમ ૧૯ ની કેટલીક પેટા-કલમો ધ્યાને લેવામાં આવી ન હતી. રંજન કેમિકલ્સમાં કોર્ટે પોતાની સમક્ષ ખોટો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કર્યો, એટલે કે સિવિલ કોર્ટની હકૂમતના બાકાત વિરુદ્ધ ટ્રિબ્યુનલની હકૂમત. ઇન્ડિયન બેંકનો નિર્ણય અધિનિયમ તેમજ કોડની તમામ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લઈને લેવામાં આવ્યો હતો. તે પ્રશ્નની બારીકાઈઓમાં ઉતર્યો હતો. તેણે તમામ બંધનકર્તા પૂર્વચુકાદાઓનો સંદર્ભ આપ્યો હતો. તે એક સુવિચારિત નિર્ણય હતો. તેથી, રંજન કેમિકલ્સ, સમકક્ષ બેન્ચ હોવાને કારણે ઇન્ડિયન બેંકના નિર્ણય પર આધારિત હતું. તે વિપરીત

અભિપ્રાય લઈ શક્યું ન હોત. એવું પણ ઠેરવવામાં આવ્યું ન હતું કે ઇન્ડિયન બેંક ખોટો હતો, સ્પષ્ટપણે ખોટો હોવાની વાત તો દૂર રહી.

બેંક વતી ઉપસ્થિત વિજ્ઞાન કાઉન્સેલની એ રજૂઆતને નકારી કાઢવી પડશે કે જ્યાં બેંકરના દાવાનું તેમજ દેવાદારના દાવાનું વિષયવસ્તુ અભિન્ન રીતે જોડાયેલું હોય તેવા કેસમાં પક્ષકારોની સંમતિની જરૂર રહેશે નહીં. અમને એવું કોઈ કારણ જણાતું નથી કે શા માટે ઇન્ડિયન બેંક (ઉપર મુજબ) માં નિર્ધારિત બંને શરતો અલગ રીતે વાંચવી જોઈએ અને સંયુક્ત રીતે નહીં. ડિવિઝન બેન્ચે "નીચેની શરતો" શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો હતો જે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે તે બંનેને સંયુક્ત રીતે વાંચવાની જરૂર છે. અમે અહીં એ પ્રશ્ન સાથે ચિંતિત નથી કે શું દેવાદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ દીવાની દાવો કોડની કલમ ૨૫ હેઠળ હકૂમત વાપરવાના હેતુ માટે કાઉન્ટર-ક્લેમ તરીકે વાંચવો જોઈએ કારણ કે અસર અને સારૂપમાં અમે ટ્રાન્સફરનો હુકમ પસાર કરવાની આ અદાલતની હકૂમત સાથે ચિંતિત છીએ. જો આ અદાલત પાસે કોઈ હકૂમત ન હોય, તો ડીઆરટી સમક્ષ બેંક દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવામાં દેવાદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલા વાદપત્રને કાઉન્ટર-ક્લેમ તરીકે ગણવાનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નથી.

રંજન કેમિકલ્સ (ઉપર મુજબ) માં, તેથી, અમારા મતે, કોર્ટે પોતાની સમક્ષ ઉપરોક્ત પ્રશ્ન ઉપસ્થિત ન કર્યો હોવાથી, તેણે ઇન્ડિયન બેંક (ઉપર

મુજબ) માં સમકક્ષ બેન્ચના નિર્ણયને તે પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાનમાં લેવો જોઈતો હતો. વધુમાં એ નોંધવું જોઈએ કે ઇન્ડિયન બેંક (ઉપર મુજબ) અભિજીત ટી (ઉપર મુજબ) ને સ્પષ્ટ કરી રહ્યું હતું. તેથી, ઇન્ડિયન બેંક (ઉપર મુજબ) ના પેરા ૨૫ માં નિર્ધારિત શરતો પણ તે સંદર્ભમાં વાંચવી જોઈએ, અન્યથા, તે ચુકાદાનું ખોટું વાંચન અને ખોટું અર્થઘટન કરવા તરફ દોરી જશે.

સમકક્ષ બેન્ચના પૂર્વચુકાદાઓના બંધનકર્તા સ્વરૂપ અંગે અમે આ અદાલતના કેટલાક નિર્ણયો નોંધી શકીએ છીએ.

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. રઘુબીર સિંહ, [(૧૯૮૯) ૨ એસ.સી.સી.

૭૫૪] માં, આ અદાલતે ઠેરવ્યું છે :—

"૨૭. [...] કાયદાના મુદ્દાઓ પર અલગ-અલગ ડિવિઝન બેન્ચો દ્વારા અસંગત નિર્ણયોની શક્યતા સામે રક્ષણ મેળવવા માટે જ આ નિયમ વિકસાવવામાં આવ્યો છે, જેથી કાયદાના વિકાસમાં અને તેની સમકાલીન સ્થિતિમાં સુસંગતતા અને નિશ્ચિતતાને પ્રોત્સાહન આપી શકાય, કે ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા કાયદાનું કથન સમાન અથવા ઓછા ન્યાયાધીશોની ડિવિઝન બેન્ચ પર બંધનકર્તા ગણવામાં આવે છે. આ સિદ્ધાંત ભારતમાં ન્યાયાધીશોની અનેક પેઢીઓ દ્વારા અનુસરવામાં આવ્યો છે.

૨૮. અમારો અભિપ્રાય છે કે આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા કાયદાની જાહેરાત સમાન અથવા નાની સંખ્યાના ન્યાયાધીશોની ડિવિઝન બેન્ચ પર બંધનકર્તા છે, અને આવો નિર્ણય બંધનકર્તા બને તે માટે, તે કુલ કોર્ટ અથવા કોર્ટની બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલો નિર્ણય હોવો જરૂરી નથી."

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. ગોડફ્રે ફિલિપ્સ ઇન્ડિયા લિમિટેડ,
[(૧૯૮૫) ૪ એસ.સી.સી. ૩૬૯] પણ જુઓ.

સબ-કમિટી ઓફ જ્યુડિશિયલ એકાઉન્ટેબિલિટી વિ. યુનિયન ઓફ
ઇન્ડિયા, [(૧૯૯૨) ૪ એસ.સી.સી. ૯૭] માં, આ અદાલતે ઠેરવ્યું છે :-

"૫.... ખરેખર, આ અદાલતની કોઈ સમકક્ષ બેન્ચ અન્ય સમકક્ષ
બેન્ચ સમક્ષના કારણ અથવા બાબતમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ
વિવેકબુદ્ધિ અથવા આપવામાં આવેલા ચુકાદા પર ટિપ્પણી પણ
કરી શકતી નથી, તેના પર ચુકાદો આપવા બેસવાની વાત તો દૂર
રહી.

સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ દાઉદી બોહરા કમ્યુનિટી વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર,
(૨૦૦૫) ૨ એસ.સી.સી. ૬૭૩ માં આ અદાલતે ઠેરવ્યું છે :-

"૧૨. પક્ષકારો માટેના વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ દ્વારા કરવામાં
આવેલી રજૂઆતોને ધ્યાનપૂર્વક ધ્યાનમાં લીધા પછી અને
ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાં બંધારણીય બેન્ચો દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાની
તપાસ કર્યા પછી, અમે કાનૂની સ્થિતિનો સારાંશ નીચે મુજબના
શબ્દોમાં આપવા માંગીએ છીએ:

(૧) મોટી સંખ્યાની બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયમાં આ
અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદો ઓછી અથવા સમાન સંખ્યાની
કોઈપણ અનુગામી બેન્ચ પર બંધનકર્તા છે.

(૨) સમાન સંખ્યાની અગાઉની બેન્ચ દ્વારા લેવાયેલા
અભિપ્રાયની શુદ્ધતા પર શંકા વ્યક્ત કરતો અભિપ્રાય આપવા માટે
માત્ર સમાન સંખ્યાની બેન્ચ જ મુક્ત રહેશે, ત્યારબાદ આ બાબત
જેણે કાયદો નિર્ધારિત કરતો નિર્ણય આપ્યો હતો અને જેની શુદ્ધતા

પર શંકા છે તેના કરતા મોટી સંખ્યા ધરાવતી બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકી શકાય છે.

અમે આ અદાલતના ઉપરોક્ત તમામ અવલોકનો સાથે સંમત છીએ. રંજન કેમિકલ્સ સમક્ષ બેન્ચ હોવાથી ઇન્ડિયન બેંકમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયથી બંધાયેલું હતું. તે વિપરીત અભિપ્રાય લઈ શક્યું ન હોત.

ડીઆરટી નો કલમ ૩૧ નો મુદ્દો:

૧૩. આપણે આ તબક્કે ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ ટ્રાન્સફર માટેની જોગવાઈઓ નોંધી શકીએ છીએ, ખાસ કરીને કલમ ૩૧ જે જણાવે છે કે આ અધિનિયમ હેઠળ ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના પહેલાં તરત જ કોર્ટ સમક્ષ પેનિંગ હોય તેવા માત્ર દાવાઓ અથવા કાર્યવાહી જ ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર થયેલી ગણાશે. કલમ ૩૧ સ્વીકાર્ય રીતે હાલના કેસની હકીકતો અને સંજોગોને લાગુ પડતી નથી. આ બાબતમાં કોઈ વિવાદ નથી. વધુમાં, તે કોઈપણ વિવાદથી પર છે કે કોર્ટમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર માટે ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ અન્ય કોઈ જોગવાઈ અસ્તિત્વમાં નથી. તેથી, સામાવાળાઓ એવો દાવો કરવા માટે ડીઆરટી એક્ટની કોઈપણ જોગવાઈઓ પર આધાર રાખતા નથી અને રાખી શકતા નથી કે કોર્ટ પાસે ટ્રાન્સફરનો નિર્દેશ આપવાની અન્ય કોઈ સત્તા હતી.

ઈન્ડિયન બેંક (ઉપર મુજબ) માં આ અદાલતે આમ નોંધ્યું હતું:

"૧૫. [...] કલમ ૩૧ સિવાય દાવાઓ અને કાર્યવાહીની ટ્રાન્સફર માટે અધિનિયમમાં કોઈ જોગવાઈ નથી, જે દેવાની વસૂલાત માટે બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા દાવા/કાર્યવાહી સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૩૧ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે માત્ર તે જ કેસો અને કાર્યવાહી (બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને મળવાપાત્ર દેવાની વસૂલાત માટે) કે જે ડેટ્સ રિકવરી એક્ટ હેઠળ ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપનાની તારીખ પહેલાં તરત જ કોઈપણ અદાલત સમક્ષ પેનિંગ હતી તે ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર થયેલી ગણાય"

રઘુનાથ રાય બરેજા અને અન્ય વિ. પંજાબ નેશનલ બેંક અને અન્ય,
(૨૦૦૭) ૨ એસ.સી.સી. ૨૩૦ માં આ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો:

"૧૬. [...] કલમ ૩૧ સિવાય, અન્ય કોઈપણ અદાલત સમક્ષ પેનિંગ દાવો અથવા અન્ય કાર્યવાહી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવા માટે અન્ય કોઈ જોગવાઈ નથી. [...]"

૨૮. [...] ટ્રિબ્યુનલમાં કાર્યવાહી ટ્રાન્સફર કરવાની જે પણ સત્તા છે તે આરબીડી એક્ટની કલમ ૩૧ માં સમાવિષ્ટ છે, અને કલમ ૩૧ બહાર કોઈ ટ્રાન્સફર માન્ય નથી."

તેથી ડીઆરટી હેઠળ ટ્રાન્સફરની કોઈ સ્પષ્ટ સત્તા અસ્તિત્વમાં નથી જે હાલના કેસની હકીકતોને લાગુ પડતી હોય. આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને સમગ્ર વૈધાનિક માળખું સુવ્યાખ્યાયિત હોવાથી, અમારા તરફથી કોઈ વધુ વિસ્તરણની જરૂર નથી.

કોડની કલમો ૨૩, ૨૪ અને ૨૫ હેઠળ કેસો ટ્રાન્સફર કરવાની અદાલતની સત્તા.

૧૪. અધિનિયમની કલમ ૨૩ ની પેટા-કલમ (૩) ના સંદર્ભમાં તેની પ્રાદેશિક હકૂમત બહાર દાવાની ટ્રાન્સફર માટે નિર્દેશ જારી કરવાની હાઇકોર્ટની સત્તા તાજેતરમાં દુર્ગેશ શર્મા વિ. જયશ્રી [ઉપર મુજબ] માં વિચારણા માટે આવી હતી. ટ્રાન્સફર સંબંધિત જોગવાઈઓનો ઇતિહાસ નોંધીને, જેનો અમે અગાઉ ઉલ્લેખ કર્યો છે, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું:

"૪૬. સમયાંતરે સુધારેલા કોડની યોજનાને ધ્યાનમાં લીધા પછી, અમારા ચુકાદામાં, કેસો (દાવાઓ, અપીલો અને અન્ય કાર્યવાહી) ની ટ્રાન્સફર સંબંધિત કાયદો સુસ્થાપિત છે. તે કોડની કલમો ૨૨ થી ૨૫ માં જોવા મળે છે અને તે જોગવાઈઓ સંપૂર્ણ સ્વરૂપની છે. જ્યારે કલમો ૨૨, ૨૪ અને ૨૫ ટ્રાન્સફરની સત્તા સાથે સંબંધિત છે, ત્યારે કલમ ૨૩ માત્ર મંચ પૂરો પાડે છે અને તે અદાલતનો ઉલ્લેખ કરે છે જેમાં ટ્રાન્સફર માટેની અરજી કરી શકાય છે. કલમ ૨૩ એ ટ્રાન્સફરનો આદેશ આપવા માટે કોઈ ચોક્કસ અદાલતમાં સત્તા આપતી મૂળભૂત જોગવાઈ નથી.

૪૭. અમારા સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, જ્યાં હકૂમત ધરાવતી કેટલીક અદાલતો એક એપેલેટ કોર્ટને તાબાની હોય, ત્યાં આવી એપેલેટ કોર્ટ સમક્ષ ટ્રાન્સફર માટેની અરજી કરી શકાય છે અને અદાલત તેને તાબાની એક અદાલતમાંથી તેને તાબાની બીજી અદાલતમાં કેસ ટ્રાન્સફર કરી શકે છે. તેવી જ રીતે, જ્યાં આવી અદાલતો સમાન હાઇકોર્ટને તાબાની હોય, ત્યાં અરજી કરી શકાય છે અને હાઇકોર્ટ દ્વારા તેને તાબાની એક અદાલતમાંથી તે હાઇકોર્ટને તાબાની અન્ય કોઈપણ અદાલતમાં કેસ ટ્રાન્સફર કરીને પગલાં લઈ શકાય છે. પરંતુ જ્યાં આવી અદાલતો અલગ-અલગ હાઇકોર્ટોને તાબાની હોય, ત્યાં માત્ર સુપ્રિમ કોર્ટ (આ અદાલત) જ ટ્રાન્સફરનો હુકમ પસાર કરી શકે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો બે અદાલતો અલગ-અલગ હાઇકોર્ટોને તાબાની હોય, તો એક હાઇકોર્ટ પાસે તે હાઇકોર્ટને તાબાની કોઈપણ અદાલતમાં પેર્સિડિંગ કેસને અન્ય હાઇકોર્ટને તાબાની અદાલતમાં ટ્રાન્સફર કરવાની કોઈ

સત્તા, હક્કમત અથવા અધિકારક્ષેત્ર નથી. માત્ર સુપ્રિમ કોર્ટ (આ અદાલત) જ ટ્રાન્સફરનો આદેશ આપી શકે છે."

કોડની કલમ ૨૫ મૂળભૂત તેમજ પ્રક્રિયાગત કાયદો બંને ધરાવતી હોવાનું માનવામાં આવતું હતું. બીજી તરફ કલમ ૨૩ માત્ર એક પ્રક્રિયાગત અથવા મશીનરી જોગવાઈ હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે તેના હેઠળ ટ્રાન્સફરનો કોઈ હુકમ કરી શકાતો નથી, જેમાં જણાવ્યું હતું કે:

"... જો કેસ કોડની કલમ ૨૫ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યો હોય, તો માત્ર તે જ કલમ બંને હેતુઓ માટે લાગુ થશે, એટલે કે અરજી કરવાના હેતુ માટે અને ટ્રાન્સફર કરવાના હેતુ માટે પણ. તેનાથી વિપરીત, સામાવાળા – પત્નીના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલી રીતે કોડની કલમ ૨૩ ની પેટા-કલમ (૩) નું વાંચન કરવાથી સંસદ દ્વારા અનભિપ્રેત આ અદાલતની સત્તા પર અતિક્રમણ અને ઘૂસણખોરી કરવાની મંજૂરી મળશે. તેથી, કલમ ૨૩, અમારા સુવિચારિત મતે, કોડની કલમ ૨૫ ને આધીન વાંચવી જોઈએ. વિપરીત અભિપ્રાય લેતા નિર્ણયો સાચો કાયદો નક્કી કરતા નથી. તેથી, અમે તેમને રદબાતલ કરીએ છીએ..."

શું ટ્રિબ્યુનલ સિવિલ કોર્ટ છે

૧૫. કોડમાં "ટ્રિબ્યુનલ", "અદાલત" અને "સિવિલ કોર્ટ" શબ્દોનો ઉપયોગ અલગ-અલગ રીતે કરવામાં આવ્યો છે. તમામ "અદાલતો" એ "ટ્રિબ્યુનલો" છે પરંતુ તમામ "ટ્રિબ્યુનલો" એ "અદાલતો" નથી. તેવી જ રીતે તમામ "સિવિલ કોર્ટો" એ "અદાલતો" છે પરંતુ તમામ "અદાલતો" એ "સિવિલ કોર્ટો" નથી. એ બાબતમાં બહુ વિવાદ નથી કે "અદાલત" અને "ટ્રિબ્યુનલ"

વચ્ચેનો વ્યાપક તફાવત એ છે કે જ્યારે "અદાલત" નો નિર્ણય અંતિમ હોય છે ત્યારે "ટ્રિબ્યુનલ" નો નિર્ણય અંતિમ ન પણ હોઈ શકે.

જો કે, સાક્ષીઓના પુરાવા લેવા માટે અધિકૃત એવી "ટ્રિબ્યુનલ" ને સામાન્ય રીતે એવિડન્સ એક્ટ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૩ ના અર્થમાં "અદાલત" ગણવામાં આવશે. તેમાં માત્ર જજો અને મેજિસ્ટ્રેટ્સ જ નહીં પરંતુ લવાઈ સિવાયના, પુરાવા લેવા માટે કાયદેસર રીતે અધિકૃત વ્યક્તિઓનો પણ સમાવેશ થાય છે. તે એક સમાવેશી વ્યાખ્યા છે. અન્ય એવા મંચો પણ હોઈ શકે છે જે સદર વ્યાખ્યાના દાયરામાં પણ આવશે.

સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. વિ. અંશુમાન શુક્લા, (૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૪૮૭ માં, આ અદાલતે કેટલીક સત્તામંડળોને એવિડન્સ એક્ટના અર્થમાં 'અદાલત' ઠેરવતી વખતે, આમ નોંધ્યું હતું:—

"૧૯. એવિડન્સ એક્ટ હેઠળ "અદાલતો" ની વ્યાખ્યા સંપૂર્ણ નથી (જુઓ એમ્પ્રેસ વિ. આશુતોષ ચક્રવર્તી. જો કે સદર વ્યાખ્યા માત્ર સદર અધિનિયમના હેતુ માટે જ છે, તમામ સત્તામંડળો કે જેઓ પુરાવા લેવા માટે કાયદેસર રીતે અધિકૃત છે તેમને સદર જોગવાઈના અર્થમાં અદાલતો ગણવી જોઈએ. [...]

૨૧. બ્રજનાંદન સિંહા વિ. જ્યોતિ નારાયણમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે કોઈપણ ટ્રિબ્યુનલ અથવા સત્તામંડળ જેનો નિર્ણય પક્ષકારો વચ્ચે અંતિમ અને બંધનકર્તા હોય તે અદાલત છે. સદર નિર્ણયમાં, સુપ્રિમ કોર્ટ, કોર્ટ ઓફ ઈન્કવાયરી એક્ટ હેઠળના

કેસનો નિર્ણય કરતી વખતે ઠેરવ્યું હતું કે કોર્ટ ઓફ ઇન્કવાયરી એ અદાલત નથી કારણ કે તેનો નિર્ણય પક્ષકારો પર ન તો અંતિમ છે કે ન તો બંધનકર્તા છે."

તેનો અર્થ એવો નથી કે માત્ર ટ્રિબ્યુનલ પાસે 'અદાલતના તમામ લક્ષણો' હોવાથી તે અદાલત બની જશે. {જુઓ ભારત બેંક લિમિટેડ વિ. એમ્પ્લોયઝ ઓફ ભારત બેંક લિમિટેડ [૧૯૫૦ એસ.સી.આર. ૪૫૯] પેરા ૭ અને ૨૭}.

સિવિલ કોર્ટ એ ન્યાય વહીવટ માટે કાયદા દ્વારા સ્થાપિત સંસ્થા છે. જો કે, વિવિધ પ્રકારની અદાલતોની રચના કરતા વિવિધ પ્રકારના કાયદા અસ્તિત્વમાં છે. કઈ અદાલતો સિવિલ કોર્ટની વ્યાખ્યામાં આવશે તે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર હેઠળ જ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૯ હેઠળ અભિપ્રેત સિવિલ કોર્ટોનો ઉલ્લેખ તેની કલમો ૪ અને ૫ માં જોવા મળે છે. કેટલાક દાવા રેવેન્યુ કોર્ટ સમક્ષ થઈ શકે છે, કેટલાક દાવા પ્રેસિડેન્સી સ્મોલ કોઝિઝ કોર્ટ સમક્ષ થઈ શકે છે. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર પોતે જ નક્કી કરે છે કે રેવેન્યુ કોર્ટો હાઈકોર્ટને તાબાની અદાલતો રહેશે નહીં.

આપણે નોંધી શકીએ છીએ કે કલકત્તા હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા (ઉપર મુજબ) માં અને દિલ્લી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે કોફેક્સ એક્સપોર્ટ્સ લિ. (ઉપર મુજબ) માં ઠેરવ્યું છે કે ડીઆરટી અદાલત

નથી અને તે માત્ર મર્યાદિત બાબતોના સંદર્ભમાં સિવિલ કોર્ટની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરે છે.

સિવિલ કોર્ટો બંગાળ, આગ્રા અને આસામ સિવિલ કોર્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૭ જેવા કાયદાઓ હેઠળ રચવામાં આવે છે. તેના સંદર્ભમાં સિવિલ કોર્ટોની નાણાકીય અને પ્રાદેશિક હક્કમત નક્કી કરવામાં આવે છે. જો કે, દાવાના વિષયવસ્તુને નિર્ધારિત કરવાની હક્કમત કોડની કલમ ૯ માંથી ઉદ્ભવે છે. અમે થોડી વાર પછી અધિનિયમની જોગવાઈઓની સરખામણીમાં સદર જોગવાઈના અર્થઘટન પર પાછા આવીશું.

પી. સારથી વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા [(૨૦૦૦) ૫ એસ.સી.સી. ૩૫૫] માં, આ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે અદાલત અને સિવિલ કોર્ટ વચ્ચે તફાવત અસ્તિત્વમાં હોવા છતાં, પરંતુ ઠેરવ્યું હતું કે જે ટ્રિબ્યુનલ પાસે માત્ર અદાલતના લક્ષણો જ નથી પરંતુ એવો નિર્ણય અથવા ચુકાદો આપવાની સત્તા પણ છે જે અંતિમતા અને સત્તાવારતા ધરાવે છે તે લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૧૪ ના અર્થમાં અદાલત રહેશે.

લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૨૯(૨) ના સંદર્ભમાં 'અદાલત' શબ્દ વ્યાપક અર્થ ધરાવતો માનવામાં આવે છે.

જો કે, ત્યાં પણ તે હેતુ માટે અદાલત અને સિવિલ કોર્ટ વચ્ચે તફાવત અસ્તિત્વમાં છે.

પી. સારથી વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, (ઉપર મુજબ) માં આ અદાલતે ઠેરવ્યું છે :-

"૧૨. એ ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે કે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૪ "સિવિલ કોર્ટ" ની વાત કરતી નથી પરંતુ માત્ર "અદાલત" ની વાત કરે છે. તે જરૂરી નથી કે કલમ ૧૪ માં જે અદાલતની વાત કરવામાં આવી છે તે "સિવિલ કોર્ટ" જ હોવી જોઈએ. અદાલતના લક્ષણો ધરાવતી કોઈપણ સત્તામંડળ અથવા ટ્રિબ્યુનલ આ કલમના અર્થમાં "અદાલત" રહેશે.

૧૩. ... શબ્દના કડક અર્થમાં અદાલત બનવા માટે, એક આવશ્યક શરત એ છે કે અદાલત પાસે, ન્યાયિક ટ્રિબ્યુનલના કેટલાક લક્ષણો હોવા ઉપરાંત, એવો નિર્ણય અથવા નિર્ણાયક ચુકાદો આપવાની સત્તા હોવી જોઈએ જે અંતિમતા અને સત્તાવારતા ધરાવે છે જે ન્યાયિક જાહેરાતની આવશ્યક કસોટીઓ છે."

આપણે, જો કે, નોંધી શકીએ છીએ કે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૫ લાગુ થવાના સંદર્ભમાં વૈધાનિક જોગવાઈના સંદર્ભમાં રચવામાં આવેલી આર્બિટ્રેશન ટ્રિબ્યુનલ અંગેની બાબત સ્ટેટ ઓફ મધ્યપ્રદેશ અને અન્ય વિ. અંશુમાન શુક્લા

[(૨૦૦૮) ૭ એસ.સી.સી. ૪૮૭] માં ત્રણ જજોની બેન્ચને મોકલવામાં આવી છે. ભલે ગમે તે હોય, અદાલતની સરખામણીમાં 'સિવિલ કોર્ટ' શબ્દનું અર્થઘટન કાયદાના લખાણ અને સંદર્ભને ધ્યાનમાં રાખીને કરવું જોઈએ.

કેસોની ટ્રાન્સફર

૧૬. વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી દિવાને ભગવતી દેવી વિ. મેસર્સ આઈએસ ગોચલ, ૧૯૮૩ [એસીજે ૧૨૩] થી શરૂ કરીને કુસુમ ઈગોટ્સ એન્ડ એલોયસ વિ. પંજાબ નેશનલ બેંક, [(૨૦૦૫) ૧૨ એસ.સી.સી. ૩૫૮] સુધીના કેટલાક પૂર્વચુકાદાઓ અમારી સમક્ષ ટાંક્યા જેથી એ મુદ્દો સ્પષ્ટ કરી શકાય કે આ અદાલતે ટ્રિબ્યુનલોમાં અને ટ્રિબ્યુનલોમાંથી કેસો ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તાનો નિયમિત ઉપયોગ કર્યો છે. સિનિયર કાઉન્સેલે આ સંદર્ભમાં કુલ આઠ પૂર્વચુકાદાઓ ટાંક્યા હતા. તેમાં રાજસ્થાન સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ વિ. પૂનમ પાહવા, [(૧૯૯૭) ૬ એસ.સી.સી. ૧૦૦]; ડૉલી કાંતિભાઈ પટેલ વિ. બાલુ તુકારામ, [(૨૦૦૧) ૯ એસ.સી.સી. ૭૨૩]; મોહન સિંહ વિ. સાહેબ સિંહ, [(૨૦૦૦) ૯ એસ.સી.સી. ૪૦૩]; અને કાહલોન વિ. કે. પરમાશિવમ, [(૨૦૦૪) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૬૪] નો સમાવેશ થાય છે જેમાં આ અદાલતે કેસને એક મોટર વ્હીકલ્સ ટ્રિબ્યુનલમાંથી બીજી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવા માટે કોડની કલમ ૨૫ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો હતો. તેવી જ રીતે કુસુમ ઈગોટ્સ (ઉપર મુજબ) અને મેસર્સ જય શિવ સિમેન્ટ વિ. અલ્હાબાદ બેંક,

[(જેટી) ૨૦૦૦ (૮) એસસી ૩૨૩] એવા નિર્ણયો છે જ્યાં સુપ્રિમ કોર્ટે કેસને એક ડીઆરટીમાંથી બીજી ડીઆરટીમાં ટ્રાન્સફર કરવા માટે સીપીસીની કલમ ૨૫ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો હતો.

આ કેસો એક ટ્રિબ્યુનલમાંથી બીજી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવા સંબંધિત છે અને સિવિલ કોર્ટમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવા સંબંધિત નથી. તેમાંથી કોઈ કાનૂની સિદ્ધાંત તારવી શકાતો નથી.

તેમાં અદાલતો ટ્રિબ્યુનલ સિવિલ કોર્ટ છે કે નહીં તે પ્રશ્નમાં ગઈ નહોતી. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની જોગવાઈઓ ધ્યાને લેવામાં આવી નહોતી. કોડની કલમ ૨૫ હેઠળ ટ્રાન્સફર કરવાની સત્તા કોઈપણ ચર્ચા વિના સબ સાઈલેન્ટિયો સ્વીકારી લેવામાં આવી હતી.

અમે વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ ડૉ. સિંઘવી અને શ્રી રાકેશ ક્લિવેદીની રજૂઆતો સાથે સંમત છીએ કે તે નિર્ણયો દરેક કેસની હકીકતો પર સ્પષ્ટપણે અલગ તારવી શકાય તેવા છે કારણ કે તે એક ટ્રિબ્યુનલમાંથી બીજી ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર સંબંધિત છે અને સિવિલ કોર્ટમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં નહીં.

શ્રી ઢિવેદી દ્વારા એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે શ્રી દેસાઈ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા અને અહીં ઉલ્લેખિત કેસો પર મૂકવામાં આવેલ આધાર ગેરમાર્ગે દોરનારો છે કારણ કે તે કેસોની હેડ નોટ્સ ગેરમાર્ગે દોરનારી છે. તેઓ એવી દલીલ કરે છે કે જો કે એસસીસી તેમાં અદાલતની ટ્રાન્સફર સત્તાના સંબંધમાં સીપીસીની કલમ ૨૫ નો સંદર્ભ આપે છે, પરંતુ ચુકાદાઓનું લખાણ તેના સંબંધમાં મૌન છે.

અમે હવે પછી તેમાંથી કેટલાકની હેડ નોટ્સનો સંદર્ભ આપી શકીએ છીએ.

કાહલોન (ઉપર મુજબ) ની એસસીસી હેડ નોટ નીચે મુજબ છે:

"સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ – કલમ ૨૫ – અકસ્માતના કારણે ૧૦૦ ટકા અસમર્થતાના કારણે કામના સ્થળના શહેરમાં અરજદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ મોટર અકસ્માત વળતર કેસ, અરજદારે નોકરી છોડી દીધી અને વતન પરત ફર્યા – અરજદારના વતનના શહેરમાં કલેમ કેસની ટ્રાન્સફર, મંજૂર"

તેવી જ રીતે, મોહન સિંહ (ઉપર મુજબ) ની એસસીસી હેડ નોટ આ મુજબ છે:

"સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ – કલમ ૨૫ – મોટર અકસ્માત વળતર અરજી – ની ટ્રાન્સફર – અરજદાર દિલ્હીમાં રહે છે અને કેસ સંબંધિત મોટાભાગના પુરાવા દિલ્હીમાં હાજર છે – કાયદાની સુધારેલી જોગવાઈ કે જે દાવેદાર જ્યાં રહે છે ત્યાં દાવો દાખલ કરી શકાય તેવી જોગવાઈ કરે છે – કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર, મોટર એક્સિડન્ટ કલેઈમ્સ ટ્રિબ્યુનલ, મુઝફ્ફરનગર સમક્ષ પેર્સિડગ

કલેમ અરજી દિલ્હી ખાતે સંબંધિત ટ્રિબ્યુનલમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી - મોટર વ્હીકલ્સ એક્ટ, ૧૯૮૮, કલમ ૧૬૬(૨)"

તેમજ ડૉલી કાંતિભાઈ પટેલ (ઉપર મુજબ) ની હેડ નોટ આ રીતે વાંચવામાં આવે છે:

"સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ - કલમ ૨૫ - મોટર અકસ્માત વળતર અરજી - ની ટ્રાન્સફર - અરજદાર (દાવેદાર) ચુએસએ પરત જઈ રહ્યા છે, જ્યાં તેઓ અગાઉ રહેતા હતા - અરજદાર એમએસીટી, નાસિકથી વડોદરા (ગુજરાત) માં કલેમ ટ્રાન્સફર કરવાની માંગ કરી રહ્યા છે તે આધાર પર કે તેમના પાવર-ઓફ-એટોર્ની ધારક વડોદરામાં રહેતા હતા અને વાહનમાં સવાર અન્ય તમામ લોકો, જેઓ અકસ્માતમાં સામેલ હતા, તેઓ વડોદરાના હતા - તેમજ વીમા કંપનીની શાખા કચેરી વડોદરામાં હોવાથી - ઉપરોક્ત કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, અરજ કર્યા મુજબ કલેમ અરજીની ટ્રાન્સફર મંજૂર કરવામાં આવી"

જો કે આ અદાલતના ચુકાદાઓના લખાણની ઝીણવટભરી તપાસ કરતાં, અમને જણાય છે કે તેમાં કોડની કલમ ૨૫ નો, અથવા અન્ય કોઈ જોગવાઈનો કે જેના હેઠળ સદર સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેનો કોઈ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો નથી. આ સંદર્ભમાં એ નોંધવું જોઈએ કે રિપોર્ટ્સના સંપાદકો દ્વારા બનાવવામાં આવતી હેડ નોટ્સ એ રિપોર્ટ કરાયેલા ચુકાદાના લખાણ માટે નિર્ણાયક માર્ગદર્શિકા નથી. તેઓ લખાણના સંક્ષિપ્ત સારાંશ તરીકે અને સરળ સંદર્ભ માટે માત્ર વાચકોની સુવિધા માટે બનાવવામાં આવે છે અને કેટલીકવાર તેઓ ગેરમાર્ગે દોરનારા હોય છે.

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સુપ્રિમ કોર્ટે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ વિ. કેટ્રોઈટ ટિમ્બર એન્ડ

લમ્બર કંપની, ૨૦૦ યુ.એસ. ૩૨૧, ૩૩૭ માં:

"પ્રથમ સ્થાને, હેડનોટ એ અદાલતનું કામ નથી, કે તે તેના નિર્ણયને દર્શાવતી નથી, - જો કે કેટલાક રાજ્યોમાં કાયદા દ્વારા એક અલગ નિયમ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે તે સાચું છે. તે માત્ર રિપોર્ટરનું કામ છે, નિર્ણય અંગેની તેની સમજ આપે છે, અને રિપોર્ટર્સની તપાસમાં વ્યવસાયની સુવિધા માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે."

પરમાનંદ પેગુ વિ. સ્ટેટ ઓફ આસામ, [(૨૦૦૪) ૭ એસ.સી.સી.

૭૭૯] નો સંદર્ભ પણ લઈ શકાય છે, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું:

"૨૧. ચંદ્રકાંત ચીમનલાલ દેસાઈ વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાતમાં આ અદાલતના નિર્ણયે કાયદાને સમજવામાં થોડી મુશ્કેલી ઊભી કરી છે જે અન્યથા ખૂબ સુસ્થાપિત છે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ કશ્મીરા સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. માં સહ-આરોપીની કબૂલાતના પુરાવા મૂલ્યના સંદર્ભમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનો આયાત કર્યા અને તેમને પાછી ખેંચાયેલી કબૂલાતના કેસમાં લાગુ કર્યા. એવું જણાય છે કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશો એઆઈઆર ૬ ની હેડનોટ પર ગયા જે આ વાક્ય સાથે શરૂ થાય છે: (એઆઈઆર પૃષ્ઠ ૧૫૯) "આરોપી વ્યક્તિની કબૂલાત...." જો કે, ચુકાદાના લખાણમાં તે સ્ફટિક જેવું સ્પષ્ટ છે કે સમગ્ર ચર્ચા અને કાયદાનું કથન માત્ર સહ-આરોપીની કબૂલાતના સંદર્ભમાં હતું. પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા દર્શાવ્યા મુજબ સહ-આરોપીની કબૂલાત એ શબ્દના સામાન્ય અર્થમાં પુરાવો નથી તે સ્પષ્ટ કરતી વખતે, આ અદાલતે કશ્મીરા સિંહ કેસમાં અવલોકન કર્યું હતું કે આવી કબૂલાતને દોષિત ઠેરવવાનો પાયો બનાવી શકાતો નથી અને તેનો ઉપયોગ માત્ર અન્ય પુરાવાના સમર્થનમાં જ થઈ શકે છે.

૨૨. ચીમનલાલ કેસમાં વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ એસસી ૧૫૯ માં કશ્મીરા સિંહના હેડનોટ ભાગનો સંદર્ભ

લીધા પછી, પાછી ખેંચાયેલી કબૂલાતના કેસમાં સહ-આરોપીની કબૂલાતને લાગુ પડતી કસોટી લાગુ કરવા આગળ વધ્યા.

૨૩. કશ્મીરા સિંહ કેસમાં નિર્ણયના વ્યાપને સમજવામાં ભૂલને ધ્યાનમાં રાખીને ચીમનલાલ કેસનો નિર્ણય પર ઇન્ક્યુરિયમ આપવામાં આવેલા નિર્ણયોની શ્રેણીની નજીક આવે છે."

આ અદાલતના રાજસ્થાન સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો છે જેમાં મોટર એક્સિડન્ટ ક્લેઇમ્સ ટ્રિબ્યુનલને ફાવતી દેવી (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયના આધારે સિવિલ કોર્ટ ગણવામાં આવી હતી જેમાં કોડના ઓર્ડર XXIII માં સમાવિષ્ટ સિદ્ધાંતો મોટર એક્સિડન્ટ ક્લેઇમ્સ ટ્રિબ્યુનલને લાગુ પડતા હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું.

કોડમાં એવી જોગવાઈ કે જે હિતકારી સ્વરૂપની છે અને તે પ્રકારની પરિસ્થિતિમાં સામાજિક ન્યાયના સિદ્ધાંતને પૂર્ણ કરે છે તે લાગુ કરવામાં આવી છે, પરંતુ તે પોતે, અમારા મતે, ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ બનાવશે નહીં. અધિનિયમની કલમ ૨૫ ના હેતુ માટે ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ કેમ ગણવામાં આવી છે તેનું કોઈ કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. અદાલત એ આધાર પર આગળ વધી હોય તેવું જણાય છે કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા એવોર્ડ સામે મોટર વ્હીકલ્સ એક્ટ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૭૩ ના સંદર્ભમાં હાઇકોર્ટ સમક્ષ અપીલ થઈ શકે છે, આમ દર્શાવે છે કે તે સિવિલ કોર્ટના અધિક્રમનો એક ભાગ

છે. આમ, મોટર એક્સિડન્ટ ક્લેઈમ્સ ટ્રિબ્યુનલ એ હાઈકોર્ટને તાબાની અદાલત છે. મોટર વ્હીક્લ્સ એક્ટ, ૧૯૮૮ હેઠળથી વિપરીત ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદા સામે હાઈકોર્ટ સમક્ષ કોઈ અપીલ થતી નથી. બંને ટ્રિબ્યુનલોનું માળખું અલગ રીતે રચાયેલું છે અને તે સંપૂર્ણપણે અલગ હેતુઓ પૂર્ણ કરવા માટે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે.

જો ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ ગણવામાં આવે, તો દેવાદાર અથવા તો ત્રીજા પક્ષકાર પાસે બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા પહેલા સંપર્ક કરે તેની રાહ જોયા વિના સ્વતંત્ર રીતે તેનો સંપર્ક કરવાનો અધિકાર હોવો જોઈએ. તેના કાઉન્ટર-ક્લેમનું ચાલુ રહેવું એ સંપૂર્ણપણે બેંક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીઓના ચાલુ રહેવા પર નિર્ભર છે. તેની સમક્ષ દેવાદાર દ્વારા કોઈ જાહેરાત આધારિત દાદ માંગી શકાતી નથી. એ સાચું છે કે નુકસાનીનો દાવો ચલાવવાપાત્ર રહેશે પરંતુ તે કાઉન્ટર-ક્લેમના અધિકારને લંબાવીને પ્રદાન કરવામાં આવ્યો છે.

ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ હુકમનામું પસાર કરી શકતી નથી. તે માત્ર વસૂલાત પ્રમાણપત્રો જ જારી કરી શકે છે. [જુઓ અધિનિયમની કલમો ૧૯(૨) અને ૧૯(૨૨)].

વચગાળાનો હુકમ આપવાની ટ્રિબ્યુનલની સત્તા સાવચેતી સાથે ક્ષીણ થયેલી છે.
{જુઓ ડેટાવેર ડિઝાઇન લેબ્સ વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, {[૨૦૦૫] ૧૨
કંપની કેસ ૧૭૬ (કેરળ) પૃષ્ઠ ૧૮૪ પર}}.

સ્વીકાર્ય રીતે ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીમાં વિગતવાર તપાસ, ઊલટતપાસ, એવિડન્સ એક્ટની જોગવાઈઓ તેમજ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની અન્ય જોગવાઈઓ જેવી કે પ્રશ્નાવલી, દસ્તાવેજોની શોધ અને સ્વીકૃતિ લાગુ કરવાની જરૂર નથી. આવી કાર્યવાહીનો આશરો લેવો એ એક અપવાદ રહેશે. ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીનું સંપૂર્ણ ધ્યાન બેંકની કાયદેસર રીતે વસૂલવાપાત્ર બાકી રકમ પર કેન્દ્રિત છે.

શું આપણે ડીઆરટી સિવિલ કોર્ટ રહેશે તેવું ઠેરવવા માટે હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનનો સિદ્ધાંત અપનાવવો જોઈએ? આપણે અગાઉ નોંધ્યું છે કે સિવિલ કોર્ટો વિવિધ કાયદાઓ હેઠળ બનાવવામાં આવે છે. તેમનો પોતાનો અધિક્રમ છે. તેઓ અનિવાર્યપણે હાઈકોર્ટને તાબા હેઠળ છે. તેમના ચુકાદાઓ સામેની અપીલો ઉપલી અદાલત સમક્ષ થશે. હાઈકોર્ટ સદર અદાલતો પર પુનરીક્ષણ તેમજ દેખરેખની તેની સત્તા વાપરવા માટે હકદાર છે.

ઉપરોક્ત હેતુ માટે, આપણે બે પ્રકારની અદાલતો વચ્ચેનો તફાવત ધ્યાનમાં રાખવો જોઈએ, એટલે કે સિવિલ કોર્ટો અને દીવાની સ્વરૂપના વિવાદો ચલાવતી અદાલતો. માત્ર કોઈ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ દીવાની સ્વરૂપના મુદ્દાને નિર્ધારિત કરવા માટે હકદાર છે તે કારણસર જ, તે પોતે એવા તારણ પર દોરી જશે નહીં કે તે સિવિલ કોર્ટ છે. સદર હેતુ માટે, અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, સિવિલ કોર્ટના તમામ લક્ષણો પ્રાપ્ત થાય તે પહેલાં એક કાનૂની કલ્પના ઊભી કરવી જરૂરી છે. ટ્રિબ્યુનલને સિવિલ કોર્ટ ગણી શકાય જો તે હુકમનામું પસાર કરી શકતી હોત અને તેની પાસે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર અને/અથવા એવિંડન્સ એક્ટની જોગવાઈઓના સ દર્ભમાં પૂર્ણ ટ્રાયલ હાથ ધરવા સહિત સિવિલ કોર્ટના તમામ લક્ષણો હોત.

હવે એ સ્થાપિત કાયદો છે કે અદાલતની હકૂમત અધિનિયમના હેતુ અને ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી થવી જોઈએ. જો સંસદે, તેના હેતુ અને ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખીને, બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ ઝડપથી દેવાની વસૂલાત કરી શકે તે માટે અલગ ટ્રિબ્યુનલ બનાવવાનું યોગ્ય માન્યું હોય, જેના માટે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર તેમજ એવિંડન્સ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓનો આશરો લેવો અનિવાર્ય ન હોય, તો અમારા મતે, હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનના સિદ્ધાંતનો આશરો લઈને, તેના પર અન્ય કોઈ હકૂમત લાદી શકાય નહીં જેથી આ અદાલત સિવિલ કોર્ટમાંથી ટ્રિબ્યુનલમાં કેસ ટ્રાન્સફર કરી શકે.

શ્રી દિવાનની એ રજૂઆત સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે કે જો આવું અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે, તો તે વિસંગતતા દૂર કરશે જે અન્યથા એવા કેસોમાં હાજર રહેશે જ્યાં વસૂલાત રૂપિયા ૧૦ લાખથી ઓછી રકમ માટે છે અને જ્યાં વસૂલાત રૂપિયા ૧૦ લાખ કે તેથી વધુ રકમ માટે છે. સંસદે આવી વિસંગતતા, જો કોઈ હોય તો, જાણીજોઈને બનાવી છે. રૂપિયા ૧૦ લાખથી વધુના દેવાની ઝડપી વસૂલાત એ અધિનિયમનો ઉદ્દેશ્ય છે. કેસસ ઓમિસસ, જો કોઈ હોય તો, જાણીતું છે કે અદાલત દ્વારા ઉમેરી શકાતું નથી.

રઘુનાથ રાય બરેજા (ઉપર મુજબ) માં, આ અદાલતે સ્પષ્ટપણે ઠેરવ્યું છે:

"...ધારાસભા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દોમાં કોઈ ખામી અથવા ભૂલ હોવાનું માની લેવામાં આવે તો પણ, અદાલત તે ખામીને સુધારી શકતી નથી અથવા પૂરી કરી શકતી નથી, ખાસ કરીને જ્યારે તેનું શાબ્દિક વાંચન સમજી શકાય તેવું પરિણામ આપે છે..."

શું ટ્રિબ્યુનલ સિવિલ કોર્ટના વર્ણનને પૂર્ણ કરશે તે સિવિલ કોર્ટની રચના કરતા અધિનિયમની જોગવાઈઓ તેમજ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને વિચારવું જોઈએ?

અમે ઠેરવ્યું છે કે ટ્રિબ્યુનલો ન તો સિવિલ કોર્ટો છે કે ન તો હાઈકોર્ટને તાબાની અદાલતો છે. હાઈકોર્ટનો સામાન્ય રીતે ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ

૨૨૬ હેઠળની તેની રિટ હકૂમત અથવા અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની તેની હકૂમતનો ઉપયોગ કરીને સંપર્ક કરી શકાય છે. હાઈકોર્ટ આવી હકૂમત માત્ર અદાલતો પર જ નહીં પરંતુ ટ્રિબ્યુનલો પર પણ વાપરે છે. ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદાઓ અને હુકમો સામેની અપીલો નક્કી કરવા માટે એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલોની રચના કરવામાં આવી છે. તેથી, હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો, અમારા મતે, હાલના કેસમાં લાગુ પડતા નથી. જો સંસદનો ઇરાદો ટ્રિબ્યુનલોને સિવિલ કોર્ટ બનાવવાનો હોત, તો એક કાનૂની કલ્પના ઊભી કરી શકાઈ હોત. આંધ્રપ્રદેશ લેન્ડ ગ્રેબિંગ એક્ટ જેવા કાયદાઓ છે જ્યાં આવી કાનૂની કલ્પના ઊભી કરવામાં આવી છે. {જુઓ વી. લક્ષ્મીનરસમ્મા વિ. એ. ચાદૈયા (મૃત્યુ પામેલ) અને અન્ય, [૨૦૦૯ (૩) સ્કેલ ૬૮૫]}.

જ્યારે હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનનો સિદ્ધાંત એક લાભદાયક સિદ્ધાંત છે, ત્યારે તેને એવા કેસ સુધી લંબાવી શકાય નહીં જે વિસંગતતા તરફ દોરી જાય. અસ્પષ્ટતાને કારણે જ્યારે મુશ્કેલી કે શંકા ઊભી થાય ત્યારે જ અન્ય બાબતોની સાથે તેનો આશરો લઈ શકાય છે. જ્યારે અધિનિયમના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુને પ્રોત્સાહન આપવાનું હોય ત્યારે તેને પ્રાધાન્ય આપવાનું હોય છે.

ઉપરોક્ત કારણોસર, અમારો અભિપ્રાય છે કે હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કરતા આ અદાલતના નિર્ણયો, જેના પર શ્રી દિવાન દ્વારા

ભારે આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, એટલે કે ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. નુસ્લી નેવિલ વાડિયા અને અન્ય [(૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૨૭૯], દિલીપ એસ. દહાણુકર વિ. કોટક મહિન્દ્રા કંપની લિમિટેડ અને અન્ય [(૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૫૨૮], સાઉથ ઇસ્ટર્ન કોલફીલ્ડ્સ લિમિટેડ વિ. સીસીઈટી, એમપી [(૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૩૪૦] અને યુકો બેંક વિ. રાજેન્દ્ર લાલ કપૂર [(૨૦૦૮) ૫ એસ.સી.સી. ૨૫૭], કોઈપણ રીતે લાગુ થઈ શકતા નથી. બીજી તરફ, જો હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનના સિદ્ધાંતોનો આશરો લેવામાં આવે, તો તે કાયદાને ફરીથી લખવા સમાન બનશે.

શ્રી રામ સાહા વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય [જેટી ૨૦૦૪ (૯)

એસસી ૧૩૬: (૨૦૦૪) ૧૧ એસ.સી.સી. ૪૯૭] માં, આ અદાલતે ઠેરવ્યું:

"૧૯. અર્થઘટનનો આ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે કાયદાનું તેના સાદા વાંચન પર અર્થઘટન થવું જોઈએ; કાયદાના આવા વાંચનમાંથી કોઈ અધિનિયમના હેતુ અને ઉદ્દેશ્યને નિષ્ફળ કે હતાશ કરતી કોઈ શંકા કે મુશ્કેલીની ગેરહાજરીમાં, તેને તેના સાદા વાંચન દ્વારા વાંચવું અને સમજવું જોઈએ. જો કે, અધિનિયમની કોઈ જોગવાઈનું અર્થઘટન કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી કે શંકા ઊભી થવાના કિસ્સામાં, અદાલતો આવી જોગવાઈ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવા માંગતા ઉદ્દેશ્યો અને હેતુઓને ધ્યાનમાં રાખીને તેનું અર્થઘટન કરશે જેથી જે હેતુ માટે અધિનિયમ અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો છે તે કારણને આગળ ધપાવી શકાય. જો બે અર્થઘટન શક્ય હોય, તો જે અધિનિયમના ઉદ્દેશ્ય અને તે પૂરા પાડતા હેતુને પ્રોત્સાહન આપે છે અથવા તેની તરફેણ કરે છે, તેને પ્રાધાન્ય આપવાનું રહેશે. કોઈપણ સંજોગોમાં, હેતુપૂર્ણ અર્થઘટનના નામે, અદાલતો કાયદાને ફરીથી લખી શકતી નથી. હેતુપૂર્ણ અર્થઘટન અધિનિયમના હેતુ અને ઉદ્દેશ્ય સાથે સુસંગત જોગવાઈના

વાંચનની મંજૂરી આપી શકે છે પરંતુ અદાલતો કાયદાના કોઈ ભાગને લંબાવીને કે ખેંચીને નોંધપાત્ર અધિકારો બનાવીને કે છીનવીને કાયદો ઘડી શકતી નથી અને જોગવાઈ અમલમાં મૂકી શકતી નથી."

[ડી.પી.પી. વિ. ભગવાન (૧૯૭૦) ૩ ઓલ ઈઆર ૯૭ પાણ જુઓ].

તારણ

૧૭. ટ્રિબ્યુનલની રચના એક ચોક્કસ હેતુ માટે કરવામાં આવી હતી જે તેના ઉદ્દેશ્યોના કથન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. અધિનિયમની પ્રસ્તાવના પણ તે તરફ નિર્દેશ કરે છે. અમે અધિનિયમની યોજના પણ નોંધી છે. તેની પાસે મર્યાદિત હક્કમત છે. આ અધિનિયમ હેઠળ, મૂળ સ્વરૂપમાં, સેટ ઓફ અથવા કાઉન્ટર-ક્લેમનો દાવો ધ્યાને લેવાની કોઈ સત્તા પણ નહોતી. દેવાદાર દ્વારા તેની સમક્ષ કોઈ સ્વતંત્ર કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાતી નથી. કોન્ટ્રાક્ટના સામાન્ય કાયદા હેઠળ તેમજ લોન કરારની શરતોના સંદર્ભમાં દેવાદારનો સ્વતંત્ર અધિકાર હોઈ શકે છે. તે અધિકારના સમર્થન માટે કોઈ મંચ બનાવવામાં આવ્યો નથી. સિવિલ કોર્ટની હક્કમત અગાઉ નોંધ્યા મુજબ માત્ર તે બાબતોના સંદર્ભમાં બાધિત છે જે કડક રીતે તેની કલમ ૧૭ ના દાયરામાં આવે છે અને તેનાથી આગળ નહીં. તેથી, સિવિલ કોર્ટની હક્કમત ચાલુ રહેશે. સેટ ઓફ અથવા કાઉન્ટર-ક્લેમના સંદર્ભમાં પણ, અધિનિયમની કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમો (૬) થી (૧૧) ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, તે સ્પષ્ટ છે :-

(એ) કે કાર્યવાહી બેંક દ્વારા શરૂ થવી જોઈએ

(બી) તેમાં પૂરા પાડવામાં આવેલ ઉપાયના કેટલાક પ્રકારો તેના માટે ઉપલબ્ધ રહેશે.

(સી) કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમ (૧૧) ના સંદર્ભમાં, બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા ઉધાર લેનારને મંચમાંથી બહાર મોકલવા માટે સ્વતંત્ર છે.

(ડી) અધિનિયમની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં, આમ, ઉધાર લેનારનો દાવો બાકાત રાખવામાં આવ્યો છે અને સમાવિષ્ટ નથી.

(ઈ) બેંક પોતાનો દાવો પાછો ખેંચી લેવાના કિસ્સામાં કાઉન્ટર-ક્લેમ ટકી શકશે નહીં જેને કોડના ઓર્ડર VIII ના રૂલ ૬ સાથે સરખાવી શકાય છે.

(એફ) તેના સંબંધમાં અધિનિયમની કલમ ૧૯ ની પેટા-કલમ (૯) નો મર્યાદિત ઉપયોગ છે.

(જી) બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા કલેમ પિટિશન બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા અને ઉધાર લેનાર વચ્ચે ધિરાણ/ઉધાર વ્યવહાર સંબંધિત હોવી જોઈએ.

(એચ) બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓને, આમ, ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીના સંબંધમાં પ્રાધાન્યતા છે.

(આઈ) મનાઈહુકમ, જમી અથવા રિસીવરની નિમણૂકનો હુકમ માત્ર બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાના કહેવા પર જ શરૂ કરી શકાય છે. અમે, જો કે, એવું સૂચવવા માંગતા નથી કે સર્વોચ્ચ સત્તા ધરાવતી ટ્રિબ્યુનલ, અન્યથા પણ મનાઈહુકમ અથવા વચગાળાનો હુકમ પસાર કરવા માટે હકદાર રહેશે નહીં, જો કે સામાન્ય રીતે સ્પષ્ટપણે તેની પાસે તેના સંબંધમાં કોઈ વૈધાનિક સત્તા નહોતી.

(જે) તે માત્ર તેના લેણાંની વસૂલાત માટેનું પ્રમાણપત્ર જારી કરી શકે છે. તે હુકમનામું પસાર કરી શકતી નથી.

(કે) જો કે ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદા સામે અપીલ દાખલ કરી શકાય છે, માંગના ૭૫% સુધીની પૂર્વ-થાપણ ફરજિયાત સ્વરૂપની છે.

(એલ) સાક્ષીઓની ઊલટતપાસ પણ જરૂરી હોવાનું માનવું જરૂરી નથી.

(એમ) કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતના પાલનને આધીન તે પોતાની પ્રક્રિયા વિકસાવી શકે છે.

(એન) તે કોડ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાથી બંધાયેલ નથી. જો કે આ સંદર્ભમાં એ નોંધી શકાય કે માત્ર એટલા માટે કે ટ્રિબ્યુનલ કોડથી બંધાયેલ નથી, તેનો અર્થ એ નથી કે તેની પાસે કોડમાં સમાવિષ્ટ અદાલતની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાની હકૂમત રહેશે નહીં. 'બલ્કે, ટ્રિબ્યુનલ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરથી આગળ વધી શકે છે અને તેની સત્તાઓ પર મૂકવામાં આવેલો એકમાત્ર પ્રતિબંધ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવાનો છે.' [જુઓ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ ક્રેડિટ એન્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા

લિમિટેડ વિ. ગ્રેપ્કો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ, (૧૯૯૯) ૪
એસ.સી.સી. ૭૧૦]

તેથી, ટ્રિબ્યુનલ સિવિલ કોર્ટ રહેશે નહીં.

શું ટ્રિબ્યુનલ હાઇકોર્ટને તાબાની છે:

૧૮. અધિનિયમની કલમ ૩ માં સમાવિષ્ટ અદાલતના અધિક્રમના દાયરામાં આવે તેવા સંજોગોમાં જ કોર્ટ એ કોડની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં હાઇકોર્ટને તાબાની રહેશે. જો કે, આનો અર્થ એ નથી કે જ્યારે કોર્ટના પ્રિસાઈડિંગ જજ અથવા પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર કોઈ કાયદા હેઠળ તેને આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરે ત્યારે પણ તે હાઇકોર્ટને તાબાની અદાલત રહેશે નહીં. એમ્પ્લોઈઝ સ્ટેટ ઇન્સ્યોરન્સ એક્ટ હેઠળ વિવાદનો નિર્ણય કરતી વખતે અદાલત અથવા લેન્ડ એક્ટિવેશન એક્ટ હેઠળની રેફરન્સ કોર્ટ, ઇલેક્શન ટ્રિબ્યુનલ અથવા મોટર વ્હીકલ્સ એક્સિડન્ટ ક્લેઈમ ટ્રિબ્યુનલ તરીકે કામ કરતી ટ્રિબ્યુનલ, કોડ હેઠળ એક્ટિવેશન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમ સામે પુનરીક્ષણ હકૂમત વાપરતી વખતે અથવા મ્યુનિસિપલ એક્ટ્સ જેવા વિશેષ કાયદાઓ હેઠળ અપીલ સત્તા વાપરતી વખતે પણ હાઇકોર્ટને તાબાની અદાલત રહેશે. જો કે, ઉપરોક્ત હેતુ માટે પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર એવી અદાલત સંભાળતા હોવા જોઈએ જે અન્યથા અદાલતોના અધિક્રમના દાયરામાં આવતી હોય.

એન.પી. બાલકૃષ્ણન વિ. પી.એમ.આર. મરિયુમ્મા, [એ.આઈ.આર.

૧૯૯૭ કેરળ ૮૯] માં, હાઈકોર્ટે ઠેરવ્યું છે :—

"ચર્ચાઓને ધ્યાનમાં રાખીને તે સ્પષ્ટ છે કે રેન્ટ કંટ્રોલ એક્ટ હેઠળની રેન્ટ કંટ્રોલ કોર્ટ 'અદાલત' હોવા છતાં અને પર્સના ડિક્રિમ્નેટા ન હોવા છતાં તે સીપીસીની કલમ ૧૧૫ ની જોગવાઈઓના હેતુ માટે સિવિલ કોર્ટ નથી. તેથી, રેન્ટ કંટ્રોલ કોર્ટના વચગાળાના હુકમ સામે કોઈ પુનરીક્ષણ અરજી ચાલશે નહીં. અમે એ વિચારતા નથી કે પ્રશ્નાસ્પદ વચગાળાના હુકમ સામે અપીલ થશે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ અરજી ચલાવવાપાત્ર છે કે નહીં."

મેસર્સ બ્રુક બોન્ડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એપી ૫૨૬] માં આંધ્રપ્રદેશ હાઈકોર્ટે ઠેરવ્યું છે:—

"અપીલકર્તાના વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત કે રેલ્વે ક્લેઈમ્સ ટ્રિબ્યુનલ એક સિવિલ કોર્ટ છે તે સ્વીકારી શકાય નહીં. માત્ર એટલા માટે કે અધિનિયમની કલમ ૧૮(૩) જોગવાઈ કરે છે કે ક્લેઈમ્સ ટ્રિબ્યુનલ પાસે અધિનિયમ હેઠળના કાર્યો કરવાના હેતુ માટે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ હેઠળ સિવિલ કોર્ટમાં નિહિત સમાન સત્તાઓ રહેશે અને કલમ ૨૫ જોગવાઈ કરે છે કે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીને આઈપીસીની કલમો ૧૯૩, ૨૧૦ અને ૨૨૮ હેઠળ અભિપ્રેત 'ન્યાયિક કાર્યવાહી' ગણવામાં આવશે, તે બાબતો રેલ્વે ક્લેઈમ્સ ટ્રિબ્યુનલને 'સિવિલ કોર્ટ' બનાવતી નથી."

દેવેન્દ્ર સોમાભાઈ નાઈક વિ. મેસર્સ એક્યુરેટ ટ્રાન્સશીટ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ ગુજરાત ૧૪૧] માં હાઈકોર્ટે ઠેરવ્યું છે :—

"કોઈ શંકા નથી, અનુચ્છેદ ૧૩૭ અરજીઓ દાખલ કરવા સાથે સંબંધિત છે, પરંતુ તે પછી જે અરજીઓ દાખલ કરવાનું વિચારવામાં આવ્યું છે તે સિવિલ કોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવતી અરજીઓ છે. અપીલકર્તા 'કોપીરાઈટ બોર્ડ' એક 'સિવિલ કોર્ટ' છે તેવું માનવા માટે આ અદાલતને મનાવવામાં પણ સફળ થયો નથી. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, હાલની અપીલ નિષ્ફળ જાય છે. કોર્ટને પડકાર હેઠળના હુકમમાં કોઈ ભૂલ જણાઈ નથી. ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કર્યા વિના અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે."

સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. મધુમિતા કન્સ્ટ્રક્શન (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ

અને અન્ય, [એ.આઇ.આર. ૨૦૦૩ કલકત્તા ૭] માં, કલકત્તા હાઇકોર્ટ ઠેરવ્યું છે

:-

"૧૩. બીજી તરફ, તે પ્રશ્ન છે કે શું આ અદાલત પાસે હકૂમત હતી કે નહીં. જો ડીઆરટી પાસે વિશિષ્ટ હકૂમત હોય અને આ અદાલતની હકૂમત સમાપ્ત થાય, તો તેવા સંજોગોમાં, સામાવાળા નંબર ૫૩ થી ૫૭ ને તે ચાલુ રાખવાથી રોકતો મનાઈહુકમ આપવાનો પ્રશ્ન નથી. પરંતુ આ એવો કેસ છે કે શું આ અદાલત પાસે આગળ વધવાની હકૂમત છે કે નહીં. જો તેની પાસે હકૂમત હોય, તો તેવા સંજોગોમાં, તે મનાઈહુકમ આપી જ શકે છે. જો તેની પાસે કોઈ હકૂમત ન હોય, તો તે તેમ કરી શકતી નથી. જો એવું પણ માની લેવામાં આવે કે કલમ ૪૧(બી) લાગુ પડે છે, તો પણ ડીઆરટી આ અદાલતને તાબાની અદાલત નથી. તે બંગાળ, આંધ્રા અને આસામ સિવિલ કોર્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૭ માં પૂરા પાડવામાં આવેલ અદાલતોના અધિક્રમમાં આવતી નથી. ડીઆરટી એક્ટ હેઠળ રચાયેલી ટ્રિબ્યુનલ એ અદાલત નથી. તે અદાલતના લક્ષણો ધરાવતી ટ્રિબ્યુનલ છે. અદાલતના લક્ષણો ધરાવતી ટ્રિબ્યુનલને "અદાલત" શબ્દપ્રયોગ પરથી સમજી શકાય તેવી અદાલત સાથે સરખાવી શકાય નહીં. અદાલત એ જજો અથવા મેજિસ્ટ્રેટ્સ દ્વારા ન્યાય વહીવટ માટે કાયદા દ્વારા સ્થાપિત સંસ્થા છે. આ વ્યાખ્યામાં ટ્રિબ્યુનલનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે. કારણ કે, તે પણ ન્યાય વહીવટ માટે કાયદા દ્વારા રચાયેલી અથવા સ્થાપિત સંસ્થા છે. પરંતુ, જ્યારે અદાલત અને ટ્રિબ્યુનલ વચ્ચેના

તફાવતની વાત આવે છે, ત્યારે જે રીતે સમજવામાં આવે છે તે અદાલત ટ્રિબ્યુનલ કરતાં અલગ છે. "અદાલત" શબ્દ, જો કે, કોઈપણ કાયદામાં ક્યાંય વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો નથી. વિવિધ કાયદાઓ હેઠળ વિવિધ પ્રકારની અદાલતો સ્થપાઈ છે. બંગાળ, આગ્રા અને આસામ સિવિલ કોર્ટ એક્ટ હેઠળ સ્થાપિત અદાલતોનો અધિક્રમ એવી અદાલતો છે જેના સંદર્ભમાં કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર લાગુ પડે છે અને હકૂમત ખુદી છે. સીપીસીની કલમ ૪ અને ૫ પણ સીપીસીની લાગુ પડવાની બાબતના સંદર્ભમાં અદાલતો દર્શાવે છે. સીપીસીની કલમ ૮ હેઠળ, ચોક્કસ પ્રકારના દાવાની નોંધ લેવાનું સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે બાધિત ન હોય ત્યાં સુધી દીવાની સ્વરૂપના તમામ દાવાઓ અદાલત દ્વારા ચલાવવા યોગ્ય છે. અમુક પ્રકારના દાવાઓ છે જે રેવેન્યુ કોર્ટો અથવા પ્રોવિન્શિયલ અથવા પ્રેસિડેન્સીઝ સ્મોલ કોઝ કોર્ટ દ્વારા ચલાવવા યોગ્ય છે. બંગાળ, આગ્રા અને આસામ સિવિલ કોર્ટ્સ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને તેને લાગુ પડતી કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની જોગવાઈઓના આધારે સીપીસીની કલમ ૩ હેઠળ અદાલતોની તાબેદારી નક્કી કરવામાં આવે છે."

ગ્રેટર બોમ્બે કોઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિ. યુનાઇટેડ ચાર્જ ટેક્સ (પી)

લિમિટેડ, [(૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૨૩૬] માં, આ અદાલતે ઠેરવ્યું છે :-

"૭૬. આરડીબી એક્ટની કલમ ૩૧ સ્પષ્ટપણે "કોઈપણ અદાલત સમક્ષ પેનિંગ દરેક દાવો અથવા અન્ય કાર્યવાહી" ની ટ્રાન્સફરનો સંદર્ભ આપે છે. આરડીબી એક્ટના સંદર્ભમાં "અદાલત" શબ્દ "સિવિલ કોર્ટ" દર્શાવે છે. તે સ્પષ્ટ છે કે રજિસ્ટ્રાર, અથવા તેમના દ્વારા નિયુક્ત અધિકારી અથવા એપીસીએસ એક્ટ, ૧૯૬૪ ની કલમો ૬૧, ૬૨, ૭૦ અને ૭૧ હેઠળ અને એમસીએસ એક્ટ, ૧૯૬૦ ના પ્રકરણ IX ની કલમ ૮૧ અને અન્ય જોગવાઈઓ હેઠળના લવાઈ "સિવિલ કોર્ટો" નથી.

૭૭. હરિનાગર શુગર મિલ્સ વિ. શ્યામ સુંદર ઝુનઝુનવાલામાં આ અદાલતે ઠેરવ્યું: (એ.આઈ.આર. પૃષ્ઠ ૧૬૮૦, પેરા ૩૨)

"'અદાલતો' દ્વારા દીવાની ન્યાયતંત્રની અદાલતો અભિપ્રેત છે અને 'ટ્રિબ્યુનલો' દ્વારા, તે લોકોની સંસ્થાઓ અભિપ્રેત છે જે ચોક્કસ વિશેષ કાયદાઓ હેઠળ ઉદ્ભવતા વિવાદો નક્કી કરવા માટે નિયુક્ત કરવામાં આવે છે. રાજ્યની સત્તાઓમાં આવા વિવાદો નક્કી કરવાની સત્તાનો સમાવેશ થાય છે. આ નિઃશંકપણે રાજ્યના લક્ષણોમાંનું એક છે, અને તેને યોગ્ય રીતે રાજ્યની ન્યાયિક સત્તા કહેવામાં આવે છે."

રામા રાવ વિ. નારાયણમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે મહારાષ્ટ્ર કોઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૯૫ હેઠળ નિયુક્ત રજિસ્ટ્રારના નોમિની સીઆરપીસીની કલમ ૧૯૫ ના અર્થમાં "અદાલત" નથી.

કિહોતો હોલોહાન વિ. ઝાચીલ્હુમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે: (એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૭૦૬, પેરા ૯૮)

"તમામ ટ્રિબ્યુનલો અદાલતો નથી, જો કે તમામ અદાલતો ટ્રિબ્યુનલો છે. 'અદાલતો' શબ્દનો ઉપયોગ તે ટ્રિબ્યુનલોને નિયુક્ત કરવા માટે થાય છે જે ન્યાય વહીવટ માટે સંગઠિત રાજ્યમાં સ્થાપિત કરવામાં આવે છે."

સુપ્રિમ કોર્ટ લીગલ એઈડ કમિટી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયામાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું: (એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૭૪૫, પેરા ૧૪)

"૧૪. તે સામાન્ય જ્ઞાન છે કે 'અદાલત' એ ન્યાયના વહીવટના હેતુ માટે સાર્વભૌમ દ્વારા બનાવવામાં આવેલી એજન્સી છે. તે એવી જગ્યા છે જ્યાં ન્યાયિક રીતે ન્યાયનો વહીવટ કરવામાં આવે છે. તે એક કાનૂની એન્ટિટી છે."

હુકમક્ષેત્રની બાદબાકી સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ

૧૯. દીવાની અદાલત નિર્વિવાદપણે દાવો ચલાવવાની હુકુમત ધરાવે છે. જો દાવો ત્રાસદાયક હોય અથવા અન્યથા ચાલવાપાત્ર ન હોય તો કોડની જોગવાઈઓ અનુસાર તે બાબતે પગલાં લઈ શકાય છે. પરંતુ જો દીવાની અદાલતોમાં દાખલ થયેલા તમામ દાવાઓ, ભલે તે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા ડીઆરટી સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી સાથે અતૂટ રીતે જોડાયેલા હોય, તબદીલ કરવામાં આવે, તો તે પરોક્ષ રીતે દીવાની અદાલતોની હુકુમતને બરતરફ કરવા સમાન ગણાશે. દેવાદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા દાવાઓ બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા દાવાઓ સામે કાઉન્ટર ક્લેમ હોઈ પણ શકે અથવા ન પણ હોઈ શકે પરંતુ તે હેતુ માટે વાદીની સંમતિ જરૂરી છે. વળી સામાવાળાઓની આ રજૂઆત સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે કે ડીઆરટી એક્ટની કલમ ૧૭ અને ૧૮ માં સમાવિષ્ટ કાનૂની જોગવાઈઓએ દીવાની અદાલતની હુકુમતને બાકાત કરી દીધી છે કારણ કે સદર જોગવાઈઓ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે દીવાની અદાલતની હુકુમત માત્ર આવી બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને મળવાપાત્ર દેવાની વસૂલાત માટે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ તરફથી આવતી અરજીઓના સંબંધમાં જ વર્જિત છે.

દીવાની અદાલત દાવામાં પક્ષકારોના સંબંધિત દાવાઓ નક્કી કરવા માટે હકદાર છે. તે કોડની કલમ ૩ માં દર્શાવ્યા મુજબ અદાલતોના અધિક્ષમની મર્યાદામાં આવતી હોવી જોઈએ. જ્યાં સુધી કાનૂન દ્વારા સ્પષ્ટપણે અથવા અનિવાર્ય

ગર્ભિતાર્થ દ્વારા પ્રતિબંધિત ન હોય ત્યાં સુધી તે દીવાની સ્વરૂપના તમામ વિવાદો નક્કી કરવાની હુકુમત ધરાવશે. જોકે અમારી સમક્ષ એવી કેટલીક દલીલો કરવામાં આવી છે કે કલમ ૧૭ અને ૧૮ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને દીવાની અદાલતની હુકુમત સંપૂર્ણપણે નાબૂદ થઈ ગઈ છે, અમારો અભિપ્રાય છે કે દીવાની અદાલતની હુકુમત માત્ર કલમ ૧૮ માં સમાવિષ્ટ બાબતોના સંબંધમાં જ નાબૂદ થશે જેનો સીધો સંબંધ તેની કલમ ૧૭ સાથે છે, એટલે કે તે બાબત બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થાને ચૂકવવાપાત્ર દેવા સંબંધિત હોવી જોઈએ. ટ્રીબ્યુનલ સમક્ષ અરજી માત્ર બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા તેના દેવાની વસૂલાત માટે જ થઈ શકે છે. આ સંદર્ભમાં એ પણ નોંધવું જોઈએ કે જો કાઉન્ટરક્લેમના સંબંધમાં પણ દીવાની અદાલતોની હુકુમત બાકાત રાખવામાં આવી હોત, તો કાયદામાં તેવું સ્પષ્ટ જણાવ્યું હોત અને કાઉન્ટરક્લેમની જોગવાઈ દાખલ કરવા માટે કલમ ૧૭ અને ૧૮ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હોત. આ સંદર્ભમાં અમે ઇન્ડિયન બેંક (ઉપર મુજબ) માંથી નીચે મુજબના અવલોકનો નોંધી શકીએ છીએ:

"૧૪. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૯ જોગવાઈ કરે છે કે અદાલતોને તમામ દીવાની સ્વરૂપના દાવાઓ ચલાવવાની હુકુમત રહેશે, સિવાય કે એવા દાવાઓ જેની સુનાવણી સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે વર્જિત હોય.

૧૫. ડેબ્ટ્સ રિકવરી એક્ટની કલમ ૧૭ અને ૧૮ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે દીવાની અદાલતની હુકુમત માત્ર બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા તેના દેવાની વસૂલાત માટેની અરજીઓના સંદર્ભમાં જ વર્જિત છે. કોઈ ઉધાર લેનાર અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા બેંક

સામે કોઈપણ દાદ માટે દાખલ કરવામાં આવેલા કોઈપણ દાવા સંબંધે દીવાની અદાલતોની હુકુમત વર્જિત નથી.[...]

૧૬. [...] નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે કલમ ૧૭ અને ૧૮ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી. સુધારા પછી પણ ટ્રીબ્યુનલને ઉધાર લેનારાઓ અથવા અન્ય લોકો દ્વારા બેંકો/નાણાકીય સંસ્થાઓ સામે શરૂ કરાયેલા સ્વતંત્ર દાવાઓ અથવા કાર્યવાહી ચલાવવાની હુકુમત આપવામાં આવી નથી, કે આવા દાવાઓ અથવા કાર્યવાહીના સંદર્ભમાં દીવાની અદાલતોની હુકુમત પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો નથી."

એ યાદ રાખવું જોઈએ કે દીવાની અદાલતની હુકુમત મૂળભૂત સ્વરૂપની છે. જ્યાં સુધી તેને સ્પષ્ટપણે અથવા અનિવાર્ય ગર્ભિતાર્થ દ્વારા બાકાત કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, તે તમામ પ્રકારના દાવા ચલાવવાની હુકુમત ધરાવશે.

ધુલાભાઈ વિ. એમ.પી. રાજ્ય, [(૧૯૬૮) ૩ એસ.સી.આર. ૬૬૨] માં આ કોર્ટે ઠેરવેલ કે:

"૩૫. [...] આ કોર્ટમાં વ્યક્ત કરાયેલા વિવિધ મંતવ્યોની આ તપાસનું પરિણામ નીચે મુજબ જણાવી શકાય છે:

[...] (૨) જ્યાં અદાલતની હુકુમત પર સ્પષ્ટ પ્રતિબંધ હોય, ત્યાં ઉપલબ્ધ કરાયેલા ઉપાયોની પર્યાપ્તતા અથવા પૂરતાપણું શોધવા માટે ચોક્કસ અધિનિયમની યોજનાની તપાસ સુસંગત હોઈ શકે છે પરંતુ દીવાની અદાલતની હુકુમત ટકાવી રાખવા માટે તે નિર્ણાયક નથી.

જ્યાં કોઈ સ્પષ્ટ બાકાત ન હોય ત્યાં કાયદાનો આશય શોધવા માટે ઉપાયો અને ચોક્કસ અધિનિયમની યોજનાની તપાસ જરૂરી બને છે અને તપાસનું પરિણામ નિર્ણાયક હોઈ શકે છે. પછીના

કિસ્સામાં એ જોવું જરૂરી છે કે શું કાનૂન કોઈ વિશેષ અધિકાર અથવા જવાબદારી ઊભી કરે છે અને અધિકાર અથવા જવાબદારીના નિર્ધારણ માટે જોગવાઈ કરે છે અને વધુમાં ઠરાવે છે કે સદર અધિકાર અને જવાબદારી અંગેના તમામ પ્રશ્નો આ રીતે રચાયેલા ટ્રીબ્યુનલ્સ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે, અને દીવાની અદાલતોમાં કાર્યવાહી સાથે સામાન્ય રીતે સંકળાયેલા ઉપાયો સદર કાનૂન દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે કે નહીં.

(૭) જ્યાં સુધી ઉપર જણાવેલી શરતો લાગુ ન થાય ત્યાં સુધી દીવાની અદાલતની હુકમતની બાકાતતાનો સહજ અનુમાન ન કરવો જોઈએ."

દ્વારકા પ્રસાદ અગ્રવાલ વિ. રમેશ ચંદ્ર અગ્રવાલ, [(૨૦૦૩) ૬

એસ.સી.સી. ૨૨૦] માં:

"૧૯. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું માત્ર વાંચન કોઈ શંકાને સ્થાન આપતું નથી કે તેના દ્વારા દીવાની અદાલતની હુકમત બરતરફ કરવામાં આવી નથી. હાલના કેસમાં દીવાની અદાલત પક્ષકારોના સામસામેના દાવાઓ સાથે સંબંધિત હતી કે શું એક પક્ષકારને બીજા પક્ષકાર દ્વારા ગેરકાયદેસર રીતે બેદખલ કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં. સામાન્ય કાયદા ઉપરાંત, સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૬ મુજબ પણ આવો દાવો ચાલવાપાત્ર રહેશે. આવી બાબતોમાં અદાલત મિલકતના ટાઈટલ/માલિકીના પ્રશ્ન સાથે પણ સંબંધ રાખશે નહીં."

તેમાં પાંચ સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવ્યા હતા:

"૨૨. પક્ષકારો વચ્ચેનો વિવાદ મુખ્યત્વે દીવાની વિવાદ હતો અને કંપનીઝ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળનો વિવાદ નહોતો. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૯ દીવાની અદાલતોને દીવાની સ્વરૂપના તમામ વિવાદો નક્કી કરવાની સત્તા આપે છે સિવાય કે તે કોઈ કાનૂન હેઠળ સ્પષ્ટપણે અથવા અનિવાર્ય ગર્ભિતાર્થ દ્વારા વર્જિત હોય. દીવાની અદાલતની હુકમત પર પ્રતિબંધનો સહજ

અનુમાન ન કરવો જોઈએ. દીવાની અદાલતની હુકુમતને વર્જિત કરવા માંગતી જોગવાઈનું કડક અર્થઘટન જરૂરી છે. અદાલત, સુસ્થાપિત છે તેમ, સામાન્ય રીતે એવા અર્થઘટન તરફ ઝૂકશે જે દીવાની અદાલતની હુકુમત જાળવી રાખવાનું સમર્થન કરે. આ સંદર્ભમાં સાબિતીનો બોજ તે પક્ષકાર પર રહેશે જે એવો દાવો કરે છે કે દીવાની અદાલતની હુકુમત બરતરફ કરવામાં આવી છે. (જુઓ સાહેબગૌડા વિ. ઑગેપ્પા, (૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૧૫૧). અન્યથા પણ, કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળ દીવાની અદાલતની હુકુમત સંપૂર્ણપણે નાબૂદ થતી નથી."

નાગરી પ્રચારિણી સભા વિ. વીથ એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ એન્ડ સેશન્સ

જજ, [૧૯૯૧ સપ્લીમેન્ટ (૨) એસ.સી.સી. ૩૬] માં:

"૨. દીવાની સ્વરૂપની ફરિયાદ ધરાવનાર પક્ષકારને, કોઈપણ કાયદાથી સ્વતંત્ર રીતે, દીવાની અદાલતમાં દાવો દાખલ કરવાનો અધિકાર છે, સિવાય કે તેની સુનાવણી સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે વર્જિત હોય. સ્થિતિ સુસ્થાપિત છે કે દીવાની અદાલતની હુકુમતની બાકાતતાનો સહજ અનુમાન ન કરવો જોઈએ અને આવી બાકાત કાં તો સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત હોવી જોઈએ."

રમેશ ચંદ અરદાવતિયા વિ. અનિલ પંજવાણી, [(૨૦૦૩) ૭

એસ.સી.સી. ૩૫૦] માં આ કોર્ટે ઠેરવેલ કે:

"૧૯. ... જ્યાં ચોક્કસ વર્ગના કેસો ચલાવવા માટે કોઈ વિશેષ ટ્રીબ્યુનલને હુકુમત અથવા વિશિષ્ટ હુકુમત આપવામાં આવી હોય ત્યાં પણ દીવાની અદાલત અમુક કારણોની ઉપલબ્ધતા પર તે વર્ગના દીવાની દાવાને સ્વીકારી શકે છે. દીવાની અદાલતની હુકુમતની બાકાતતાનો સહજ અનુમાન ન કરવો જોઈએ. (જુઓ ધુલાભાઈ વિ. એમ.પી. રાજ્ય)"

હુકુમત ઊભી કરવાની કે વિસ્તૃત કરવાની સત્તા કાયદાકીય સ્વરૂપની છે. તેવી જ રીતે, રિવિઝન અથવા અપીલનો અધિકાર સામાન્ય રીતે કાયદા દ્વારા સર્જાયેલ છે. રાજસ્થાન એસઆરટીસી વિ. ઝાકિર હુસૈન, [(૨૦૦૫) ૭ એસ.સી.સી. ૪૪૭] માં આ કોર્ટે ઠેરવેલ કે:

"૨૧. આ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાનો આ એક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે જો અદાલત પાસે હુકુમત ન હોય, તો અદાલતના કોઈપણ હુકમ દ્વારા હુકુમત આપી શકાતી નથી. આ કોર્ટે એ.આર. અંતુલે વિ. આર.એસ. નાયક, એ.આઈ.આર. પેરા ૪૦ થી ૪૨ ના કેસમાં અન્ય બાબતો સાથે નીચે મુજબ ઠેરવેલ છે અને અવલોકન કરેલ છે: (એસ.સી.સી. પાના ૬૫૦-૫૧, પેરા ૩૮-૪૦)

૩૯[૪૧]. હુકુમત ઊભી કરવાની કે વિસ્તૃત કરવાની સત્તા કાયદાકીય સ્વરૂપની છે.... સંસદ એકલી જ કાયદા દ્વારા તે કરી શકે છે અને કોઈ અદાલત, પછી ભલે તે વરિષ્ઠ હોય કે કનિષ્ઠ હોય કે બંને સંયુક્ત હોય, અદાલતની હુકુમત વિસ્તૃત કરી શકતી નથી અથવા વ્યક્તિને તેના રિવિઝન અને અપીલના અધિકારોથી વંચિત કરી શકતી નથી."

આ અધિનિયમ, જોકે ચોક્કસ હેતુ માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો પરંતુ અધિનિયમની કલમ ૧૭ અને ૧૮ માં સ્પષ્ટપણે પૂરી પાડવામાં આવેલી હુકુમતની બાકાતતાને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું માનવું મુશ્કેલ છે કે દીવાની અદાલતની હુકુમત સંપૂર્ણપણે નાબૂદ થઈ ગઈ છે. નિર્વિવાદપણે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓએ રૂ. ૧૦ લાખથી ઓછી રકમના તેમના દાવાના અમલ માટે દીવાની અદાલતો સમક્ષ દીવાની દાવા દાખલ કરવા પડશે. માત્ર ઉપરોક્ત

રકમથી વધુના બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના દાવાઓ માટે જ તેઓએ ડેબ્ટ્સ રિકવરી ટ્રીબ્યુનલનો સંપર્ક કરવો પડશે.

એ બાબત પણ કોઈપણ વિવાદ વગરની છે કે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓએ, અધિનિયમની કલમ ૧૭ અને ૧૮ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ટ્રીબ્યુનલ સમક્ષ તેમની કલેમ અરજીઓ દાખલ કરવી અનિવાર્યપણે જરૂરી છે. આનાથી ઊલટું સાચું નથી.

દેવાદારો તેમના સેટ-ઓફ અથવા કાઉન્ટર-કલેમ માત્ર ત્યારે જ દાખલ કરી શકે છે જ્યારે કલેમ અરજી દાખલ કરવામાં આવી હોય અને અન્યથા નહીં. આપેલી પરિસ્થિતિમાં પણ બેંકો અને/અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓ સેટ-ઓફ અથવા કાઉન્ટર કલેમ દીવાની અદાલત દ્વારા નક્કી કરવા માટે યોગ્ય હુકમ પસાર કરવા ટ્રીબ્યુનલને કહી શકે છે. ટ્રીબ્યુનલ કોઈ ઉચ્ચ-અધિકાર ધરાવતી ટ્રીબ્યુનલ નથી. તે એક સભ્યની બનેલી ટ્રીબ્યુનલ છે. કેટલાક વિશેષ અધિનિયમો, ઉદાહરણ તરીકે આંધ્રપ્રદેશ લેન્ડ ગ્રેબિંગ (પ્રોહિબિશન) એક્ટ, ૧૯૮૨ થી વિપરીત તેમાં એવી કોઈ ડીમિંગ જોગવાઈ નથી કે ટ્રીબ્યુનલને દીવાની અદાલત ગણવામાં આવશે.

પક્ષકારોના અધિકારો અને જવાબદારીઓ સદર અધિનિયમ હેઠળ ઊભા કરવામાં આવ્યા નથી. માત્ર એક નવું ફોરમ ઊભું કરવામાં આવ્યું છે. જ્યાં સુધી દેવું બાકી ન થાય ત્યાં સુધી બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ ટ્રીબ્યુનલનો સંપર્ક કરી શકતી નથી. આવી સ્થિતિમાં, નિર્વિવાદપણે દીવાની દાવો ચાલશે.

એવી સંભાવના છે કે દેવાદાર પ્રિ-એમ્પટિવ દાવા દાખલ કરી શકે છે અને મનાઈહુકમ મેળવી શકે છે, પરંતુ તે એકલું જ, અમારા મતે, કોડની કલમ ૯ ની વિરુદ્ધમાં દીવાની અદાલતની હુકમતને સંપૂર્ણપણે નાબૂદ કરવાનું કારણ ગણી શકાય નહીં. તેની વ્યક્તિગત ફરિયાદોના નિવારણ માટે કોડની અન્ય જોગવાઈઓનો આશરો લેવો પડશે. બેંકોના વિદ્વાન વકીલની એ રજૂઆત સ્વીકારવી પણ મુશ્કેલ છે કે દીવાની અદાલતની હુકમત સદર અધિનિયમ સાથે સુસંગત નથી. અમને તે યોગ્ય જણાતું નથી.

માત્ર બંને કાયદાઓમાં સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાઓની અસંગતતાના કારણોસર, દીવાની અદાલતની હુકમત બરતરફ થઈ ગઈ છે તેમ કહી શકાય નહીં.

બેંક તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલ દ્વારા
વિજય કુમાર શર્મા વિ. કર્ણાટક રાજ્ય, (૧૯૯૦) ૨ એસ.સી.સી. ૫૬૨ પર
આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, જેમાં આ કોર્ટે ઠેરવેલ કે:

"જ. ત્યારબાદ કોર્ટે ટીપચંદ વિ. યુ.પી. રાજ્ય માં તેના અગાઉના
નિર્ણયનો સંદર્ભ લીધો અને નિર્દેશ કર્યો કે તે કેસમાં વિરોધાભાસ
છે કે નહીં તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે નીચે મુજબના સિદ્ધાંતો નક્કી
કરવામાં આવ્યા હતા:

૧. શું બે જોગવાઈઓ વચ્ચે સીધો સંઘર્ષ છે;
૨. શું સંસદ અગાઉના કાયદાના સ્થાને
વિષયવસ્તુના સંબંધમાં એક સંપૂર્ણ કોડ ઘડવાનો
ઈરાદો ધરાવતી હતી;
૩. શું આ બંને કાયદા સમાન ક્ષેત્રને આવરી લે છે.

ત્યારબાદ કોર્ટે "જનરલ કાયદાઓ દ્વારા વિશેષ અને સ્થાનિક
કાયદાઓનું રદ્દીકરણ" ના પ્રશ્ન પર સ્ટેચ્યુટરી કન્સ્ટ્રક્શન પર
સધરલેન્ડ (વોલ્યુમ ૧, ૩જી આવૃત્તિ, પાનું ૪૮૬) નો સંદર્ભ
લીધો. વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે:

"જ. અમારા દ્રષ્ટિકોણથી જે મહત્વનું છે તે એ છે કે તે કેસમાં
લેવાયેલો અભિપ્રાય એ છે કે જ્યારે બે કાયદાઓ વચ્ચે
વિરોધાભાસનો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે, ત્યારે એ તપાસવું જરૂરી
છે કે શું બંને કાયદા સમાન ક્ષેત્ર પર કબજો કરે છે, શું નવો અથવા
પછીનો કાયદો જૂના કાયદાની સંપૂર્ણ વિષયવસ્તુને આવરી લે છે,
શું ધારાસભા અગાઉના કાયદા દ્વારા આવરી લેવાયેલ
વિષયવસ્તુના સંબંધમાં એક સંપૂર્ણ કોડ બનાવવાનો ઈરાદો
ધરાવતી હતી જેથી કરીને તેને સંપૂર્ણપણે બદલી શકાય અને શું
અગાઉના વિશેષ કાયદાને પછીના સામાન્ય કાયદાના ગુણવત્તા
અથવા અપવાદ તરીકે અમલમાં રહેલા તરીકે અર્થઘટન કરી શકાય
છે, કારણ કે નવો કાયદો અગાઉના કાયદાના અસ્તિત્વને સંપૂર્ણ
રીતે જાણીને ઘડવામાં આવ્યો છે અને તેમ છતાં તેણે તેને
સ્પષ્ટપણે રદ કર્યો નથી. નિર્ણય વધુમાં ઠરાવે છે કે શું બંને
કાયદાઓ સમાન વિષયવસ્તુને આવરી લે છે તે ચકાસવા માટે,

બંને કાયદાઓના કાર્યક્ષેત્ર અને ઉદ્દેશ્યની તપાસ કરવી જરૂરી છે, અને તે સામાન્ય રીતે આશય શોધીને થવું જોઈએ અને સામાન્ય રીતનો અર્થ બંને કાયદાઓના પ્રભાવશાળી ઉદ્દેશ્યની ખાતરી કરવા સિવાય વધુ કે ઓછું કંઈ નથી.

૪૮... કાયદાકીય આશય સ્પષ્ટ છે. વળી, સંસદે અગાઉના કાયદાના અસ્તિત્વને સારી રીતે જાણીને પછીનો કાયદો ઘડ્યો હતો અને તેમ છતાં તેણે તેને સ્પષ્ટપણે રદ કર્યો ન હતો, તેથી એવું માની લેવામાં આવશે કે સંસદને લાગ્યું કે સદર કાયદાને રદ કરવાની કોઈ જરૂર નથી."

જોકે, તે જ કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે વિરોધાભાસ અને અસંગતતા સમાનાર્થી છે.

વધુમાં આ પ્રકારના કેસમાં જ્યાં બેંકોએ પોતે જ તબદીલી માટે અરજીઓ દાખલ કરી છે, ત્યાં દીવાની અદાલતની હુકમત માની લેવી જોઈએ.

શ્રી દેસાઈની એવી રજૂઆત કે આ કોર્ટ ટ્રીબ્યુનલને કોડની જોગવાઈઓનું પાલન કરવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે, તે અમારા મતે સ્વીકારી શકાય નહીં. આવો નિર્દેશ સદર અધિનિયમની જોગવાઈઓની વિરુદ્ધમાં હશે.

કોડની જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે તેવી દલીલ કરવા માટે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૨૨ ની પેટા-કલમ (૨) પર રાખવામાં આવેલ

આધાર, અમારા મતે, સદર રજૂઆતની વિરુદ્ધ જાય છે. કલમ ૨૨ ની પેટા-કલમ (૨) મર્યાદિત રીતે કોડની જોગવાઈઓની લાગુ પડવાની ક્ષમતા સાથે સંબંધિત છે. પેટા-કલમ (૩) એક કાનૂની ધારણા ઊભી કરે છે કે ટ્રીબ્યુનલ અથવા એપેલેટ ટ્રીબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીને ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ ની કલમ ૧૯૩ અને ૨૨૮ ના અર્થમાં અને કલમ ૧૯૬ ના તમામ હેતુઓ માટે ન્યાયિક કાર્યવાહી ગણવામાં આવશે. હકીકત એ છે કે કાનૂની ધારણા ઊભી કરવામાં આવી છે અને ટ્રીબ્યુનલ અથવા એપેલેટ ટ્રીબ્યુનલને કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ ની કલમ ૧૯૫ અને પ્રકરણ XXVI ના હેતુઓ માટે દીવાની અદાલત ગણવામાં આવશે, તે પોતે સૂચવે છે કે સંસદનો ઇરાદો દીવાની અદાલતની હુકમત છીનવી લેવાનો નહોતો. કોઈપણ સંજોગોમાં, સદર કાનૂની ધારણા મર્યાદિત ઉપયોગ ધરાવે છે. તેનું કાર્યક્ષેત્ર અને વ્યાપ વધારી શકાય નહીં.

ભારત બેંક લિ. (ઉપર મુજબ) માં સ્પષ્ટપણે ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે જો કે લેબર કોર્ટ પાસે અદાલતના તમામ લક્ષણો હોઈ શકે છે, પરંતુ તે હજુ પણ અદાલત નથી.

અમે નોંધી શકીએ છીએ કે કેટલાક સંસદીય કાયદાઓ, જેમ કે ફેમિલી કોર્સ એક્ટ, ફેમિલી કોર્સને એવી તમામ સત્તાઓ આપે છે જે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર હેઠળ દીવાની અદાલતના કાર્યો બજાવવા માટે આવશ્યક છે.

અમે સ્પીકારીએ છીએ કે દીવાની દાવાના નિકાલમાં ઘણો સમય લાગે છે. પરંતુ નિર્વિવાદપણે સંક્ષિપ્ત અને ઝડપી સુનાવણીનો ઉપાય પોતે જ દીવાની અદાલતની હુકમતને બાકાત રાખવા માટે પૂરતો રહેશે નહીં. જો સંસદનો ઇરાદો આવો હોત, તો તેણે સ્પષ્ટપણે તેમ કહ્યું હોત. કેસસ ઓમિસસ, સુવિદિત છે તેમ, ઉમેરી શકાતો નથી.

અપીલનો નિહિત અધિકાર

૨૦. આ બાબતના અન્ય પાસાને પણ નજરઅંદાજ કરી શકાય નહીં. દાવાના વાદી પાસે અપીલનો નિહિત અધિકાર રહેશે. સદર અધિકાર દાવો દાખલ કરવાની તારીખને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવામાં આવશે. અપીલનો આવો અધિકાર સ્પષ્ટપણે છીનવી લેવો આવશ્યક છે. અપીલ એ "વરિષ્ઠ અદાલતમાં પ્રવેશવાનો અને નીચેની અદાલતની ભૂલ સુધારવા માટે તેની સહાય અને હસ્તક્ષેપ મેળવવાનો અધિકાર છે" અને "જોકે પ્રક્રિયા અપીલની આસપાસ હોય છે પણ કેન્દ્રીય વિચાર એક અધિકાર છે". અપીલના અધિકારને ન્યાયિક નિર્ણયો દ્વારા એક એવા અધિકાર તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે જે મૂળ

કાર્યવાહી શરૂ કરતી વખતે પક્ષકારમાં નિહિત થાય છે. કોલોનિયલ સુગર રિફાઇનિંગ કંપની વિ. ઈર્વિંગ, [(૧૯૦૫) એસી ૩૬૯ (પીસી)] માં પ્રિવિ કાઉન્સિલે નોંધ્યું હતું કે "પેટિંગ કાર્યવાહીમાં પક્ષકારને વરિષ્ઠ ટ્રીબ્યુનલમાં અપીલ કરવાના અધિકારથી વંચિત કરવો જે તેને અધિકાર તરીકે મળ્યો હતો, તે પ્રક્રિયાને નિયંત્રિત કરવા કરતાં ખૂબ જ અલગ બાબત છે".

જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ દીવાની દાવો દાખલ કરે છે ત્યારે કોડની જોગવાઈઓ અનુસાર તેને ચલાવવાનો તેનો અધિકાર તેમજ પ્રથમ અપીલ, બીજી અપીલ વગેરે દ્વારા અપીલ કરવાનો તેનો અધિકાર સુરક્ષિત રહે છે. આવા અધિકારોમાં ઘટાડો કરી શકાતો નથી, કાયદામાં સમાવિષ્ટ સ્પષ્ટ જોગવાઈ સિવાય તેને છીનવી લેવાની વાત તો ઘણી દૂર રહી. કાયદામાં આવી જોગવાઈ સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ અથવા અનિવાર્ય ગર્ભિતાર્થ દ્વારા શોધી કાઢવી જોઈએ.

ગારીકાપતિ વીરચ્યા વિ. એન. સુબ્બૈયા ચૌધરી, [૧૯૫૭ એસ.સી.આર. ૪૮૮] માં આ કોર્ટે ઠેરવેલ કે:

"૨૩. ઉપર ટાંકેલા નિર્ણયો પરથી નીચેના સિદ્ધાંતો સ્પષ્ટપણે ઉભરી આવે છે:

(૧) ઉપાયની કાનૂની શોધ, દાવો, અપીલ અને બીજી અપીલ વાસ્તવમાં આંતરિક એકતા દ્વારા જોડાયેલી કાર્યવાહીની શ્રેણીના

પગલાં છે અને તેને એક કાનૂની કાર્યવાહી તરીકે ગણવામાં આવે છે.

(૨) અપીલનો અધિકાર એ માત્ર પ્રક્રિયાની બાબત નથી પરંતુ તે એક મૂળભૂત અધિકાર છે.

(૩) દાવો દાખલ કરવા સાથે એ ગર્ભિતાર્થ જોડાયેલ છે કે તે સમયે અમલમાં રહેલા અપીલના તમામ અધિકારો દાવાના બાકીના સમયગાળા સુધી તેના પક્ષકારો માટે સચવાયેલા રહે છે.

(૪) અપીલનો અધિકાર એક નિહિત અધિકાર છે અને પરિષ્ઠ અદાલતમાં પ્રવેશવાનો આવો અધિકાર દાવો શરૂ થાય તે તારીખથી પક્ષકારને મળે છે અને અસ્તિત્વમાં આવે છે અને જો કે જ્યારે પ્રતિકૂળ ચુકાદો આપવામાં આવે ત્યારે તેનો વાસ્તવિક ઉપયોગ થઈ શકે છે, આવો અધિકાર દાવો અથવા કાર્યવાહી શરૂ કરવાની તારીખે પ્રવર્તતા કાયદા દ્વારા શાસિત થવાનો છે અને તેના નિર્ણયની તારીખે અથવા અપીલ દાખલ કરવાની તારીખે પ્રવર્તતા કાયદા દ્વારા નહીં.

(૫) અપીલનો આ નિહિત અધિકાર માત્ર પછીના કાયદા દ્વારા જ છીનવી શકાય છે, જો તે સ્પષ્ટપણે અથવા અનિવાર્ય આશયથી તેવી જોગવાઈ કરે તો જ અને અન્યથા નહીં."

[દિલીપ એસ. દહાણુકર વિ. કોટક મહિન્દ્રા કંપની લિ. અને અન્ય,
(૨૦૦૭) ૬ એસ.સી.સી. ૫૨૮ પાણ જુઓ].

કોડમાં માત્ર પ્રક્રિયાગત જોગવાઈઓ જ નથી પરંતુ મૂળભૂત અધિકારો પણ છે; અપીલનો અધિકાર તેમાંથી એક છે. અપીલ માટેનું ફોરમ અદાલતની નાણાકીય હુકુમતને ધ્યાનમાં રાખીને કોડની જોગવાઈઓ અનુસાર નક્કી કરવામાં આવે છે જે યોગ્ય સરકાર દ્વારા સમયાંતરે સૂચિત કરવામાં આવી શકે છે. પક્ષકારને પ્રથમ અપીલ કરવાનો અધિકાર છે. હાઈકોર્ટ સમક્ષ બીજી અપીલ પણ

ચાલવાપાત્ર છે, અલબત્ત તે શરતે કે અદાલતના વિચારણા માટે કાયદાના પ્રશ્નો હોવા જોઈએ. સદર હેતુ માટે કોઈ પૂર્વ-ડિપોઝિટ કરવાની જરૂર નથી, જે અધિનિયમની શરતો મુજબ જરૂરી છે, જેમાં એવોર્ડ કરેલી રકમના ૭૫% જમા કરાવવા જરૂરી છે, અલબત્ત ડેબટ્સ રિકવરી એપેલેટ ટ્રીબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવી શકે તેવા વિરુદ્ધ હુકમને આધીન. શરતી અપીલનો આવો અધિકાર, અમારા મતે, અધિકારની બાબત તરીકે અપીલ જાળવી રાખવાના પક્ષકારના અધિકારમાં ઘટાડો કરે છે. આમ કહેતી વખતે, અમે એ હકીકતથી અજાણ નથી કે કોડના ઓર્ડર XLI રુલ ૧ મુજબ, મની ડિકી પસાર થવાના સંજોગોમાં રકમ જમા કરાવવી જરૂરી છે. સદર જોગવાઈને, જોકે, ડિરેક્ટરી ગણવામાં આવી છે. ઓર્ડર XLI રુલ ૧ ને તેના ઓર્ડર XLI રુલ ૫ સાથે વાંચવું જરૂરી છે. {જુઓ સિહોર નગર પાલિકા બ્યુરો વિ. ભાભલુભાઈ વિરાભાઈ એન્ડ કંપની, [(૨૦૦૫) ૪ એસ.સી.સી. ૧], માલવા સ્ટ્રીપ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. જ્યોતિ લિમિટેડ [(૨૦૦૮) ૨ એસ.સી.સી. ૪૨૬]}.

તાજેતરમાં ટ્રાન્સમિશન કોર્પોરેશન ઓફ એ.પી. વિ. સી.એચ. પ્રભાકર અને અન્ય, (૨૦૦૪) ૫ એસ.સી.સી. ૫૫૧ માં આ કોર્ટે તે જ રીતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો:

".... અપીલનો અધિકાર એક મૂળભૂત અધિકાર છે જે વાસ્તવમાં આંતરિક એકતા દ્વારા જોડાયેલી કાર્યવાહીની શ્રેણીનું એક પગલું છે અને તેને એક કાનૂની કાર્યવાહી તરીકે ગણવામાં આવે છે અને

વધુમાં નિહિત અધિકાર હોવાથી વરિષ્ઠ અદાલતમાં પ્રવેશવાનો આવો અધિકાર વિવાદ શરૂ થાય તે તારીખથી પક્ષકારને મળે છે અને અસ્તિત્વમાં આવે છે...."

જે કાયદા હેઠળ હાઈકોર્ટોની રચના કરવામાં આવી છે તેના આધારે અથવા લેટર્સ પેટન્ટની જોગવાઈઓના આધારે હાઈકોર્ટની મૂળ શાખા સમક્ષ દીવાની દાવો પણ ચાલવાપાત્ર હોઈ શકે છે. તેની સમક્ષ દાખલ કરાયેલા દાવામાં હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલી ડિક્રી સામે ઇન્ટ્રા-કોર્ટ અપીલ ઉપલબ્ધ છે.

જોકે, જો કોઈ દીવાની દાવો ડેબ્ટ્સ રિકવરી ટ્રીબ્યુનલમાં તબદીલ કરવામાં આવે તો, વાદી કોડ તેમજ પુરાવા અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાગત પદ્ધતિના સંબંધમાં તેના અધિકારથી વંચિત થઈ જશે. તેનો અપીલનો અધિકાર પણ મર્યાદિત થઈ જશે. તબદીલીની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, હાઈકોર્ટ અને આ કોર્ટ આ રીતે પરોક્ષ રીતે પક્ષકારના અધિકારમાં ઘટાડો કરશે જે સીધી રીતે કરી શકાતો નથી. તે સંસદીય આશયને સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત કરે છે કે માત્ર દીવાની દાવાઓ જ એક દીવાની અદાલતમાંથી બીજી દીવાની અદાલતમાં આંતરરાજ્ય તબદીલીનો વિષય છે. જો આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો વાદીના તમામ અધિકારો અકબંધ રહે છે, કોઈ અધિકાર છીનવાઈ જતો નથી અને કોઈ અધિકાર હળવો થતો નથી.

અંતર્ગત હુકમત

૨૧. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૫૧ આ કોર્ટને કોઈ અસાધારણ હુકમત આપતી નથી. તે તમામ દીવાની અદાલતોની, એટલે કે ટ્રાયલ જજથી લઈને આ કોર્ટ સુધીની અંતર્ગત સત્તાનું રક્ષણ કરે છે. આમ, જ્યાં કોડના મુખ્ય ભાગમાં કોઈ બાબત માટે સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય, ત્યાં સામાન્ય રીતે અંતર્ગત સત્તાનો આશરો લેવામાં આવશે નહીં. કોડની કલમ ૧૫૧ નો મૂળભૂત સિદ્ધાંત સામાન્ય રીતે ત્યાં લાગુ થશે જ્યાં સ્થિતિ અસ્પષ્ટ હોય. તે નિર્વિવાદપણે આનુષંગિક સત્તાઓ આપે છે. તે અદાલતને એવું કંઈક કરવાની સત્તા આપે છે જે તેની વિરુદ્ધની કોઈપણ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં ન્યાયની પ્રગતિ તરફ દોરી જાય અને અન્યાયને અટકાવે. એક કેસને એક અદાલતમાંથી બીજી અદાલતમાં અથવા અલગ રાજ્યની હુકમત ધરાવતી એક ટ્રીબ્યુનલમાંથી બીજી ટ્રીબ્યુનલમાં તબદીલ કરવાની સત્તા એક અસાધારણ હુકમત છે. સદર સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે આ કોર્ટે મોટી સંખ્યામાં પરિબળોને ધ્યાનમાં લેવા પડે છે. જો અસાધારણ પરિસ્થિતિ ઊભી થાય તો જ આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો હોય છે અને અન્યથા નહીં.

પદ્મા સેન અને અન્ય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૨૧૮] માં, આ કોર્ટે, કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરના ઓર્ડર XXVI, રુલ ૯ ની જોગવાઈઓને તેના ઓર્ડર XXXVIII, રુલ ૫, ઓર્ડર XXXIX, રુલ

૧(બી) અને ૭ ની સરખામણીમાં ધ્યાનમાં રાખીને સ્પષ્ટપણે ઠેરવ્યું હતું કે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૫૧ હેઠળ પ્રતિવાદીની એવી અરજી પર વાદીના કબજામાં રહેલા હિસાબી ચોપડાઓ જપ્ત કરવા માટે કમિશનરની નિમણૂક કરવાની અદાલત પાસે કોઈ અંતર્ગત સત્તા નથી કે તેને એવી આશંકા છે કે તેની સાથે છેડછાડ કરવામાં આવશે, અને જણાવ્યું કે:

"૧૦. પ્રતિવાદીઓનો આ હિસાબી ચોપડાઓ પર કોઈ અધિકાર નહોતો. તેઓ તેના પર કોઈ દાવો કરી શક્યા નહીં. તેઓએ આ પુસ્તકો જપ્ત કરવા માટે અરજી કરી કારણ કે તેઓને આશંકા હતી કે વાદી તે હિસાબી ચોપડાઓમાં એવી એન્ટ્રીઓ કરી શકે છે જે તેઓ અદાલતમાં રજૂ કરી રહ્યા હતા તે કેસની વિરુદ્ધ જઈ શકે. પ્રતિવાદીઓની વિનંતી વાસ્તવમાં અદાલત દ્વારા દસ્તાવેજી પુરાવા એકત્રિત કરવા સમાન હતી જેને પ્રતિવાદીઓ તે સમયે તેમની તરફેણમાં માનતા હતા. કોઈ પક્ષકાર માટે પુરાવા એકત્ર કરવા અથવા તે હિસાબી ચોપડાઓમાં બનાવટી એન્ટ્રી કરવાના દુષ્પરિણામોથી સામા પક્ષકારનું રક્ષણ કરવું એ અદાલતનું કામ નથી. જો વાદી બનાવટી એન્ટ્રીઓ કરે છે અને કેસમાં પુરાવા તરીકે બનાવટી એન્ટ્રીઓનો ઉપયોગ કરે છે, તો પ્રતિવાદીઓ પાસે તે એન્ટ્રીઓ પર વિવાદ કરવાનો અને તેને બનાવટી સાબિત કરવાની પૂરતી તક હશે.

૧૧. તેથી અમારો અભિપ્રાય છે કે અધિક મુનસફ પાસે વાદીના હિસાબી ચોપડા જપ્ત કરવા માટે કમિશનરની નિમણૂક કરવાનો હુકમ પસાર કરવાની કોઈ અંતર્ગત સત્તા નહોતી. આ હેતુ માટે શ્રી રઘુબીર પ્રસાદને કમિશનર તરીકે નિયુક્ત કરતો હુકમ તેથી હુકમત વિના પસાર કરવામાં આવેલ હુકમ હતો અને તેથી તે રદબાતલ અને શૂન્ય હુકમ હતો."

સદર નિર્ણયને, અમે અજાણ નથી, મનોહર લાલ ચોપરા વિ. રાય બહાદુર રાય રાજા શેઠ હીરાલાલ [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસ.સી. ૫૨૭] માં

મનાઈહુકમ મંજૂર કરવાના કેસમાં આ કોર્ટ દ્વારા અલગ પાડવામાં આવ્યો છે જેમાં જણાવાયું છે કે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરના ઓર્ડર XXXIX ના નિયમ ૧ અને ૨ સંપૂર્ણ નથી, અને જણાવ્યું કે:

"૨૨. ઉપરોક્ત કેસમાં, આ કોર્ટે દીવાની અદાલતના હુકમને સમર્થન આપ્યું ન હતું, જે ઓર્ડર ૨૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ આવતો ન હતો, જેમાં પ્રતિવાદીઓની અરજી પર વાદીના હિસાબી ચોપડાઓ જમ કરવા માટે કમિશનરની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. હુકમ એટલા માટે ખામીયુક્ત માનવામાં આવ્યો ન હતો કારણ કે કલમ ૭૫ અને ઓર્ડર ૨૬ દ્વારા આવરી લેવામાં ન આવતા સંજોગોમાં કમિશનરની નિમણૂક કરવાની અદાલત પાસે કોઈ સત્તા નહોતી, પરંતુ એટલા માટે કે આ સત્તા પ્રક્રિયાની બાબતોના સંબંધમાં નહીં પરંતુ વાદીના મૂળભૂત અધિકારોને અસર કરતી બાબતના સંબંધમાં વાપરવામાં આવી હતી. પાના ૮૮૭ પર કરવામાં આવેલા આગળના અવલોકનો પરથી આ સ્પષ્ટ થાય છે. આ કોર્ટે કહ્યું:

"નિર્ણય કરવાનો પ્રશ્ન એ છે કે શું વાદીના હિસાબી ચોપડા જમ કરવા માટે શ્રી રઘુબીર પ્રસાદને કમિશનર તરીકે નિયુક્ત કરતો અધિક મુનસફનો વાદ્યસ્ત હુકમ એવો હુકમ કહી શકાય જે અદાલત દ્વારા તેની અંતર્ગત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને પસાર કરવામાં આવ્યો હોય. કોડની કલમ ૧૫૧ દ્વારા બચાવવામાં આવેલી અંતર્ગત સત્તાઓ તેની સમક્ષના કેસનો નિર્ણય કરવામાં અદાલત દ્વારા અનુસરવામાં આવતી પ્રક્રિયાના સંબંધમાં છે. આ સત્તાઓ કોઈપણ પક્ષકાર પાસે હોય તેવા મૂળભૂત અધિકારો પરની સત્તાઓ નથી. પક્ષકારના આવા અધિકારોને અસર કરતા આવા હુકમો પસાર કરવા માટે અદાલતોને ચોક્કસ સત્તાઓ આપવી પડશે. આવી સત્તાઓ પ્રક્રિયાની બાબતોમાં અદાલતની અંતર્ગત સત્તાઓના કાર્યક્ષેત્રમાં આવી શકતી નથી, જે સત્તાઓનો સ્ત્રોત અદાલત પાસે તેની પ્રેક્ટિસ અને પ્રક્રિયાને નિયંત્રિત કરવા માટેની તમામ આવશ્યક સત્તાઓ હોવામાં છે.""

વળી વાદી ડોમિનસ લીટીસ (મુદ્દાનો માલિક) છે. તે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૬ થી ૨૦ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને કોઈપણ દીવાની અદાલતમાં દાવો દાખલ કરી શકે છે જેની હુકમતની અંદર અન્ય બાબતો સાથે કાર્યવાહીનું કારણ ઊભું થાય છે. જો દીવાની અદાલતની હુકમત પર પ્રતિબંધ ન હોય અથવા જો તે સામાન્ય કાયદાના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને બે અલગ-અલગ ફોરમમાં દાવો ચલાવવા માટે હકદાર હોય, તો તે તેમાંથી એક પસંદ કરી શકે છે. [જુઓ રાજસ્થાન સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન અને અન્ય વિ. બાલ મુકુંદ બૈરવા, ૨૦૦૯ (૨) સ્કેલ ૪૨૮].

ડીઆરટી એક્ટની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને દેવાદાર ટ્રીબ્યુનલ સમક્ષ દાવો ચલાવવા માટે હકદાર રહેશે નહીં. જો કોઈ દાવો દીવાની અદાલતમાંથી ટ્રીબ્યુનલમાં તબદીલ કરવાનો હોય, તો તે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૯૬ અને ૧૦૦ મુજબ ઉપલી અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવાના અધિકાર સહિતના કેટલાક અધિકારો ગુમાવશે.

શ્રી દિવાને, જોકે, યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. દિલ્હી હાઈકોર્ટ બાર એસોસિએશન અને અન્ય [(૨૦૦૨) ૪ એસ.સી.સી. ૨૭૫] પર ભારપૂર્વક આધાર રાખ્યો છે જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે ટ્રીબ્યુનલ્સ દેશની ન્યાયિક પ્રણાલીનો આવશ્યક ભાગ બની ગયા છે. ભારતના

બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨૩એ અને ૩૨૩બી ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને આવા અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતા. સદર અવલોકનોના તાર્કિક વિસ્તરણથી એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકાશે નહીં કે ટ્રીબ્યુનલ્સ કાં તો દીવાની અદાલતો છે અથવા આ કોર્ટ દીવાની દાવાને ટ્રીબ્યુનલમાં તબદીલ કરવા માટે તેની અંતર્ગત સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે હકદાર રહેશે.

અમે એ નોંધી શકીએ છીએ કે દુર્ગેશ શર્મા (ઉપર મુજબ) માં આ કોર્ટે સ્પષ્ટપણે ઠેરવ્યું છે કે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૨૨ થી ૨૫ ની જોગવાઈઓ સંપૂર્ણ સ્વરૂપની છે. જો એમ હોય તો, અદાલતની અંતર્ગત સત્તાનો સ્પષ્ટપણે ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

મેસર્સ રામ ચંદ એન્ડ સન્સ સુગર મિલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. કન્હૈયાલાલ ભાર્ગવ અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૬ એસ.સી. ૧૮૯૯] પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો છે જેમાં ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે:

"સદર નિર્ણયોને ધ્યાનમાં રાખીને, કોડની કલમ ૧૫૧ હેઠળ અદાલતની અંતર્ગત સત્તાના કાર્યક્ષેત્રને આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે: અદાલતની અંતર્ગત સત્તા કોડ હેઠળ સ્પષ્ટપણે આપવામાં આવેલી સત્તાઓ ઉપરાંત અને પૂરક છે. પરંતુ જો તેનો ઉપયોગ કોડની અન્ય જોગવાઈઓ દ્વારા સ્પષ્ટપણે અથવા અનિવાર્ય ગર્ભિતાર્થ દ્વારા આપવામાં આવેલી કોઈપણ સત્તાઓ સાથે અસંગત હોય અથવા તેની સાથે સંઘર્ષમાં આવે તો તે સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે નહીં. જો કોઈ ચોક્કસ વિષયને સંપૂર્ણ રીતે આવરી લેતી સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ હોય, તો તે એક અનિવાર્ય

ગર્ભિતાર્થ ઊભો કરે છે કે સદર જોગવાઈઓ દ્વારા નિર્ધારિત પદ્ધતિ સિવાય સદર વિષયના સંબંધમાં કોઈ સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે નહીં. કોડની કલમ ૧૫૧ ની જોગવાઈઓ પર અર્થઘટન દ્વારા ગમે તેટલી મર્યાદાઓ લાદવામાં આવે, તે અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે યોગ્ય હુકમ કરવા માટે કોડની કલમ ૧૫૧ હેઠળ આપવામાં આવેલી અદાલતની નિઃશંક સત્તાને નિયંત્રિત કરતી નથી."

અમારો, જોકે, એવો અભિપ્રાય છે કે તેમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો હાલના કેસમાં લાગુ પડે છે તેમ કહી શકાય નહીં કારણ કે તેનું પુનરાવર્તન કરવું પડશે કે તેના કારણે અદાલત કોઈ પક્ષકારને તેના અપીલના અધિકાર અને અન્ય મૂળભૂત અધિકારોથી વંચિત કરવા માટે હકદાર રહેશે નહીં.

અમે એ માનવા માટે પણ અસમર્થ છીએ કે કેસની તબદીલીનો અધિકાર પ્રક્રિયાગત સ્વરૂપનો હોવાથી તેનું ઉદારતાપૂર્વક અર્થઘટન થવું જોઈએ. તેના કારણે પક્ષકારનો મૂળભૂત અધિકાર છીનવી શકાય નહીં. આ કોર્ટ દ્વારા એન.ટી. વેલુસ્વામી થેવર વિ. જી. રાજા નૈનાર અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૫૯ એસ.સી. ૪૨૨] અને મેસર્સ લક્ષ્મીરતન એન્જિનિયરિંગ વર્ક્સ લિમિટેડ વિ. આસિસ્ટન્ટ કમિશનર (જ્યુડિશિયલ) ૧, સેલ્સ ટેક્સ, કાનપુર રેન્જ, કાનપુર અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૪૮૮] માં ઠેરવ્યા મુજબ પ્રક્રિયાના નિયમો ન્યાય આપવા માટે છે અને તેને નિષ્ફળ બનાવવા માટે નથી

તે સ્વીકારતી વખતે, અદાલતે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે તેનાથી કોઈ પક્ષકાર સાથે અન્યાય ન થાય.

ઈન્ડસ્ટ્રિયલ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. વિ. માર્શલ્સ પાવર એન્ડ ટેલિકોમ (૧) લિ. અને અન્ય [(૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૧૦૬] અને દુર્ગા હોટેલ કોમ્પ્લેક્સ વિ. રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [(૨૦૦૭) ૫ એસ.સી.સી. ૧૨૦] પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. ઉપરોક્ત બંને કેસોનો નિર્ણય એ જ બેંચ દ્વારા લેવામાં આવ્યો છે જેણે રંજન કેમિકલ્સ (ઉપર મુજબ) નો નિર્ણય લીધો હતો. તે કેસો બેંકિંગ ઓમ્બ્સમેન સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલી રજૂઆતો સાથે સંબંધિત હતા. બેન્ચે ઠેરવ્યું કે તેમાંના અપીલકર્તાઓ બેંકના દાવા સામે બચાવ કરતી વખતે ડીઆરટી સમક્ષ તેમના તમામ દાવાઓ કરી શકે છે, જેમાં તેણે બેંકિંગ ઓમ્બ્સમેન સમક્ષ રજૂ કરેલા દાવાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે.

અહીં અમે આવી રજૂઆત સાથે સંબંધ ધરાવતા નથી. કોઈપણ સંજોગોમાં, અમારા એવા તારણને ધ્યાનમાં રાખીને કે અમે ઇન્ડિયન બેંક (ઉપર મુજબ) નું પાલન કરવા માટે બંધાયેલા છીએ, આ દલીલમાં કોઈ વજૂદ નથી.

અનુચ્છેદ ૧૪૨ નો મુદ્દો

૨૨. નિર્વિવાદપણે, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૯એ અને ૧૪૨ હેઠળ આ કોર્ટની સત્તા વિશાળ અને વ્યાપક છે. સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે આ કોર્ટ તેનો આશરો લઈ શકે છે. આમ કરતી વખતે, આ કોર્ટ શરતો લાદવા માટે હકદાર રહેશે.

આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે નહીં તે પ્રશ્ન છે.

બેંક વતી કરવામાં આવેલી મુખ્ય રજૂઆત એ છે કે દાવો પ્રિ-એમ્પટિવ સ્વરૂપનો છે. તે એવું હોઈ શકે છે પરંતુ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસે તેમના પોતાના ઉપાયો છે. કાયદામાં તેમના માટે પર્યાપ્ત ઉપાય ઉપલબ્ધ હોવાથી, સામાન્ય રીતે, તેનું પાલન કરવાનો નિર્દેશ આપવો જોઈએ. અદાલતની અસાધારણ બંધારણીય હુકુમતનો ઉપયોગ કરવા માટે ખૂબ જ અસાધારણ સ્વરૂપનો કેસ બનાવવો આવશ્યક છે.

જે રજૂઆતો ઉઠાવવામાં આવી છે તે પૈકીની એક એ છે કે શું ડેરિવેટિવ કરારો હેઠળના વ્યવહારો ડીઆરટી એક્ટના દાયરામાં આવશે. અલબત્ત,

હુકુમતનો મુદ્દો હોવાના કારણે ટ્રીબ્યુનલ પાસે આ મુદ્દો નક્કી કરવાની હુકુમત રહેશે. વધુમાં, કંપનીએ છેતરપિંડી અને ખોટી રજૂઆતનો આક્ષેપ કર્યો છે.

આ કોર્ટે મર્ડિયા કેમિકલ્સ લિ. અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [(૨૦૦૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩૧૧] માં પણ ઠેરવ્યું છે કે આવી સ્થિતિમાં પણ દીવાની અદાલતની હુકુમતનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

દીવાની અદાલત સમક્ષ જટિલ સ્વરૂપના બીજા કેટલાક મુદ્દાઓ ઊભા થઈ શકે છે. તેથી, અમારો અભિપ્રાય છે કે આ એવો યોગ્ય કેસ ન હોઈ શકે જ્યાં અમારે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ અમારી હુકુમતનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

નિર્દેશ

૨૩. જોકે, અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે પક્ષકારોની રજૂઆતો તેમજ જે હેતુ અને ઉદ્દેશ્ય માટે ટ્રીબ્યુનલની રચના કરવામાં આવી છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને, તેણે બેંકના દાવાઓનો ઝડપથી નિકાલ કરવા આગળ વધવું જોઈએ. જોકે, અમારા મનમાં કોઈ શંકા નથી કે પક્ષકારોના સંબંધિત દાવાઓ અને તેના સ્વરૂપને નક્કી કરતી વખતે, ટ્રીબ્યુનલ કાયદાની તમામ આવશ્યકતાઓનું

પાલન કરશે. તેથી, અમારો અભિપ્રાય છે કે તબદીલી અરજીઓમાં કોઈ ગુણદોષ નથી. ઉપરોક્ત અવલોકનો સાથે તે મુજબ તે ફગાવી દેવામાં આવે છે.

અમારા એ તારણને ધ્યાનમાં રાખીને કે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૨૪ નો પણ આશરો લઈ શકાતો નથી, તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટ લુધિયાણાની દીવાની અદાલતમાંથી ડીઆરટીમાં દાવો તબદીલ કરી શકી ન હોત. એસએલપી (સી) નંબર ૨૪૭૧૫/૨૦૦૮ માંથી ઉદ્ભવતી સિવિલ અપીલ તેથી મંજૂર કરવામાં આવે છે. જોકે, કેસના તથ્યો અને સંજોગોમાં, ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કરવામાં આવતો નથી.

જી.એન. અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી અને તબદીલી અરજી ફગાવી દેવામાં આવી.

Translation of this judgment is provided by M/s Hyperlink E-
Solutions Pvt. Ltd.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement

shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.